

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Fakulta humanitních studií

Katedra oboru Občanský sektor

**Obnovování občanské společnosti v
Rychnově nad Kněžnou**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

AUTOR PRÁCE: Bc. Mikuláš Havran

VEDOUCÍ PRÁCE: Doc. Ing. Marie Dohnalová, CSc.

2007

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně s použitím literatury uvedené v seznamu literatury.

Souhlasím s tím, že tato diplomová práce může být zveřejněna v elektronické knihovně FHS UK a může být využita i jako studijní text.

V Provozi dne: 29.6.2007

.....
Mikuláš Havran

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji vedoucí práce Doc. Ing. Marii Dohnalové, CSc. za vedení a součinnost při zpracování mé diplomové práce.

OBSAH.....	3
SEZNAM TABULEK A OBRÁZKŮ	4
ÚVOD	7
1 TEORETICKÁ ČÁST	10
1.1 Co je občanská společnost ?	10
1.2 Historický vývoj OS	19
1.3 S čím je spojeno zkoumání obnovování OS ?	22
1.3.1 Koncepce a metodologie mé diplomové práce	22
1.3.2 Pojetí občanské společnosti	24
1.3.3 Co je dotazník a k čemu se používá ?	26
1.4 Nejčastější typy organizací občanské společnosti	27
2 PRAKTICKÁ ČÁST	29
2.1 Historie města Rychnov nad Kněžnou	29
2.2 Demografie RK	38
2.2.1 Demografická struktura obyvatelstva za I. republiky	39
2.2.2 Demografická současnost regionu	40
2.2.3 Základní demografické údaje o městě RK	46
2.2.4 Volební účast a preference	50
2.3 Občanský sektor v RK	54
2.3.1 Zrod a současnost Sokola v RK	54
2.3.2 Spolek hasičský od prvopočátků do současnosti	59
2.3.3 Dějiny a současnost ochotnictví v RK	64
2.4 Výzkumná část.....	71
2.4.1 Dotazníkové šetření v RK	71
2.4.2 Vyhodnocení dotazníku	76
2.4.3 Analytický diagram čtyř dimenzí OS (diamant).....	79
2.4.3.1 Diamant soudobé společnosti RK.....	79
2.4.3.2 Diamant meziválečné společnosti v RK.....	81
2.4.4 Srovnávací vyhodnocení obou diagramů „diamant“	83
ZÁVĚR	85
POUŽITÉ ZDROJE A LITERATURA	88
SEZNAM ZKRATEK	90
PŘÍLOHY	92
O AUTOROVI	97
SLOVNÍK NEJDŮLEŽITĚJŠÍCH JMEN A POJMŮ.....	98
REJSTRÍK	104

SEZNAM TABULEK A OBRÁZKŮ

Tab.1	Struktura ekonomických subjektů v kraji HK	43
Tab.2	Struktura ekonomických subjektů v kraji HK	43
Tab.3	Nezaměstnanost v RK	44
Tab.4	Vývoj prům. platu a nezaměstnanosti.....	45
Tab.5	Vývoj prům. platu a nezaměstnanosti.....	45
Tab.6	Domovní fond v RK	47
Tab.7	Ekonomicky aktivní obyvatelstvo – dle odvětví	47
Tab.8	Obyvatelstvo podle stupně vzdělání.....	48
Tab.9	Obyvatelstvo podle národnosti	48
Tab.10	Obyvatelstvo podle náboženského vyznání.....	48
Tab.11	Obyvatelstvo podle ekonomické aktivity	49
Tab.12	Bydlení.....	49
Tab.13	Užívání a velikosti bytu	49
Tab.14	Volby do Poslanecké sněmovny v okrese RK (2006)	50
Tab.15	Volební preference politických stran (2006)	50
Tab.16	Volby do Poslanecké sněmovny v RK (2006).....	50
Tab.17	Volby do Poslanecké sněmovny v okrese RK (1996)	51
Tab.18	Volební preference politických stran (1996)	51
Tab.19	Volby do Poslanecké sněmovny v RK (1996).....	52
Tab.20	Volby do Evropského parlamentu v okrese RK (2004)	52
Tab.21	Volby do Evropského parlamentu v RK (2004).....	52
Tab.22	Volby do Sněm. lidu Federálního shromáždění v okrese RK (1990).....	52
Tab.23	Volební preference politických stran (1990)	53
Tab.24	Volby do Sněmovny lidu Federálního shromáždění v RK (1990)	53
Obr.1	Znak města RK	6
Obr.2	Ukázka mapy OS	28
Obr.3	Zeměpisná poloha RK v rámci ČR.....	38
Obr.4	Okresy v Královéhradeckém kraji.....	40
Obr.5	Poloha RK a jeho okres	45
Obr.6	Historická výzbroj hasičského dobrovolníka	64
Obr.7	Diamant soudobé společnosti RK.....	79
Obr.8	Diamant meziválečné společnosti v RK.....	81

ABSTRAKT

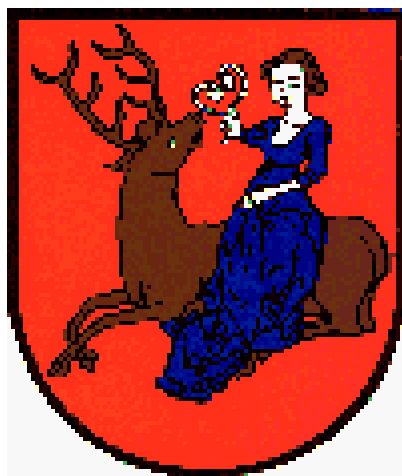
Tato práce se pokouší o určitý nástin historického vývoje a dobových proměn města Rychnov nad Kněžnou, ve kterém se zaměřuji na vztahy a postoje ve veřejném životě místních obyvatel z hlediska občanské společnosti po zhroutilí rakousko-uherské monarchie a později rovněž i komunistického systému. Popis a porovnání současných demografických, ekonomických, politických, spolkových a dalších atributů s obdobím I. republiky, jež se vyznačovalo bohatým spolkovým životem, nás přivádí k samotnému obsahu mé diplomové práce, kde se snažím vystihnout důležitost těchto průvodních znaků pro obnovování toho, co nazýváme občanská společnost, v návaznosti jak na veřejný život každého běžného obyvatele města, tak i v souvislosti s vlivem na jeho osobní život. Z toho pak následně usuzuji, nakolik se běžní současní obyvatelé identifikují s nějakou formou veřejného života, má-li pro jedince význam být členem nějakého spolku a zda spolkový život navazuje na tradice z období mezi válkami. Dotazníkové šetření mezi obyvateli města mně naznačilo, že se v Rychnově nad Kněžnou po roce 1989 počala občanská společnost v jakési základní podobě ustanovovat, avšak v jistém smyslu je zřejmé populární opojení soudobými postmodernistickými trendy individualismu a konsumerismu, takže prozatím spíše nelze očekávat její další rychlou krystalizaci do nějaké plnohodnotné formy.

KLÍČOVÁ SLOVA

- občanská společnost
- občanský sektor
- spolky
- dobrovolnictví
- obnovování občanské společnosti
- Rychnov nad Kněžnou

ZNAK MĚSTA RYCHNOV NAD KNĚŽNOU

(OD ROKU 1488)

*V Rychnově na radnici
pěkně malovaná
sedí v modré kytlici
na jeleně panna.*

ÚVOD

Téma své diplomové práce „*Obnovování občanské společnosti v Rychnově nad Kněžnou*“ jsem si zvolil z toho důvodu, jelikož se vztahuje nejen k oboru mého dosavadního magisterského studia, ale je i tématem, jež mi umožňuje psát o lokalitě z pohledu jak mého současného působení, tak zároveň i jako o správním a obchodním ústředí oblasti, z které pocházely generace mých předků. V neposlední řadě se však jedná i o historické město, které je v soudobém kontextu bráno za jakési „kulturní centrum“ střední části Orlickohoří, a ne jinak tomu bývalo i v dobách minulých.

Pod pojmem *obnovování občanské společnosti* si leckdo asi představí všelicos, ale věřím, že tato představa bude po přečtení mé práce dostávat jasnější kontury, a to i ve smyslu rozmanitých veřejných občanských vztahů, které jsou pro každou svobodnou moderní demokratickou společnost nepostradatelné. Jedná se především o nejrůznější dobrovolné občanské participace v oblasti neformálních spolkových aktivit, jež přirozeně navozují prostředí pro utváření *občanské společnosti*.

Tématem *občanské společnosti* se lze zabývat z mnoha odlišných pohledů, např. sociálního, kulturního, etnologického, historického, filozofického, státopědného, ekonomického atd. V této práci se soustředím zejména na sociologický, historický a demografický analytický pohled, tedy na tzv. sociální prostor v lokalitě bývalého okresního města Rychnov nad Kněžnou, která spadá do oblasti Podorlicka v severovýchodních Čechách, poblíž hranic s Polskem, což je dnešní Královéhradecký kraj.

Nepochybně se zde zaměřím na vyjádření toho, co míníme, když mluvíme o „*občanské společnosti*“ jako takové, a rovněž tak, když se zaobíráme výrazem „*obnovování občanské společnosti*“, kde vycházíme z myšlenky, že lze obnovovat jenom to, co již v nějaké podobě existovalo. Moje diplomová práce se tedy soustředí převážně na jakési volné srovnání pravděpodobné podoby občanské společnosti v lokalitě Rychnov nad Kněžnou za První republiky v meziválečném období let 1918-1938 a v soudobém reformní období po roku 1989, po tzv. „sametové revoluci“.

Úkolem teoretické části je vysvětlit význam a popsat historické souvislosti vývoje pojmu „*občanská společnost*“ v návaznosti na složený výraz z názvu této práce - „*obnovování občanské společnosti*“. Vzhledem ke skutečnosti, že **dobrovolnické organizace** jsou „*projevem života*“ občanského sektoru, který je nedílnou součástí formující se *občanské společnosti*, můžeme pak dovodit, že vlastně zahrnuje to, co chtějí jednotlivci sami od sebe dohromady dělat ve prospěch společnosti.

Určité přiblížení společenských poměrů v dotyčném místě, jak v historickém, tak i v současném kontextu, budu realizovat na *třech typických příkladech občanských sdružení*, jež existovala již za První republiky a jež mají taktéž svou soudobou dobře známou kontinuální návaznost na prvorepublikové meziválečné období. Pro nezbytné vykreslení obrazu o tehdejších a rovněž tak i dnešních poměrech ve společnosti daného města jsem použil k dohledání politických a demografických údajů historických pramenů okresního archívu, dále některé dostupné kroniky a regionální publikace o Rychnově nad Kněžnou. Pochopitelně došlo i na využití internetu, který je v tomto směru k vyhledávání referenčních dat a různých statistik, zejména z dnešní doby, také velice cennou pomůckou.

Má diplomová práce je rozdělena do *dvou hlavních kapitol* a každá z nich se skládá z dílčích částí, vše je hierarchicky strukturováno pomocí indexů. V první kapitole s označením „**Teoretická část**“ se budu snažit vysvětlit veškerou nutnou základní teorii ohledně daného tématu a tzv. „klíčových slov“, pokusím se odpovědět na otázky např.: *Co je občanská společnost, jaký je její historický vývoj a s čím souvisí její obnova ? Co je občanský sektor a jak vypadá u nás i ve světě ? Co je anketa (dotazník) a jak se používá při výzkumu ?*

Ve druhé kapitole, označené „**Praktická část**“, se hodlám věnovat historickému, společensko-politickému a ekonomickému rámci, a to především vybraným aspektům zájmu jako je stručný historický přehled o založení a vývoji města, o demografické struktuře obyvatelstva, o politické situaci města, zaměstnanosti a lokální situaci s pracovními příležitostmi, o službách a infrastruktuře města, nevyjímaje ani problematiku připomínání, uchovávání tradic a kulturních památek, spolkového života ve městě, náboženského života města, postavení a roli žen v lokalitě města atd.

Ve třetí podkapitole druhé kapitoly nazvané „**Občanský sektor v Rychnově nad Kněžnou**“, kterou spatřuji jako poměrně významnou pro dosáhnutí vytčeného výzkumného cíle, se chystám alespoň rámcově popsat občanský sektor ve městě s jeho dobovými, jak přítomnými, tak i minulými, charakteristickými znaky.

Ve čtvrté podkapitole rovněž druhé kapitoly s nadpisem „**Vyhodnocení výzkumné části**“ mám v úmyslu představit mou anketu a její vyhodnocení; a zcela pochopitelně se také pokusit o vyobrazení možných významných důsledků pro utváření a rozvoj občanského sektoru v daném místě.

V závěru práce se objeví jakási její sumarizace - shrnující „**Závěr**“, ve kterém budou výstižným způsobem zopakovány a podtrženy řešené výzkumné úkoly diplomové práce tak, aby bylo jasné, jaký záměr si tato práce kladla za cíl a na kolik se ho podařilo, podle mého soudu, dosáhnout.

V následující části jsou vypsány „**Použité zdroje a literatura**“, nechybí **výpis použitých zkratk, slovník nejdůležitějších jmen a pojmů a rejstřík**. Celá práce je doplněna **přílohami**.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Co je občanská společnost ?

Pojem „*občanská společnost*“ (OS) patří k často skloňovaným výrazům, ale někdy také i ke značně kontroverzním termínům, k čemuž se dostanu později, nicméně nyní se budu snažit o přiblížení definic tohoto pojmu tak, jak je nahlíží a osvětlují někteří významní autoři, a v závěru se pokusím o vyjádření svého vlastního pohledu.

Občanská společnost „*je definována jako sféra či subsystém společnosti, jež je analyticky a do jistého stupně také empiricky oddělena od sféry politiky, ekonomiky a náboženského života. I když je občanská společnost sama o sobě závislá na zdrojích a vstupech ze sféry politického života, ekonomických institucí a širšího kulturního kontextu, představuje samostatnou sféru společenské solidarity, jež transcenduje veškeré partikulární závazky a zájmy a umožňuje nalézání jednotné identity mezi jinak separovanými individui...*“: (Dohnalová 2004: 16).

Občanská společnost je „*složitý a dynamický soubor právně chráněných nevládních institucí, které mají tendenci být nenásilné, samoorganizující, sebereflexivní a v neustálém napětí mezi sebou a se státem*“: (Dohnalová 2004: 16).

Občanská společnost „*v nejširším významu ...označuje soubor komunit či sdružení, která existují a fungují nezávisle na státu*“: (Dohnalová 2004: 15).

Občanská společnost „*je ...společnost založená na solidaritě a svobodné a otevřené komunikaci*“: (Dohnalová 2004: 15).

V každém případě tento pojem (OS) je poměrně obtížné nějak exaktně vymezit, jednak proto, že matematizace společenských věd je věc téměř neproveditelná z důvodu terminologické vágnosti, a i operacionalizace sociálních problémů je věc spíše obtížná. Ačkoliv existuje celá řada konceptů, které ho definují rozmanitými způsoby, jen některé jsou použitelné v mé diplomové práci. Vyjádření „*občanská společnost*“ bývá někdy chápáno jako označení pro funkční demokratickou a otevřenou společnost (vzato všeobecně), jindy zase jako jakýsi třetí sektor na pomezí státu a trhu apod.

S odvoláním na Taylora, na kterého Müller odkazuje, můžeme od občanské společnosti očekávat existenci volných sdružení, která nejsou pod poručnictvím státní moci (slabší smysl), v silnějším smyslu očekáváme, že se společnost jako celek může sama strukturovat a koordinovat své jednání prostřednictvím asociací, které jsou nezávislé na státní moci, přičemž souhrn a souhra těchto asociací může významně vymezovat a „ohýbat“ chod státní moci (Müller 2003: 29).

Citovaná literatura velmi často pokládá rovnítko mezi pojmy třetí sektor a občanská společnost. Třetí sektor (označovaný také jako neziskový či občanský) je jedním ze tří sektorů ekonomiky, a to vedle sektoru veřejného, který vládne, řídí a kontroluje používání legitimního donucení, a sektoru soukromého, který vytváří bohatství jednotlivců a organizací, zahrnuje výrobu, obchod a ostatní ziskové podnikání. Naproti tomu *„pojem občanská společnost je používán k popisu organizací, které nejsou částí státu a které nebyly založeny za účelem dosahování zisku. Co odlišuje občanskou společnost od privátního a veřejného sektoru je skutečnost, že organizace, které zahrnuje, jsou ustanoveny na základě sdílených hodnot a zájmu skupiny občanů a těch, kteří je podporují.“* (Dohnalová 2004: 33).

Institucionalizovaným vyjádřením života občanské společnosti je **občanský sektor**, který tvoří *„neziskové organizace, které jsou formou dobrovolného sdružování občanů sdílejících společné hodnoty a ochotných spolupracovat na společném díle.“* (Dohnalová 2003: 57).

Na Salzburšském mezinárodním semináři byl v roce 1997 definován občanský sektor jako *„...organizace poskytující různé služby, dobročinné instituce, sportovní kluby, nadace, zájmové skupiny a občanská sdružení působící v oblasti ochrany zdraví a životního prostředí, vzdělávání, kultury a filantropie. Někdy se sem řadí i církve, univerzity, dokonce i odborové organizace a družstva. Jsou to všechno nevládní, neziskové organizace, každá se svým specifickým společenským, náboženským nebo etickým posláním, jejichž existence dává občanům možnost realizovat své cíle a podílet se na veřejném životě.“* (Dohnalová 2003: 115).

Občanský sektor byl v období I. republiky něčím, co snese označení sůl země. Byl nositelem potřebného rozvoje společnosti, nesl v sobě i nutné dávky konservatismu, pečlivým dodržováním tradic udával i společenský tón a zároveň zajišťoval rozvoj vědění,

kultury a sportu. Byl naprosto svobodný, samostatný a měl plnou podporu státu. Byl i pečlivým strážcem demokracie, elementem, s nímž museli všichni počítat. Jelikož se neprezentoval jako jednotná organizace, ale prostupoval napříč společnostmi, byl vnímán velmi silně, avšak nikoli jednotně. (Anderle 2002)

V demokratické zemi neměl také nikdo potřebu jeho sjednocování, neboť zde nebyl ani zájem na jeho centrálním ovlivňování. Nebyl vnímán jako celek a sám se tak ani nekonstitoval. To bylo pochopitelně později naprosto nepřijatelné pro systém, který chtěl mít všechno (a všechny) pod kontrolou. Proto musela vzniknout Národní fronta. I to patří k historii neziskového sektoru. Doba od roku 1918 do roku 1938 bývá označována jako „zlatý věk“ spolkového života. Ten dostal první hlubokou ránu okupací našich zemí nacistickým Německem. Sotva se po roce 1945 začalo občanské hnutí vzpamatovávat, dostalo další smrtelnou ránu. Je podivuhodné, jak se dokázala občanská společnost konstituovat po roce 1989 – i když zdaleka ještě nedosáhla rozmanitosti, pestrosti a postavení spolkového života první republiky. Krátká naděje na obnovení spolkového života se pochopitelně objevila i po lednu 1968. (Anderle 2002)

A jak je to tedy s občanskou společností po pádu komunistického režimu? Jak konstatuje Müller, *„předpoklady existence fungující občanské společnosti u nás po roce 1989 nejsou, z hlediska historické tradice, příliš příznivé a my dnes nutně sklízíme také ty kyselé plody naší historické zkušenosti. ...Dnes sice žijeme v právním státě, máme zde tržní hospodářství, existují mnohé spolky, sdružení i zájmové organizace, máme ovšem nejen silný pocit, ale i empirické důkazy o tom, že tyto struktury netvoří fungující občanskou společnost, která by byla oporou a podhoubím demokracie.“* (Müller 2003: 201-202).

Dle Tocquevilla jsou dobrovolné spolky hodnotné, protože nám dávají povahu samovlády, představují jediný způsob zviditelňování a prosazování zájmů občanů, přičemž možnost tohoto prosazení závisí do velké míry na ostatních lidech se stejnými zájmy. Sdružování kolem malých zájmů je základním předpokladem pro prosazování věcí velkých: *„Dovednost sdružovat se kolem svých zájmů pak patří k hlavní podmínce svobodné společnosti, na jejímž rozvoji závisí rozvoj všeho ostatního.“* (Müller 2003: 57).

Společnost umožňuje lidem prostřednictvím práva na svobodu shromažďování, sdružování a vyjadřování *„svobodně se sdružovat a vytvářet rozmanité více méně*

formalizované organizace různého typu a zaměření činnosti, jejichž prostřednictvím se jednotlivci a skupiny lidí podílejí na řešení jednotlivých osobních, skupinových či společenských problémů. ...Tato přímá účast lidí na řešení nejrůznějších otázek dotýkajících se způsobu jejich života posiluje jejich vědomí odpovědnosti za sebe i za své okolí, pocit sounáležitosti s komunitou, místem či oblastí, což významnou měrou přispívá k rozvoji demokracie“: (Dohnalová 2004: 64).

„Vystoupení jedinců ze svého soukromí a vyjádření se k dění, které se týká ostatních, je vlastní občanské společnosti. Bez jakéhokoliv rozdílu má každý občan možnost stát se členem nestátní organizace, kde jsou lidé podobní svým smýšlením, jednáním a zájmy. Organizace učí jednotlivce společně uskutečňovat společná přání a uplatňovat je v nejširším měřítku“ (Dohnalová 2004: 16).

Výraz „obnovování občanské společnosti“ se pro mnohé stal synonymem politické, socio-kulturní a ekonomické reformy naší země po roce 1989, kdy se i slova „občanská společnost“ nezdánlivě objevovala v projevech mnoha vrcholných politiků a rozličných autorů. U nás patří k propagátorům idejí občanské společnosti zejména Václav Havel a Petr Pithart. Právě úryvek z projevu Václava Havla - jak on definuje občanskou společnost, bych zde rád uvedl pro jeho ilustrativní výstižnost.

„Nejobecněji by se snad dalo říct, že to je společnost, v níž se občané účastní veřejného života, správy veřejných statků a veřejného rozhodování mnoha paralelními a vzájemně se doplňujícími způsoby, přičemž míra, druh a institucionální podoba této jejich účasti závisí především na nich samotných, na jejich iniciativě a fantazii, byť uplatňovaných samozřejmě v určitém zákonném rámci. Je to tedy společnost, která nejen otevírá velký prostor individuální i skupinové kreativitě a v níž se tato kreativita významně podílí na celku veřejného dění, ale která je na této kreativitě přímo založena. Působnost státu a jeho struktur je v ní tedy omezována jen na to, co nemůže vykonávat nikdo jiný, tedy například na tvorbu zákonů, obranu a bezpečnost státu, výkon spravedlnosti a podobně.“ (Havel 1999).

Zjednodušeně se dá říct, že v pohledu **Václava Havla** se občanská společnost opírá o tři pilíře:

Prvním z nich je spolkový život chápaný v nejširším slova smyslu jako „svobodné sdružování lidí do různých typů organizací od spolků, občanských iniciativ a občanských sdružení přes nadace a obecně prospěšné společnosti až po církve či politické strany. Lidé se v těchto organizacích sdružují proto, aby v nich společně uskutečňovali to, co se lépe uskutečňuje společně než jednotlivě. Určující přitom je, že toto sdružování - vedoucí k autentické sebestrukturaci společnosti - vyrůstá z jiných zájmů než čistě podnikatelských či výdělečných a že stát jako zástupce celé společnosti toto sdružování a jeho práci podporuje a zvyhodňuje. Činí tak přinejmenším ze dvou důvodů: jednak proto, že stabilita, harmonie a úspěšnost společnosti jako celku do značné míry záleží i na tom, zda nejrůznější legitimní a přitom nevýdělečné zájmy občanů a jejich skupin mají dostatek možností se uplatnit, jednak proto, že většina těchto neziskových aktivit neslouží jen těm, kdo se jich účastní, ale přináší obecný prospěch, tedy výsledky, z nichž se tak či onak mohou těšit všichni.“ (Havel 1999)

Jako druhý pilíř vidí silnou samosprávnou větev veřejné správy, což znamená, že lidé si volí mimo svých zástupců do centrálních zastupitelských sborů i své zástupce do zastupitelských sborů obcí a regionů a že i tyto nižší zastupitelské sbory mají významné pravomoci i vlastní finanční zdroje.

Třetím pilířem občanské společnosti by tedy měl být důmyslný systém delegování některých úkolů na jiné subjekty, za jejichž plnění odpovídá stát, a rovněž tak neméně důmyslný způsob kontroly či podpory těchto subjektů, aby se dosáhlo předem vytčených cílů.

A ještě také dodává: „...Občanská společnost je (...) i tou nejlepší pojistkou proti možnému nástupu autoritativních sil, které se vždy hlásí o slovo tehdy, kdy má společnost pocit otřesu či nejisté budoucnosti, a které mají pochopitelně tím lepší podmínky k ovládnutí země, čím více moci zůstává v centru. Komunisté dobře věděli, proč potřebovali ovládnout, zmanipulovat a podrobit si každý včelařský spolek...“ (Havel 1999)

Proti v podstatě komunitaristické koncepci občanské společnosti v pojetí Václava Havla se staví spíše liberálně založené tzv. pojetí „společnosti občanů“ (myšlenka např. **ODS**), ve které je důraz kladen na iniciativu individua, maximální míru svobody jedince a minimální, ale zároveň silný stát. Význam občanské společnosti je zde v mnohém popírán a „občanství se uplatňuje jen ve volebním aktu, uskutečňovaném například jednou za čtyři

roky. *Ve volbách si lidé zvolí politickou reprezentaci, jejíž další počínání je mimo občanskou kontrolu. Nemusí to být tak podstatná vada, sdílíme-li důvěru v minimální stát a neviditelnou ruku trhu.*" (Valach 2001: 69).

Podle Velkého sociologického slovníku (Praha, Karolinum 1996) představuje občanská společnost termín s více významy, které spolu historicky souvisí. Za základ je bráno *Aristotelovo společenství svobodných lidí*, kdy obec (polis) značí vládu rovných mezi rovnými. Novověké přirozeněprávní teorie a smluvní teorie státu vycházející z prací autorů, jako například: F. Bacon, T. Hobbes, J. Locke, J. J. Rousseau aj., nadále nerozlišují mezi státem a občanskou společností, míněno jako jakési všezahrnující „*politické společenství*“, jež je používáno velice podobně (skoro až zaměnitelně) v kontextu s významem pojmu občanská společnost.

Studie **K. Müllera** uvádí, že „*počínaje antikou až do konce 18. století představoval pojem občanské společnosti střídavě synonyma pro politickou společnost či stát*“ (Müller 2001:3). Z toho vyplývá, že původně byl pojem občanská společnost leckdy užit v obdobném smyslu jako slovo stát (resp. označení „*občanského*“ pojetí státu). Avšak moderní koncepty obvykle občanský stát pojímají jako sféru společenského života odlišnou od státu - občané se tedy sdružují nezávisle na státu a tak svobodně realizují své zájmy apod.

K. Müller ve své politologické studii vymezuje dva základní myšlenkové proudy pokusů o vymezení empirickému konceptu „*občanské společnosti*“. První současný proud je označován jako sociokulturní a je členěn na tři klíčové přístupy:

1. **maximalisté** (pojímají OS jako nevládní sféru, tedy včetně trhu a politické veřejnosti),
2. **generalisté** (charakterizují OS také jako nevládní sféru, avšak včetně omezené a odpovědné veřejné autority),
3. **minimalisté** (chápou OS jako synonymum hodnotového kontextu provázané rozvinuté komunity a je doménou kulturních předpokladů, tradic, hodnot, norem, mravů apod., podmiňujících myšlení a jednání každého člena společnosti).

K maximalistům, resp. představitelům tzv. „*deštníkového konceptu*“ (označujícím platformu institucí mimo rámec státu, zahrnující tržní hospodářství a jeho instituce, veřejné

mínění, vládu práva, politické strany, veřejné i soukromé asociace, různé formy společenské spolupráce vytvářející závazky a zakládající vztahy důvěry – viz.cit. pr., s.5 odkazem na J. Alexandra) mohou být řazeny právě i koncepty občanské společnosti Václava Havla.

„Představitelé tzv. deštníkového konceptu chápou občanskou společnost - lapidárně řečeno - jako společnost minus stát, tedy jako takovou strukturu, která je nezávislá na státu.“ (Müller 2001: 5).

Zatímco minimalistické pojetí nazírá na *občanskou společnost* jako na synonymum nestrannosti, nositele univerzálních a transcendentálních hodnot nadřazených stranickým sporům. Mezi hlavní formy řadí především sociální hnutí a občanské iniciativy, takže ... *„Minimalisté víceméně nazývají občanskou společností to, co maximalisté rozumí veřejnou sférou.“* (Müller 2001: 6 s odkazem na V. Pérez-Díaze).

Teoretické modely OS s jednotlivými přístupy a jejich praktické implikace jsou předmětem řady sporů - např. je uváděn spor mezi generalisty & maximalisty na jedné straně a minimalisty na straně druhé, a zrovna tak zde můžeme vzpomenout spor mezi koncepcí liberalistů & komunitaristů, což v důsledku přináší i jiné pohledy na občanskou společnost.

Pro minimalisty je OS nejen oddělená od státu a trhu, ale je přímo jejich *„fundamentálním protikladem... Občanskou společnost tak pojmají jako obranný val proti kombinovanému útoku jak ze strany státu, trhu či jiných společenských sfér. Veřejná sféra (občanská společnost) by podle nich, jinými slovy, měla poskytovat základ pro transformaci státu i ekonomiky.“* (Müller 2001:8 s odkazem na V. Pérez-Díaze).

Druhý základní proud ve vymezení OS je nazýván ekonomickým pojetím, resp. *„redukcionistickým“*; za typického představitele je označován K. Marx v návaznosti především na G.W. F. Hegela. Marx pojímá OS jako výsledek historického vývoje, kdy stát neztělesňuje nezávislé univerzální a nestranné zájmy, ale představuje zde donucovací instituci odrážející konkrétní zájmy (tedy nástroj třídní nadvlády) - vítězství proletariátu umožní zrušení dichotomie OS a státu. K. Müller označuje Marxův přístup za redukcionistický v tom, *„že občanskou společnost chápe především jako autonomní sféru*

ekonomických aktivit a vztahů, sféru výrobních sil a vztahů a přehlíží jiné formy a motivy společenských vztahů..." (Müller 2001: 6).

Zajímavé je také nahlížení J. Kellera, který píše, že v minulosti byl pojem občanská společnost používán především tehdy, když se jednalo o zvýraznění úlohy obyčejných lidí ve vztahu ke špatně fungující oficiální moci. Keller dále uvádí: „*Jak kdesi výstižně poznamenal maďarský sociolog Ivan Szelényi: „Občanská společnost je vlastně beztrždní společnost. Mluví se v ní jen o svobodě, nikdy ne o nerovnostech.*““ (Keller 2000: 4), resp. že: „*... mnozí z těch, kteří velebí občanskou společnost, zcela ignorují, že osobní svoboda a absence chudoby nemusejí jít vždycky ruku v ruce. Jak povznášejíci, pohodlné a praktické je hovořit stále jen o svobodě uprostřed společnosti, kdy jedním z výrazných problémů se stává nárůst nerovnosti*“ a také: „*Pokud občanská společnost zůstává pouze radostnou oslavou politické rovnosti, nikdy nesblíží bohatství s bídou, pouze bude zamlžovat rozdíl mezi nimi.*“ (tamtéž).

Pojetí a vymezování pojmu *občanská společnost* v dnešní době velice úzce souvisí s integračními a globalizačními procesy, kdy zaznívají varování, že soudobé *globální trhy* s klíčovou úlohou nadnárodních monopolů, globálních investorů a především finančních spekulantů ohrožují lokální občanskou společnost. Stoupenci občanské společnosti poukazují na potřebu utváření sítě globalizujících se občanských společností, v podobě určité nárazníkové zóny vůči v podstatě nezadržitelné globalizaci jako takové (její nutnost uznávají jak minimalisté, tak i maximalisté).

Mezi jakoby zárodky globalizující se OS, resp. *globalizace* také veřejného (občanského) sektoru, bývají počítány organizace typu: Greenpeace, Amnesty International, Helsinky Committee apod. „*Má-li mít demokracie budoucnost, je nezbytné, aby vedle nadnárodních monopolů vznikaly také nadnárodní sítě občanských iniciativ; aby národní stát byl překonán a nahrazen státem občanským... V našem případě to v nejbližší době znamená nutnost celoevropského státu...*“ (Valach 2001: 70).

Občanský sektor je jeden ze sektorů národního hospodářství; řadíme sem všechny ekonomické instituce, které jsou institucionalizované, neziskové, nestátní a dobrovolné. Lze o něm mluvit jen tam, kde se organizuje na pozadí rovnostářské a vysoce individualizované společnosti, nezávisle na tradičních příbuzenských, místních, stavovských nebo církevních strukturách. Jeho definice by mohla znít: „*Občanský sektor je*

spontánní a vždy dílčí sebe-organizace individualizované společnosti okolo veřejných zájmů.“ (Sokol 2002: 6-7 s odkazem na M.Dohnalová 2004: 244).

Podle **Charlese Taylora** se pojem „*občanská společnost*“ dostává v posledních letech zpět do popředí zájmu a této problematice je věnována nejen tato kapitola, ale je i ústředním tématem mé diplomové práce. Charles Taylor vnímá „občanskou společnost“ jako sféru autonomních organizací, která definuje, co bylo a pořád je zanedbáváno se současným úsilím o změnu k lepšímu. (Taylor 1995: 208)

Občanská společnost je prostor mezi rodinou a státem, přičemž ani s jednou z uvedených sfér není identická. Ke dvěma hlavním formám občanské společnosti patří trh a veřejnost (veřejné mínění), v nichž společnost může dosáhnout jednoty nebo koordinace mimo politické struktury.

Ve středu mezi M a L Proudem stojí *Hegel* - občanskou společnost pojímá jako jistý mezičlánek mezi rodinou a státem. „*Vůle se vzdává své obecnosti - dochází ke zprostředkování mezi lidskou vůlí a možnostmi daného světa* (spol. instituce), *vnitřní dobro versus daný svět*“ - zprostředkování na úrovni:

- a) rodiny - mladý člověk je uváděn do světa,
- b) občanské společnosti - jako pospolitosti, která si chce vládnout,
- c) státu - realizace zprostředkování.

Občanská společnost má jisté fáze: př. ekonomická, kde lidé něco vytvářejí, směřují... - společnost tak vytváří velké protiklady. (Taylor 1995: 215-216)

Analyzovaný text sumarizuje rizika škodící občanské společnosti. Taylor se pokouší o korigaci a úpravu - dochází k vzájemné syntéze, tj. „*ano, občanská společnost jako společnost ekonomicky aktivních lidí, nezávislá na politice, ale kvůli demokracii musí být vyvažována aktivní účastí jedinců, občanskými sdruženími ...*“ Taylor zároveň upozorňuje na ohrožení občanské společnosti, které vidí v nacionalismu a proletarismu. (Taylor 1995: 221)

A jaký je můj názor na tento pojem? Nemohu říct, že bych se stoprocentně přiklonil k jedné konkrétní koncepci, ale z hlediska srdce jsou mi sympatické myšlenky maximalistů a slova Václava Havla: „*občanská společnost je velmi složitě strukturovaný a zároveň velmi křehoučký, ba občas až trochu tajemný organismus, který vzniká přirozeným*

vývojem po dlouhá desíletí, ne-li staletí, a který je výrazem určitých trvale se vyvíjejících stavů ducha a mravů, určitého stupně společenského poznání a sebepoznání, určitého typu občanského vědomí a sebevědomí. Už proto ji nelze po tolika letech praktické neexistence obnovit shora, nějakým zákonem, nařízením či rozhodnutím politického centra. Lze jen trpělivě vytvářet příznivé prostředí pro její rozvoj a trpělivě posilovat právě ty rysy společenského ducha, které k takovému rozvoji vedou.“ (Havel 1999).

Nicméně z hlediska rozumu si uvědomuji, že v době sílícího vlivu globalizace a nepopíratelného působení tzv. „neviditelné ruky trhu“ nejsou myšlenky o čisté občanské společnosti ničím jiným, než spíše jen iluzí (alespoň v současném světě) odpovídající pouze teoretickým modelům rozličných autorů dneška, stejně jako i minulosti.

1.2 Historický vývoj OS

V této části práce se zaměřím na stručný nástin historického vývoje občanské společnosti, jak ve středoevropském kontextu, tak i v tuzemsku. Pro společenský, ale i politický pokrok v našich zemích, měl středoevropský region vždycky velký význam a ne jinak tomu bylo i v období 18. a 19. st.n.l., kdy právě Německo a Rakousko sehrálo důležitou roli při vzniku prvních zárodků literární a kritické veřejnosti v českých zemích, i když původně vlastně po vzoru anglických kaváren a francouzských salónů, které pokládaly jakési základy zrodu institucionalizace trendů utváření prvotních zárodků občanské veřejnosti, jež se projevovaly především tím, co je označováno jako šíření stolních společností, jejichž společným rysem byla organizovaná diskuse soukromých osob, která začínala být permanentní a pravidelné debaty uvnitř spolků se pro mnohé stávaly cennou přípravou pro pozdější parlamentní a politickou činnost.

Myšlenka občanské společnosti má dlouhou a ctihodnou historii. V angličtině je možno tento pojem vystopovat až k filozofii Thomase Hobbesa ze sedmnáctého století. V moderním smyslu lze nalézt pojem občanské společnosti v dílech myslitelů konce osmnáctého a začátku devatenáctého století, mezi něž by určitě patřili Adam Ferguson a Alexis de Tocqueville.

Co se týče středoevropské oblasti, v Rakousku dochází k rozvoji tisku a typografie oproti západní Evropě s určitým opožděním, nicméně vzdělaná část obyvatelstva je již

v druhé polovině 18. století oslovována vrchností skrze tiskoviny; týká se to především nové vrstvy měšťanů - mezi ně patří hlavně úředníci zemské správy, právníci, lékaři, faráři, důstojníci a profesori, kteří v „publiku“ zaujímají ústřední postavení a jsou jakýmsi zárodkem literární veřejnosti. Pole působnosti, na které se veřejné rozvažování v Rakousku rozšiřuje, zahrnuje jak záležitosti ekonomické, tak i politické, a literární kritika se postupně dostává do polohy kritiky politické.

Ačkoliv byla Vídeň ohledně soukromého spolčování docela liberální, nedošlo k uzákonění jakékoliv obecné normy dřív než roku 1840 a následně první definitivní zákon o spolkové činnosti vyšel formou dekretu dvorské kanceláře v roce 1843, jež nařizoval povinnost získat k založení spolku povolení od státní správy.

V české společnosti dochází již od 40. let 19. století ke zvyšování veřejné politické aktivity, přičemž se český jazyk stává ústředním prvkem českého národního obrození. Mezi středními řemeslnickými, živnostenskými a podnikatelskými stavy se posilování vlasteneckých pozic počalo projevovat širším používáním češtiny a zejména zřízením první české průmyslové školy. Klíčovými prostředky utváření a demonstrace veřejného mínění české národní společnosti byly po roce 1867 tzv. tábory lidu, které měly národně demonstrativní ráz. Šlo na nich o veřejnou identifikaci a stvrzování kulturní síly národa a jejich prostřednictvím také o potvrzení politické jednoty v opozici vůči státní moci.

Avšak za zmínku stojí i události z první poloviny 19.st., tak, jak je vykresluje Petr Anderle ve svém článku „*Útržky z historie občanské společnosti*“ o osvíceném hraběti pražském a jeho podpoře vytváření české národní identity za dob habsburské monarchie a po skončení třicetileté války.

Hrabě Karel Chotek jako nejvyšší pražský purkrabí by jazykem dneška mohl být charakterizován jako vysoký představitel státní správy, který bezmezně fandil a pomáhal neziskovému sektoru: nechal osázet akáty skalnaté povltavské ostrohy, císařské cesty nechal vroubit topoly a založil bubenečské aleje a osadil Petřín novým stromovím.

Dal podnět k založení Jednoty pro povzbuzení průmyslu v Čechách (1833), když dva roky předtím povolil založení Matice české (1831). O potřebě založení Jednoty přesvědčil císaře Františka I. a dosáhl jeho souhlasu. Její pobočky v jednotlivých krajích

povoloval již sám. Podporoval stavbu škol, zakládal ústavy pro chudé, modernizoval nemocnice a lázně a dbal na to, aby obce a města vedly kroniky své činnosti. Devatenácté století je klasickou dobou vzniku spolků. A spolek, to je forma vyjádření občanského sebevědomí. Spolek, to je líheň občanské společnosti.

Mezi naše nejstarší spolky patří například Meteorologický spolek na Moravě (1816) a Slezská společnost pro povznesení vlastenecké vzdělanosti (1803). Řada spolků vzniká na půdě církví. Mnohé neslouží pouze účelům církevním, ale mají zcela širší platnost. Vznikají i spolky s výraznými rysy samaritánskými.

Emancipace ve státě, kde byly v podstatě veškeré státní orgány německy mluvící, byla založena hlavně na povzbuzování k uvědomění si symbolů české (tedy - slovanské) národnosti skrze pro-český spolkový život a to do jisté míry znamenalo i jakousi přirozenou náhradu za politické aktivity v rámci multinárodního státu, v kterém spolková činnost české národní společnosti představovala jediný způsob „občanské“ aktivizace, jež byla často vyšší než u ostatních národností habsburské monarchie.

Spolková struktura byla ve společnosti českých zemí členěna především podle národnostního hlediska, takže spolkaření začalo vlastně vytvářet jakousi soutěž mezi zemskými etniky, jejíž výsledkem byly po roce 1848 velice četné veřejné aktivity spojené se zakládáním institucí a spolků v oblasti vzdělávání a osvěty, jako např.: školy, knihovny, muzea, galerie, divadla a výstavy rozličného druhu, což v důsledku znamenalo zápas o jazyk a kulturu, který v počáteční fázi představoval hlavní motiv úsilí o „probuzení“ svébytné české společnosti. Tyto společenské trendy zapříčinily, že už na konci 19. st. se česká společnost řadila mezi nejvíce alfabetizované v tehdejší Evropě a dosáhla tak vysoké úrovně kulturního života.

Tradice dobrovolnictví - Výrazným rysem občanské uvědomělosti byla práce dobrovolnická:

Koneckonců existence všech spolků byla již tradičně založena na dobrovolné obětavé práci, ať již to bylo na poli kultury, vědy, umění či sportu. Dobrovolnictví bylo značně rozšířeným jevem v oblasti péče o zdraví občanů. Zde měla velmi silné postavení Společnost Československého Červeného kříže – v roce 1930 v ní pracovalo přes 35 000 samaritánů a samaritánek. Dorost ČsČK sdružoval v té době 483 000 členů. Pracovalo zde

značné množství spolků, charitativních organizací, vytvořeno bylo i Ústředí dobrovolných sociálních a sociálně zdravotních spolků. V něm byly sdruženy stovky zdravotnických a sociálních organizací. (Anderle: 2002)

K tomu všemu je třeba přičíst tisíce drobných spolků, počínaje hasičskými a konče čtenářskými a pěveckými. Nebylo u nás obce, jejíž společenský život by se neodvíjel od existence dobrovolných sdružení občanů. Bylo zcela běžné, že v obci mající okolo 5000 obyvatel bylo 30 i více sdružení. Jen v letech 1895–1951 evidoval tzv. spolkový katastr pražského policejního ředitelství na území Prahy celkem 18 000 spolků a jim na roveň postavených organizací a sdružení. (Anderle: 2002)

Kvůli zilustrování vývoje legislativy týkající se problematiky spolčování je nutné připomenout, že rokem 1939 započalo půlstoleté období nesvobody ve veřejném životě společností, i když v párletých probuzeních po roce 1945 a kolem roku 1968 se blýskalo na lepší časy. A až po tzv. Sametové revoluci, v reformních letech - dne 27. března 1990 přijímá Československé federální shromáždění zákon č. 83/1990 Sb. „O sdružování občanů“ a zákon č. 84/1990 Sb. „O právu shromažďovacím“, nastává rozmach občanských aktivit, jež není náhodný, ale zcela jistě vychází z hluboce zakódované tradice evropské kultury – toto dědictví bychom měli i nadále rozvíjet, i když si jej veřejnost mnohdy ani neuvědomuje.

1.3 S čím je spojeno zkoumání obnovování OS ?

1.3.1 Koncepce a metodologie mé diplomové práce

Použil jsem různé výzkumné přístupy se záměrem posoudit stav občanské společnosti v lokalitě Rychnov nad Kněžnou v období mezi oběma světovými válkami i v současnosti a následně jsem z tohoto vyvodil závěry o vývoji obnovování OS v RK.

V mé práci uplatním *induktivní metodu*, na níž je kvalitativní výzkum založen, a která bude také vycházet z přístupů použitých v mezinárodním výzkumném projektu s názvem „*Index občanské společnosti 2004*“ zrealizovaný organizacemi „*Civil Society Index Civicus a Nadace rozvoje občanské společnosti (NROS)*“, jež se zakládá na **analýze čtyř sociologických dimenzí OS** (Vajdová 2005), které vycházejí z níže naznačených

indikátorů a ty jsou obvykle získávány průzkumem veřejného mínění a také z dalších relevantních zdrojů (různých statistik na internetu atd.):

- Struktura: apolitické aktivity, přispívání charitě, členství v NNO, komunikace mezi organizacemi atd.
- Vnější prostředí: svobodná práva, politické strany, zákonnost, decentralizace, sociální sféra, negramotnost atd.
- Hodnoty: demokracie NNO, vlády, firem a jejich účetnictví, diskriminační síly, rovnost pohlaví, chudoba atd.
- Vliv na: veřejnou politiku, rozpočet, lidská práva, kontrola státu a firem, řešení sociálních problémů atd.

Každá z těchto čtyř dimenzí je níže v kapitole „2.4.3“ pro účely vytváření názorného diagramu nazývaného „*diamant*“ označena symboly „A-B-C-D“ a ty se dále mohou dělit na soubor subdimenzí, avšak pro mé využití v této práci bude zobrazení rovnou do bodových indikátorů předpokládám dostačující. Tyto bodové indikátory jsou pak určující pro následné vypracování názorného srovnávacího diagramu sestaveného ze sebraných dat v dotazníkovém šetření a rovněž tak s využitím základny všeobecných a zkušenostních znalostí oborově nebo demograficky vztažených.

Vybrané oblasti občanského sektoru vhodné pro vytvoření jednotlivých znázorňujících indikátorů použitelných do čtyřdimenzionální analýzy občanské společnosti vyjádřené v sociologii již výše zmíněným osvědčeným diagramem „*diamant*“ (Diamanty v mém provedení jsou vyhotoveny v kapitole „2.4.3“ a potom i popsány v kapitole „2.4.4“ - vyhodnocení.) budou procentuálně rozřazeny do čtyř kategorických skupin podle níže uvedeného klíče (viz. kap. „2.4.4“).

V kapitole „2.4.3“ také nalezneme přehled bodově ohodnocených indikátorů, které jsou takovým způsobem – viz kap. „2.4.4“ klasifikovány s označením 0 – 3 body, přičemž stále zůstávají rozřazeny do základních čtyř dimenzí OS a jsou pochopitelně rozděleny do skupin minulého a současného období (viz. kap. „2.4.3.1 / 2.4.3.2“). Jednotlivé hodnoty v každé základní dimenzi OS zvlášť jsou zprůměrovány a vyneseny na odpovídající osu v diamantu a nakonec výrazně propojeny tak, aby vynikla názornost pro srovnání.

Dále zde zmíním pár slov o kvalitativním výzkumu:

- a) Cílem je vytváření nových hypotéz, nových porozumění a nové teorie.
- b) Používá logiku indukce – nejprve pozorování a sběr dat, pak zachycení pravidelností a vystižení významu těchto dat s formulací předběžných závěrů.
- c) Obyčejně přináší mnoho informací o malém počtu lidí.
- d) Provádí se silná redukce počtu sledovaných jedinců.
- e) Obvykle se dosáhne jenom slabé standardizace, a proto má takové šetření jen nízkou reliabilitu.
- f) Slabá standardizace a volná forma otázek si nevynucují omezení => vysoká validita.
- g) Reprezentativnost - generalizace na populaci je problematická a někdy i nemožná.
- h) Teoretické pozadí přichází z fenomenologie, symbolického interakcionismu a etnometodologie.

Abych byl schopen přijatelně definovat to, co rozumíme pod pojmem „*obnovování občanské společnosti*“, je nutné vyjasnit tzv. „pojmový rámec“, v jehož centru se samozřejmě nachází důležitý sociologický výraz „*občanská společnost*“, kterou chápeme jako prostor vytvářený soustavou společenských vztahů mezi nukleární rodinou, státem a trhem, kde se lidé dobrovolně sdružují za účelem seberealizace – sledování svých zájmů.

Ve výzkumu se soustředím především na tři tradiční institucionalizované spolky, jež mají historickou návaznost, ale jsou tu zmíněna i jistá neformální sdružení místních lidí, včetně skupin s negativními projevy občanské společnosti, kam spadají aktivity jako extremismus, nacionalismus, rasismus či nezákonná činnost.

1.3.2 Pojetí občanské společnosti

V českém veřejném i odborném diskurzu „*občanská společnost*“ obvykle znamená pozitivní sdružování občanů, které je nezávislé na státu, přispívá k rozvoji občanských hodnot a sociálního kapitálu a je vůči demokracii jako společenskému režimu v podstatě konstruktivní. (Vajdová 2005: 22).

Podle výzkumu Centra pro výzkum veřejného mínění asi jen 40 % respondentů deklaruje, že ví, co znamená pojem „*občanská společnost*“, i když se s ním setkalo dvakrát

tolik lidí. Mnohem známější jsou pojmy „dobrovolník, dobrovolnictví“, se kterými se setkal prakticky každý občan a více než 80 % zná jejich význam.

(CVVM 2003b, s odkazem na T.Vajdová)

Proč OS ? (shrnutí základních principů)

- Mobilizace lidských zdrojů
- Ochranný val proti tyranii státu
- Vytváření svobodného veřejného prostoru
- Legitimizace moci a vlády
- Alternativa etablovaným politickým stranám

Hlavní charakteristiky OS:

(„*Stanovení platnosti*“)

- OS je jedna ze společenských forem,
- oddělení ekonomiky od státu,
- kontrola extrémních individuálních zájmů,
- OS je instrumentální,
- OS závisí na ekonomickém růstu, a ten zase na růstu vědění,
- OS zabraňuje ideologickému monopolu,
- OS je vhodnější než demokracie,
- politický centralismus – otázka celosvětové vlády,
- globalizace – je nezbytná kvůli řešení některých problémů (terorismus, ekologie),
- poznání: odděluje fakta od hodnot.

(Gellner 1996: 180-181)

Vyhlídky do budoucnosti:

v minulosti byly úspěšné různé společenské organizace (přirozený společenský výběr), jejich úspěch se poměřuje podle ekonomického výkonu (proto marxismus nemohl uspět, zato kapitalismus ano). Zvláštní jsou východoasijské kultury, jejich ekonomiky jsou úspěšné, i když nemají OS v našem slova smyslu – mají jiné hodnoty (*komunitarismus*, jistoty). Mohou fungovat, dokud jsou soudržné (a pokud se bohatí příliš nezajímají o ideologie). (Gellner 1996: 168-169)

Vnitřní problémy

- OS musí vznikat a řešit své problémy *zevnitř*. Nebezpečím OS jsou neřesti (Montesquieu: tyranie → neřesti, OS → ctnosti). OS je závislá na *ekonomickém růstu*; problém nastane, když ekonomika neporoste – je třeba jiných – postmoderních hodnot, mnohočetné OS a *mnohočetnost žebříčků elit* (politické, sportovní, kulturní...) paralelně existující.
(Gellner 1996: 172,174)

1.3.3 Co je dotazník a k čemu se používá ?

Dotazník (angl.: questionnaire) je velice rozšířeným *nástrojem sociologického výzkumu*. Je to vlastně formulář určený respondentovi, obsahuje otázky (třeba i na několika stránkách) a varianty odpovědí nebo případně vymezující místo na spontánní odpověď. U reprezentativního souboru umožňuje snadnou kontrolu reprezentativity a rychlé zpracování dat. Nevýhodou je omezený prostor pro respondenta na odpověď, ale mimo to i malá návratnost zasílaných vyplněných dotazníků.

A s dotazníkem souvisí i tzv. *anketa*, která je jednou z *nejpoužívanějších technik sociologického průzkumu*, je výhodná hlavně tam, kde je zapotřebí rychle shromáždit jednoduché údaje (nejčastěji 2-5 otázek) o velkém počtu osob. Je založena na dotazníku, na jehož otázky respondent odpovídá vlastnoručně psanou odpovědí. Ankety je možné rozdělit podle místa provádění, nebo podle způsobu předání dotazníku (rozesláním, osobním předáním, rozdáním náhodným lidem či předáním hromadným sdělovacím prostředkům).

Pozitivní charakteristiky dotazníku bychom mohli vystihnout asi takto:

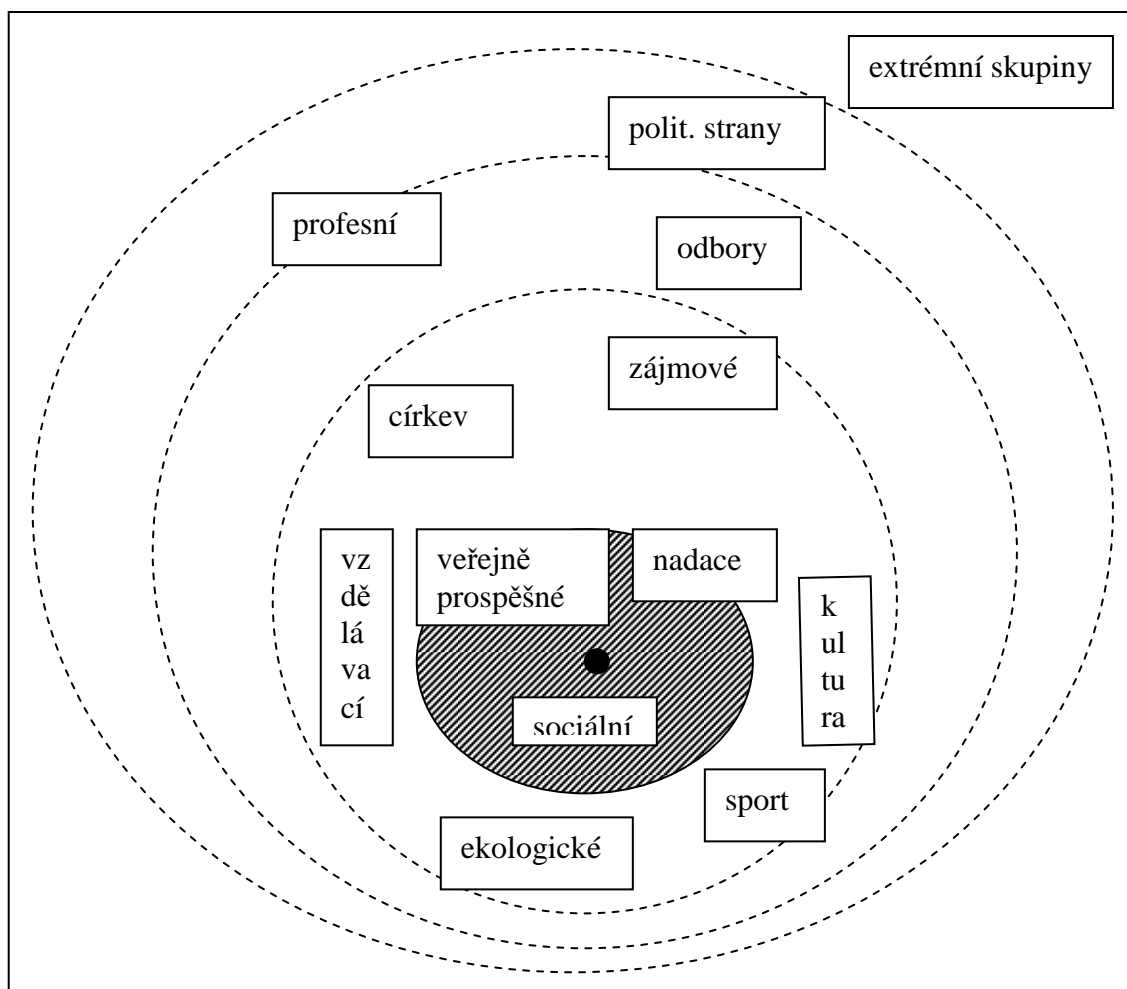
- a) Je to efektivní technika, lze jimi postihnout mnoho jedinců při relativně nízkých nákladech.
- b) Spolupracovníci jsou nezbytní v terénu jenom někdy (jejich zaškolení si vyžaduje nevelké náklady).
- c) Dá se říci, že anonymita je relativně přesvědčivá.
- d) Vytváří poměrně vysokou formální shodnost podnětové situace.
- e) Musí se připustit, že ovšem klade vysoké nároky na ochotu dotazovaného, je pro něho snadné přeskocit otázky nebo neodpovědět vůbec.
- f) Je taktéž možné, že otázky zodpoví jiný člen rodiny či celý rodinný tým.

- g) Rovněž tak je nutné brát na zřetel ztrátu reprezentativnosti vzorku při nízké návratnosti vyplněných dotazníků.

1.4 Nejčastější typy organizací občanské společnosti (Vajdová 2005: 24)

1. Hospodářské svazy a komory
2. Odbory
3. Profesní organizace a zaměstnanecké svazy
4. Náboženské a duchovní organizace
5. Kulturní organizace
6. Sportovní organizace
7. Vzdělávací organizace
8. Studentské a rodičovské organizace při školách
9. Organizace v oblasti péče o zdraví
10. Organizace v oblasti sociálních služeb
11. Humanitární organizace
12. Organizace mládeže
13. Ženské organizace
14. Etnické, národnostní a krajanské organizace
15. Organizace na podporu občanských aktivit
16. Organizace na ochranu lidských práv
17. Organizace na ochranu životního prostředí, ekologické organizace
18. Politické iniciativy
19. Místní a sousedské organizace k řešení problémů v místě bydliště
20. Sběratelé, filatelisté
21. Myslivci
22. Včelaři a další chovatelé
23. Hasiči
24. Zahrádkáři a pěstitelé
25. Rybáři
26. Jiné zájmové spolky a sdružení
27. Pohřební spolky
28. Vzájemné úvěrové spořitelny (kampeličky)

Ukázka mapy občanské společnosti - Zlín (Vajdová 2005: 24)

2 PRAKTICKÁ ČÁST

2.1 Historie města Rychnov nad Kněžnou

(Společensko-politicko-ekonomický rámec)

První písemná zmínka o Rychnově je v listině Přemysla Otakara II. z 1. února 1258. Listinu vydal Přemysl Otakar II. jako vévoda rakouský. Rakousy vyženil s první manželkou Markétou Babenberskou. Listina se týká věcí kláštera ve Svatém Florianu u Lince, kde je dodnes uložena v klášterním archivu, v prvotřídním stavu, jako by byla napsána včera. V listině je uveden jako jeden ze svědků panovnickovy družiny Hermann de Richenawe - Heřman z Rychnova. Uveden je na předposledním řádku textu. Od této první písemné zmínky, týkající se osobnosti "z Rychnova", se tedy odvíjejí dějiny našeho města, i když osídlení Rychnova nad Kněžnou spadá až do 1. tisíciletí před naším letopočtem. Dokazuje to poměrně rozsáhlý archeologický výzkum prováděný roku 1930. (Tydlitát 1988: 6)

Ještě určitě stojí za zmínku několik dalších historických faktů - v druhé polovině 13. století byl založen farní kostel Panny Marie - dnes sv. Havla. Již počátkem 14. století byla pravděpodobně otevřena první městská škola - do roku 1730 byla pouze jednotřídní. Už od roku 1372 mělo město právo pečetit zeleným voskem. A jen pár let na to 3. července 1378 - bratři Jetřich a Albert z Rychnova udělili soukeníkům cechovní řád - listina je druhou nejstarší dochovanou česky psanou listinou. Z tohoto lze usuzovat, že město bylo české. Listina je uložena v NM v Praze. (Tydlitát 1988)

Pak se přesuneme do 15. století, kdy se roku 1440 Jan z Rychnova zúčastnil sjezdu pánů a rytířů kraje hradeckého, chrudimského, čáslavského a kouřimského v Čáslavi. V roce 1467 byl ve Lhotce u Rychnova zvolen 1. biskup jednoty bratrské, Matěj z Kunvaldu, který sídlil v Rychnově. Na památku tam byla vysazena borovice, ale při bouři dne 8. června 1971 byla vyvrácena. Kmen byl osazen na místě samém do zděného památníku (okolí je zarostlé a postrádá péči) - Památník je na katastru Slemenov - Synkov. Zakrátko, v roce 1471 - 27. ledna, Jan z Rychnova udělil rychnovským řezníkům cechovní řád. Ve městě bylo 15 masných krámů. Listina je uložena v SOA Rychnov n. Kn. A za několik let na to roku 1478 Albrecht a Heřman z Rychnova povolili rychnovským soukeníkům zřízení valchy a při ní dvě strouhy (ze struh jsou dochována pouze torza). (Tydlitát 1988)

A po nějaké době 27. srpna 1487 Albrecht a Heřman z Rychnova udělili měšťanům právo svobodné závěti a rozhodování o svých statcích a ustavování poručníků ženám a dětem. Listina v opise z desek zemských a latinského překladu je uložena v SOA Rychnov n.Kn. (Kočnarová 1977: 5)

Avšak město se ještě jmenovat Rychnov nad Kněžnou nebude, nýbrž Rychnov Soukenický nebo prostě jen Rychnov. Ale ve starém pravopise se bude psát jinak, např. *Richnow Saukeniczky*. V té souvislosti uveďme hrdé konstatování Jakuba Pavla, že vskutku se může rychnovský soukenický cech vykázat i skvělou památkou písemnou „*Ustawienie prawa súkenničieho tak od chudých jako bohatých*“ (1378), jednou z nejstarších listin psaných jazykem českým. Avšak jméno řeky se dostává do názvu města až později, snad poprvé se s ním setkáváme v úvodu Domácí kuchařky M. D. Rettigové 1825 a v zápiscích Maxmiliána Schleipmanna - o něm bude dále řeč - roku 1832: *Rychnov nad řekou Kněžnou*. Obecné a úřední užívání podoby *Rychnov nad Kněžnou* je však až po r. 1848. (Kočnarová 1977: 15)

Městský znak, právo pečeti zeleným voskem a výsadu konání dvou výročních trhů (první trh na středu po sv. Vítu - 15.6., druhý trh na pondělí po sv. Matouši - 21.9.) právně a oficiálně potvrdil svou listinou český král Vladislav II. Toto privilegium nese datum 6. března 1488. Listina je uložena v archivu kolowratského zámku. (Tydlitát 1988: 19)

Jméno tohoto města vzniklo počestěním německého *Reichenau*, z profesí se nejvíce uplatňovalo soukenictví, a proto bylo také nazýváno Rychnov Soukenický. Jeho dominantu představuje kolowratský zámek, navržený patrně Janem Blažejem Santinim a postavený v letech 1676-1690. Stejnému autorovi se připisuje i průčelí sousedícího kostela Nejsvětější Trojce (1594-1602). První zpráva o českém světském divadelním představení v Rychnově pochází již z roku 1750. (Tydlitát 1988: 25)

Město Rychnov bylo poddanské. Jeho vztah a závislost na své vrchnosti byl tehdy zřejmý. Snaha města o získání práv královských měst byla úspěšná až v roce 1561, kdy císař Ferdinand I. udělil městu právo volby obecních starších, pomocného samosprávného sboru. První písemná zmínka o budově rychnovské radnice je z roku 1596. Obecní záležitosti *spravovala městská rada, někdy také nazvaná konšelská v čele s purkmistrem*. Řídila veškerou hospodářskou, finanční, bezpečnostní a soudní agendu. Výkonným orgánem byli městský a také vrchnostenský rychtář. (Kočnarová 1977: 8)

Dalšími městskými činovníky byli například městský písař, sluha, ponocný atd. Konšelů, neboli městských radních, bylo 12. Ve funkci purkmistra se střídali po jednom měsíci. Později býval purkmistr ve své funkci delší období. Za úřadování dostával finanční a naturální odměnu jen purkmistr. Na městskou radu dohlížela vrchnost. Rada a rychtář bývali od poloviny 18. století jmenováni majitelem panství. Ve stejném období bylo zřízeno místo placeného purkmistra a zkoušených radních, vedle nezkoušených radních, kteří byli voleni z občanů. Městská rada dohlížela i na požární bezpečnost, na kvalitu a váhu zboží a vybírání různých poplatků. (Svoboda 1924: 92)

V roce 1753 byla městská správa reprezentována vedle radních a obecních starších také městským rychtářem a sousedským výborem. Mezi obecními úředníky a služebníky náleželi radní sluha, hajní, vodáci, kostelníci, hrobaři a podobně. Podle záznamu obecního kronikáře z roku 1756 byly v tomto roce odstraněny pranýře a šibenice. Právo hrdelní lze v Rychnově sledovat v dokumentech od konce 16. století. Šibenice stála po levé straně silnice na Solnici v místě nazývaném Na Spravedlnosti. Katovství bývalo spojeno obyčejně s pohodnictvím. (Svoboda 1924: 93)

V letech 1784-1849 vykonával správní a soudní činnost magistrát v čele s purkmistrem. Purkmistr musel mít vyšší vzdělání a jmenování magistrátní radní právnické vzdělání. V roce 1790 byl v čele městské správy purkmistr a jeden zkoušený a dva nezkoušení radní. Purkmistr a radní byli voleni občanstvem, radní potvrzováni vrchností, purkmistr Zemským guberniem. V roce 1797 byl zrušen sousedský výbor volenců a o dva roky později i úřad městských rychtářů a zavedení policejní revizoři. Vrchnostenský soud byl v Rychnově zřízen v roce 1783 pro panství Rychnov a Černíkovice. Mimo něj působil i soud městský, který byl zřízen dvorním dekretem z 16. dubna 1789. Tvořili jej purkmistr, zkoušený radní, dva nezkoušení radní a zapisovatel. (Svoboda 1924: 95)

Od roku 1850 bylo soudnictví a správa politická od sebe odděleny a správu vykonávala městská rada (obecní výbor) a obecní zastupitelstvo. Soudní agendu převzal nově zřízený nejnižší soudní orgán, což byl okresní soud, který zahájil svoji činnost 27. května 1850 a až teprve závěr druhé světové války přinesl změnu ve státní správě a samosprávě. (Svoboda 1924: 96)

V zámecké knihovně, třetí největší zámecké knihovně ve východních Čechách, je uloženo 12 277 svazků, z toho 149 rukopisů, obsahujících většinou genealogii rodu Kolowratů. Nejstarší z nich je z roku 1280 Alberta magna – Incipiunt libri lapidum exertali a mezi nejvzácnějšími rukopisy je iluminovaný Missale Romanum, určený pro hnězdenskou diecézi (polské Gniezno, česky Hnězdno). Svě místo tu má i 30 latinsky psaných prvotisků z let 1481 – 1489, z nichž většina byla vytištěna v Itálii. Dalším unikátem je originál překladu Shakespearova Krále Leara, dílo Josefa Kajetána Tyla z roku 1835, v jehož rukopisu jsou i dvě razítka cenzorů z let 1835 a 1860. Je tu i Jules Verne s prvním vydáním kompletního díla ve francouzštině. (Krám 2006)

Mezi lety 1824-1834 v Rychnově působili manželé Rettigovi. Jan Alois Sudiprav Rettig, nar. 21. 7. 1774 v Kvasinách, v Rychnově vykonával funkci magistrátního rady a zemřel 26. 7. 1844 v Litomyšli. Magdalena Dobromila Rettigová se narodila 31. 1. 1785 ve Všeradicích. Matka 11 dětí, z nichž se pouze 3 dožily dospělosti. V Rychnově r. 1825 dopsala Domácí kuchařku, aneb pojednání o masitých pokrmech pro dcerky české a moravské. Kniha byla poprvé vydána v roce 1826 Janem Hostivitem Pospíšilem v Hradci Králové. Na Starém náměstí na budově radnice je umístěna pamětní deska. (Tydlitát 1988: 36)

Kulturně a historicky je Rychnov nad Kněžnou spjat i s historií Českých Bratří - ve městě bývalo první sídlo jejich biskupů, u nedalekého Slemena stávala památná *Bratrská borovice*. Kolowratská sbírka, umístěná na zámku, představuje vynikající kolekci obrazů od 15. do 19. století. Orlická galerie soustřeďuje díla umělců spojených s tímto regionem. Vedle Staré zvonice s třetím největším zvonem v Čechách Kryštofem (váží 59 q) stávalo Piaristické gymnázium, založené 1714; vyhořelo 1918. (Krám 2006)

Dne 11. listopadu 1734 se v Rychnově narodil František Martin Pelcl. V roce 1793 při založení stolice českého jazyka a literatury na Karlově univerzitě byl jmenován jejím prvním profesorem. Zemřel 24.2. 1801 v Praze. Náhrobek byl přestěhován a umístěn na rychnovský hřbitov. V roce 1786 žilo v Rychnově 3448 obyvatel ve 432 domech a podle evidenčních záznamů bylo 574 osob ženatých. Působilo tam také 30 soukenických mistrů a též 187 soukenických tovaryšů. Rychnovští ochotníci již hrávali světské hry a zemřel Václav Kalous, hudební skladatel. (Tydlitát 1988: 33)

Evidence obyvatelstva z roku 1795 vypovídá, že ve městě bydlelo 3 165 křesťanů, 198 žid. obyvatel; 2 šlecht., 4 duchovní, 161 sousedů (měšťanů), 104 řemeslníků, 563 majitelů domů a domků a 4 osoby jiných stavů; pak roku 1812 - 11. ledna došlo do Rychnova císařské povolení ke zřízení pětitřídního gymnázia s vyučovacím jazykem německým a latinským a 3. listopadu bylo opět otevřeno. Zanedlouho byl vydán dekret o vyučování jazyka českého na rychnovském gymnáziu. Potom v roce 1826 měl Rychnov společně s místní částí Habrovou 506 domů a 3 578 obyvatel. Byla postavena cihelna nad Trávníckým mlýnem, (dnes Technické služby a areál Sběrny druhotných surovin). Nález dukátů z třicetileté války v lese Včelném. (Dvořák 1969: 220-221)

I v následujících letech pokračoval společenský a hospodářský rozvoj města, takže v roce 1835 žilo v Rychnově 3 950 obyvatel, z toho bylo 1896 mužů a 2 054 žen, v 508 domech. V tomto roce zemřelo 118 rychnovských obyvatel a narodilo se 156 dětí. V lokalitě Rychnov působili řemeslníci a živnostníci těchto oborů v uvedených počtech: 3 kožešníci, 5 mlynářů, 1 kloboučník, 14 krupařů, 1 punčochář, 15 pekařů, 1 pasíř, 18 řezníků, 3 řemenáři, 4 perníkáři, 2 sedláři, 6 hokynářů, 1 kolář, 1 prádelník, 4 kováři, 5 zámečníků, 1 cvokař, 1 puškař, 3 soustružníci, 4 bednáři, 1 brusič, 1 kominík, 1 prýmkař, 4 sklenáři, 2 voskaři, 2 knihaři, 1 chirurg, 2 lékaři, 1 lékárník, 5 kupců, 6 tkalců, 4 barvíři, 2 soukeničtí valcháři, 5 obchodníků se sukнем, 5 obchodníků s plátnem, 25 krejčovských mistrů, 1 jirchář, 2 koželuzi, 10 stolařů, 15 ševců, 4 mečíři, 6 provazníků, 1 páleník, 7 mydlářů, 1 vinárník, 25 hospodských, 2 malíři, 1 mistr zednický, 2 mistři tesařští, 403 soukenických mistrů, 102 soukenických tovaryšů, 23 postřihačů. Celkem se zabývalo soukenickým řemeslem 1 308 osob, kteří využívali 80 předacích a 400 tkalcovských stavů. (Tydlitát 1988: 36)

Stanislav Karel Novák se narodil v RK 13.11.1890 – stal se členem České filharmonie, Českého kvarteta, Českého tria, od roku 1937 působil jako profesor na pražské konzervatoři a zemřel 20. 7. 1945 v Praze. Roku 1890 byla také založena tkalcovna firmy Josefa Bauma. Vyráběla kanafas a sypkoviny. (Pod budovou dnešní ZŠ Komenského ul.) Zřízeno Hospodářské družstvo a obilní skladiště ap. 266. Toho roku byl založen Spolek pro tělesnou výchovu mládeže. TJ Sokol poprvé zavedla cvičení dorostu. V tomtež roce žilo v RK 4 644 obyvatel v 591 domech a mimo jiné byla dokončena výstavba důležité silnice RK – Slemeno. (Svoboda 1924: 360)

S přidružením obce Habrová mělo město RK v roce 1900 A.D. 600 domů a 5080 obyvatel, z toho 2370 mužů a 2710 žen. Dále tu bylo napočítáno: 190 židů, 24 evangelíků bratrských, 9 reformovaných a 1 osoba církve řecké východní. V roce 1902 bylo ve městě 431 činných živností průmyslových a 239 živností hospodářských. V TJ Sokol byl založen ženský odbor. (Tydlitát 1988: 45)

A hned při následném sčítání lidu v roce 1910, město RK mělo spolu s Habrovou 680 domů a 5130 obyvatel, z toho 2372 mužů a 2741 žen. Dále tu bylo zaevidováno: 4925 katolíků, 1 evangelík augsburského vyznání, 11 evangelíků reformovaných, 28 českobratrských, 134 židů a 6 osob bez vyznání. (Tydlitát 1988: 47)

Při evidenci statistiky obyvatelstva byly v roce 1912 zapsány tyto údaje: Počet narozených dětí - 91 (průměrně se rodilo asi 100 dětí za rok), zemřelo 38 mužů a 43 žen (mimo to v okr. nemocnici skonalo ještě 43 mužů a 38 žen cizích), toho roku se uskutečnilo 46 sňatků. Jinak, byla založena Dívčí odborná škola rodinná a živnostenská. Rovněž téhož roku byla založena Jednoroční městská obchodní škola (v roce 1916 byla zrušena). A Okresní jednota živnostenských společenstev měla ve městě Společenstvo: hostinských, kolářů, krejčích, kožešníků, obuvníků, řezníků, soukeníků a truhlářů. (Svoboda 1924: 360)

Z dalších záznamů vyplývá, že v tomtéž roce 1912 byly ve městě zaregistrovány tyto živností a povolání: 26 mistrů soukenických, 75 úředníků státních, 19 mistrů řeznických, 22 učitelů a učitelek, 20 mistrů krejčovských, 15 profesorů gymnázia, 18 mistrů pekařských, 4 kněží, 12 švadlen, 7 lékařů, 4 modistky, 1 lékárník, 18 obuvníků, 1 materialista, 6 holičů a kadeřníků, 3 advokáti, 6 cukrářů, 8 advokátních úředníků a písařů, 10 truhlářů, 30 úředních zřízenců, 4 sklenáři, 4 lesní, 4 mlynáři, 4 hajní, 2 bednáři, 5 četníků, 2 kamnáři, 2 sochaři a kameníci, 2 postřihači, 1 košíkář, 1 kominík, 2 fotografové, 1 pokrývač, 4 zlatníci a hodináři, 1 soustružník, 5 knihařů, 2 povozníci, 4 zahradníci, 2 barvíři, 5 klempířů, 4 sedláři, 5 kovářů, 6 malířů, 6 zámečnicků, 2 strojní žehlírny prádla, 1 provazník, 2 pohřební ústavy, 2 palírny kořalky, 9 trafik, 28 hostinců, 26 obchodníků se smíšeným zbožím, 10 prodejen kořalky, 11 obchodníků se střížným zbožím, 4 obchodníci s kůžemi, 5 obchodníků se zbožím galanterním, 2 obchody se zbožím kovovým a železem, 34 rolníků, kteří se zabývali jen rolnictvím, 20 rolníků, kteří se zabývali rolnictvím a řemeslem, 10 rolníků, kteří se zabývali rolnictvím a obchodem. Textilnímu podnikání se věnovalo 160 mužů a 460 žen, kteří pracovali na 989

mechanických stavech a denně vyrobili 46 400 m látek. Vedle živnostenských společenstev a Obchodního grémia bylo ve městě činných 33 různých spolků. (Svoboda 1924: 347)

Z historických zápisů je celkem patrné, že v období I. světové války (1914-1918) došlo k ustrnutí populačního vývoje v dané lokalitě, kdy se v roce 1917 narodilo jenom 19 chlapců a 28 děvčat a počet sňatků se snížil na 18. Pro doplnění názornosti informace dodám, že v tomtéž roce 1917 měl celý samosprávný okres rychnovský 22 740 obyvatel a roku 1912 se v něm narodilo 550 dětí, zatímco ve zmíněném roce 1917 to už bylo jenom 216 dětí; ačkoliv je nutné zmínit, že roku 1912 zemřelo v okrese 516 lidí, ale v roce 1917 se toto číslo snížilo jen na 397 osob zesnulých doma, jelikož mnoho lidí narukovalo do rakousko-uherské armády. Pak v říjnu roku 1918 dorazila na rychnovsko jedna z nejnebezpečnějších infekcí v historii města – tzv. španělská chřipka, z které i zdraví lidé dostávali zánět plic a ve 2-3 dnech umírali a ještě z jara roku 1922 tu ohrožovala mladé životy. (Kočnarová 1977: 22-23)

Z průmyslových závodů je největší FAB, uvedu aspoň pár údajů z jeho historie: 1911 firma Alois Fáborský a František Šeda, s.r.o., 1937 - Továrna na železné zboží a roku 1948 po znárodnění byla firma přejmenována na Československé závody kovodělné a strojírenské, n. p., Praha. (Tydlitát 1988: 22)

Zákonem o obecním zřízení je obcím dána možnost užívat městský znak a prapor. Rychnov nad Kněžnou má od r 1488 ve svém znaku panu na jelenu a na základě dotazu městské rady na Ministerstvo vnitra v Praze v roce 1939 bylo městu oznámeno, že město má prapor o třech pruzích v barvě bílé zelené a červené. Střední pruh je poloviční šíře. Toto vzala rada na své schůzi dne 31.10. 1939 na vědomí. (Tydlitát 1988: 57)

Dne **5. května 1945** zahájil činnost tzv. revoluční národní výbor. Od té doby pracoval v okresním městě Rychnově nad Kněžnou místní národní výbor . V roce 1950 došlo k připojení některých okolních obcí. Později opět k osamocení a od 1. ledna 1981 opět k integraci Dlouhé Vsi, Jahodova, Jam, Jedliny, Lipovky, Litohrad, Lukavice, Nového a Starého Lokota, Rovně, Slemena a Synkova. Těchto 13 obcí vždy patřilo k správnímu a soudnímu okresu Rychnov nad Kněžnou. Místní část Litohrady patřila v roce 1848 k

solnickému panství, Synkov k panství Častolovickému. Ostatní části k panství Rychnov a Černíkovice. (Tydlitát 1988: 61)

Ve městě jsou základní školy Masarykova a Komenského, soukromá ZŠ Mozaika, Vyšší odborná škola technicko-ekonomická a střední průmyslová škola (SPŠS založena 1953, VOŠ 1992), Střední odborné učiliště obchodu a řemesel a Gymnázium Františka Martina Pelcla.

Konají se zde celostátní a mezinárodní akce Rychnovská osmička - festival amatérských filmů a videoprogramů (první v roce 1957), Filmový smích - filmový festival s mezinárodní účastí, Šlitrovo jaro - věnované osobnosti Jiřího Šlitra a spojené se swing meetingem, Poláčkovo léto - na paměť rodáka spisovatele Karla Poláčka, mezinárodní výstavy akvariálních ryb a terarijních zvířat. Na čas sem také zavítala Chorus camera, světová soutěž komorních sborů.

Před Národním domem, nedaleko centra města, bylo odhaleno pamětní sousoší Petra Bajzy a jeho kamarádů, zobrazující hlavní postavy z knihy Karla Poláčka „Bylo nás pět“, jedná se o sochařské dílo Martina Moravce odhalené u příležitosti 10. Poláčkova léta 28. června 2003.

Určitě bych tu měl také zmínit, že Rychnov nad Kněžnou je sídlem společnosti Emauzy ČR, která za ČSAD v Ekologické ulici vybuodovala Emauzský Dům (1997, vpředu s ekumenickou kaplí svatého Damiána de Vestra) pro 24 bezdomovců. Prvním představitelem Emauzů ČR byl Rychnovák Fridolín Zahradník, podle tzv. mexické fakulty tajně vysvěcený ženatý katolický biskup.

A nerad bych se zde vyhnul alespoň krátkému sdělení o záslužné činnosti Lions Clubu Rychnov nad Kněžnou (z jehož prezidentů bych zde rád uvedl především Petra Narwu a aktivního Jiřího Zatloukala). Zdejší Lions Club významně podpořil postižené záplavami, místní charitní domov, ústavy sociální péče pro mentálně postižené v okolí a Sdružení Neratov.

Mezi významné historické stavby města patří i původní kostel Panny Marie (dnes kostel Svatého Havla) byl založen asi v 11. století a hřbitovní Kaple proměnění Páně byla

postavena r. 1868 na místě původní, nejspíše gotické kaple. Stavba radnice na Starém náměstí byla dokončena r. 1804. Mezi světovými válkami byly postaveny mj. Gymnázium F. M. Pelcla (1924), okresní úřad (1928), vyrostla vilová čtvrť v městské části Sibiř a byly provedeny stavební úpravy taktéž letoviska Studánka.

S příchodem **17. listopadu 1989** došlo postupně k pronikavým změnám v systému státní správy a samosprávy budovaném od roku 1945. Po vyjednávání Občanského fóra v Rychnově nad Kněžnou se změnilo politické spektrum zastupitelského sboru. Stávající předseda MěstNV JUDr. Z.Plachetka odstoupil a na uvolněné místo byl kooptován MUDr. Zdeněk Kašpar, který vykonával funkci předsedy MěstNV až do prvních svobodných voleb. Do čela samosprávy obce byl dne **3.12.1990 starostou** zvolen MVDr. František Bartoš. V druhé polovině roku, dne 5. září vychází zákon **ČNR č. 367Sb. ze dne 4.9.1990** O obcích (obecní zřízení).

Podle tohoto zákona městem je obec, ve které do počátku účinnosti tohoto zákona působil městský úřad. Obec jako právnická osoba vystupuje v právních vztazích svým jménem a nese odpovědnost z těchto vztahů vyplývající. Obec má vlastní majetek a finanční zdroje s kterými samostatně hospodaří. Obec spravuje své záležitosti samostatně. Při výkonu samostatné působnosti se řídí zákony a obecně závaznými právními předpisy vydanými ústředními orgány k jejich provedení. Obec vykonává také státní správu v rozsahu stanoveném zvláštními zákony. Při tomto výkonu přenesené státní působnosti se obec řídí zákony a ostatními obecně závaznými právními předpisy a v jejich mezích usnesením vlády a směrnicemi ústředních orgánů státní správy. Obec v samostatné působnosti dále zajišťuje ve svém územním obvodu hospodářský, sociální a kulturní rozvoj, ochranu a tvorbu zdravého životního prostředí.

2.2 Demografie RK

Demografie je výraz odvozený z řeckého „*démos*- lid, obyvatelstvo“ a „*grafein*- psát“; ve významu – je to věda o obyvatelstvu zkoumající v závislosti na ekonomických a společenskohistorických podmínkách zákonitosti jeho rozvoje, sociálního složení, zaměstnání, mobility aj. Související odvozené výrazy jsou historická a regionální demografie, jejichž pojetí zde rovněž uplatňují.

Město Rychnov nad Kněžnou bývávalo okresním městem ve východních Čechách, leží v podhůří Orlických hor a protéká jím řeka Kněžna. Město Rychnov nad Kněžnou se rozkládá na území o výměře 3 496 hektarů. Nachází se v nadmořské výšce, která je v průměru cca 320m., má severní zeměpisná šířka 50°09'47,2" a východní zeměpisná délka 16°16'27,2".

Obr. 3

Zeměpisná poloha v rámci ČR

Rychnov nad Kněžnou má dvě náměstí. Na starém jest mohutný dům obecní, skrovná radnice s věží a městským znakem. Na Novém náměstí stojí zámek hrabat z Kolowrat, jenž maje troje nádvoří a dvě věže náleží k nejměstavějším v Čechách a chová v sobě mnohé vzácné obrazy a malby. Vedle zámku se rozkládá panská zahrada s jízdárnou a před ním park s uměleckým sloupem Mariánským.

2.2.1 Demografická struktura obyvatelstva za I. republiky

Ještě za rakousko-uherské monarchie roku 1910 se konalo poslední předválečné sčítání lidu na našem území. Podle tradice převzaté z monarchie se mělo další sčítání lidu provádět v roce 1920, ale kvůli nedostatečné přípravě a nejasnosti hranic samostatného Československa byl nový zákon o sčítání lidu přijat až roku 1920, což zapříčinilo, že i naše země přistoupila na obvyklou praxi sčítání lidu v intervalu 10 let. Druhé československé a zároveň poslední prvorepublikové sčítání lidu se uskutečnilo 1.12.1930 a pak až za socialismu v roce 1950 proběhlo další kompletní populační měření.

Na místní úrovni se odehrálo důležité sčítání lidu v meziválečném období nových poměrů I. republiky v roce 1921, třebaže na celostátní úrovni se odložilo; tímto se zjistilo, že v RK žilo v 706 domech 4542 obyvatel, z čehož bylo 3981 obyvatel RK a 561 z Habrové, tj. 266 mužů a 295 žen; v RK to bylo 1844 mužů a 2137 žen. Populace RK činila bezmála čtvrtinu všech obyvatel samosprávného okresu rychnovského, který tehdy čítal 20 823 lidí v 3 594 domovních číslech, z čehož bylo 597 domů v RK a 109 domů v Habrové. Co do rozdělení podle náboženství v daném roce v RK vycházely následné počty: římskí katolíci 3 787, evangelíci 72, církve československé 142, židé 96, jiného vyznání 6 a bez vyznání 439. A co do národnostního rozdělení to bylo vyjádřeno tímto způsobem: Čechoslováci 4 465, Němci 38, Židé --, Jiné národnosti 2, cizozemci 37. (Jizba 1937)

Populační přírůstek na Rychnovsku za rok 1927 činil 17 osob, jelikož počet narozených dětí byl 385, z čehož bylo 198 chlapců a 187 děvčat, a počet úmrtí za tentýž rok byl 368, z čehož bylo 173 mužů a 195 žen. Co se týče počtu sňatků v tomto roce: 176. (Dvořák 1969)

A pokud jde o velké celonárodní sčítání lidu v roce 1930 – v RK proběhlo k 1.12. s výsledkem, který uváděl 4706 obyvatel v 808 domech a na Rychnovsku bylo registrováno 20 412 lidí (z toho 107 cizinců), tj. 98 % obyvatel národnosti československé a asi 2 % obyvatel národnosti německé (poměrně ustáleného poměru). Rozvrstvení obyvatelstva podle náboženského vyznání vypadalo následovně: římsko-katolické 15 187, evangelické 334, československé 3 095, izraelské 95, jiné a neznámé 43, bez vyznání 1 658. (Jizba 1937)

Na Reálném gymnáziu v RK bylo zapsáno 180 studentů, z toho bylo 60 dívek. Na obecných školách (1.-5. ročník) bylo zapsáno 367 dětí, na měšťanských školách (6.-9. ročník) 333 dětí. Na Živnostenské škole pokračovací bylo zapsáno 187 učňů a na Odborné škole pro ženská povolání 45 žákyň. (Svoboda 1924: 361)

Městská správa zahrnovala: Četnickou stanici RK, Železniční stanici RK, Poštu RK, Školu RK, Římsko-katolickou faru RK, Hřbitov RK a vytvářela daňovou základnu – 135 183, 75,-Kč, Přírážky obecní byly 350 %. V té době bylo ve městě RK 18 hostinců a 4 hotely. Katastrální zobrazení: 1 117 ha (z toho 599 role, 65 louky, 252 lesy) v nadmořské výšce 321 m. (Jizba 1937)

I nadále klesaly počty porodnosti a v roce 1935 to bylo v rychnovské nemocnici 306 dětí. To už se psal rok 1938, když byla započata výstavba nového infekčního pavilónu v nemocnici a v listopadu 1939 byla budova předána svému účelu, téhož roku se uskutečnila přístavba nového porodnického oddělení nemocnice RK (v roce 1945 bylo v rychnovské nemocnici léčeno celkem 5 556 pacientů). (Svoboda 1924: 361)

2.2.2 Demografická současnost regionu

Okres Rychnov nad Kněžnou se rozkládá na východě Královéhradeckého kraje. Na západě sousedí s okresem Hradec Králové, na severu s okresem Náchod. Jižní hranici má s Pardubickým krajem (s okresy Pardubice a Ústí nad Orlicí) a na východě sousedí s Polskem.

Obr. 4

Okresy v Královéhradeckém kraji

<http://www.risy.cz/index.php?pid=202>

Svojí rozlohou 998 km² je druhým největším okresem v kraji (za okresem Trutnov). Zabírá jednu pětinu rozlohy kraje a z důvodu poměrně řídkého osídlení má nejnižší hustotu obyvatelstva ze všech okresů kraje (79 obyvatel na 1 km²). Počtem obyvatel 78 914 je rychnovský okres druhým nejmenším v Královéhradeckém kraji (nejmenší je okres Jičín), na jeho území žije pouze 14,3 procenta obyvatel kraje. (r. 2002)

Povrch okresu tvoří v jihozápadní oblasti roviny, ve střední pahorkatiny, které posléze přecházejí v horský masív Orlických hor. Nejnižším bodem v okrese je místo u Týniště nad Orlicí (246 m nadmořské výšky), nejvyšším pak Velká Deštná (nejvyšší hora Orlických hor) s 1 115 m nadmořské výšky. Tyto výškové rozdíly se projevují i v rozdílnosti podnebí. Na jihozápadě je podnebí mírné, v oblasti Orlických hor je podnebí drsnější.

Povodí okresu tvoří tři hlavní řeky: Divoká Orlice, Zdobnice a Bělá s hlavními přítoky Rokytenkou, Kněžnou, Klausou a Dědinou. Území okresu náleží do povodí řeky Labe. Vodní plochy tvoří z celkové rozlohy okresu pouze 1,1 %.

Dopravní síť okresu charakterizují dva dopravní tahy: z Hradce Králové přes Týniště nad Orlicí, Kostelec nad Orlicí, Vamberk směrem na Šumperk. Druhý pak z Náchoda přes Dobrušku, Rychnov nad Kněžnou a Vamberk do Ústí nad Orlicí a do Brna.

Z celkové rozlohy okresu tvoří 54,5 % zemědělská půda, ze které dvě třetiny zabírá orná půda a zhruba třetina je trvale zatravněná. Téměř 37 procent plochy okresu je pak pokryto převážně jehličnatými (z více než osmdesáti procent) a listnatými lesy (16,8 % celkové plochy dřevin).

Početní stavy obyvatelstva se od poloviny dvacátého století, kdy bylo v okrese (v dnešních hranicích) sečteno nejméně obyvatel, velice pozvolna zvyšovaly, v posledních dvaceti letech vývoj v počtu obyvatelstva v podstatě stagnuje. Z celkového počtu 83 samostatných obcí rychnovského okresu jich má 9 statut města. Ve struktuře obcí převládají dlouhodobě obce s počtem obyvatel 200-499 (38,6 %), malé obce do 199 obyvatel (22,9 %) a obce s počtem obyvatel 500-999 (21,7 %). Na základě Zákona č. 314/2002 Sb. *o stanovení obcí s pověřeným obecním úřadem a stanovení obcí s rozšířenou působností* bylo na území okresu vytvořeno sedm územních obvodů pro pověřené obecní

úřady Rychnov nad Kněžnou, Dobrušku, Kostelec nad Orlicí, Opočno, Rokytnici v Orlických horách, Týniště nad Orlicí a Vamberk a tři územní obvody pro obce s rozšířenou působností: Rychnov nad Kněžnou, Dobruška a Kostelec nad Orlicí. Tyto obce jsou pověřeny výkonem vybraných funkcí státní správy; stanovily každé obci, ke kterému pověřenému obecnímu úřadu a ke které obci s rozšířenou působností přísluší.

Z hlediska struktury podnikatelské sféry se v průběhu deseti let výrazně změnil počet i skladba ekonomických subjektů - přibylo 6,4 tis. podniků, a to především vlivem vysokého nárůstu počtu soukromých podnikatelů podnikajících dle živnostenského zákona, dále samostatně hospodařících rolníků a obchodních společností, naopak počet státních podniků se snížil. Ke konci roku 2001 bylo z celkového počtu zhruba 15 tisíc ekonomických subjektů na území okresu 13 procent právnických a 87 procent fyzických osob. V členění podle odvětvové činnosti tvořily z celkového počtu 14 procent podniky zabývající se zemědělstvím a lesnictvím, 14 procent průmyslové podniky a 9 procent stavební podniky. Více než čtvrtina podniků se zabývala obchodem.

Z ekonomicky aktivního obyvatelstva pracovala více než jedna třetina osob ve zpracovatelském průmyslu, a to především ve výrobě kovů a kovodělných výrobků, výrobě strojů a zařízení pro další výrobu a dopravních prostředků, dále v potravinářském a textilním průmyslu. Pracujících ve stavebnictví bylo zhruba osm procent a dalších sedm procent se zabývalo zemědělskou výrobou.

Na více než 47 tisících hektarech zemědělské půdy hospodařilo celkem 860 podniků, z nichž byla více než polovina samostatně hospodařících rolníků. Ekonomický význam měly však v okrese především podniky právnických osob obhospodařující zhruba 78 procent zemědělské půdy. Více než polovina zmíněných zemědělských podniků v okrese se zabývala klasickou zemědělskou výrobou představovanou kombinací rostlinné a živočišné výroby, necelých 12 procent se věnovalo převážně rostlinné výrobě (zaměřené především na obiloviny, na kukuřici a na řepku olejnou). Zhruba čtvrtina podniků měla převažující živočišnou výrobu, která byla zaměřena především na chov skotu (v okrese je nejvyšší intenzita chovu skotu v kraji) a na chov prasat.

Pro jedinečnost krajiny, zachovalost jednotlivých prvků a jejich vzájemnou vyváženost byly v roce 1969 Orlické hory vyhlášeny chráněnou krajinnou oblastí. Mírné

podnebí a v zimě dostatek sněhové přikrývky jsou důvodem ke stále vzrůstající návštěvnosti horských středisek Orlických hor. Region Rychnovska je dnes přitažlivou turistickou a rekreační oblastí, kde se mimořádné bohatství kulturních památek snoubí s malebnou krásou Orlických hor a krajiny podhůří. Rozmanitostí přírodních krás a bohatstvím kulturních památek se řadí k nejpozoruhodnějším místům české země. Přispívá k tomu i řada šlechtických sídel převážně obklopených rozlehlými parky se vzácnými dřevinami.

Struktura ekonomických subjektů v Královéhradeckém kraji

http://www.risy.cz/ekonomicke_subjekty_kralovehradecky_kraj

Tab. 1

Ekonomické subjekty celkem v obcích kraje v roce 2003				
Obce III	Celkem fyzické osoby z toho živnostníci právnické osoby			
Hradec Králové	34 809	27 896	24 444	6 913
Nový Bydžov	3 217	2 797	2 435	420
Hořice	4 136	3 614	3 112	522
Jičín	9 972	8 442	7 057	1 530
Nová Paka	2 985	2 519	2 171	466
Broumov	3 215	2 798	2 234	417
Jaroměř	3 808	3 236	2 711	572
Nové Město n. Met.	3 143	2 680	2 260	463
Náchod	13 638	11 425	9 913	2 213
Dobruška	4 119	3 528	2 843	591
Rychnov n. K.	7 315	6 217	4 947	1 098
Kostelec nad Orlicí	4 904	4 253	3 619	651
Dvůr Králové n. L.	5 692	4 949	4 438	743
Trutnov	13 925	11 798	10 776	2 127
Vrchlabí	6 456	5 530	5 048	926

Zdroj: Statistická ročenka 2003 a 2004, ČSÚ - 2005

Tab. 2

Ekonomické subjekty - právnické osoby v obcích v kraji v roce 2003					
Obce III	Celkem	právnické osoby	obchodní společnosti	družstva	státní podniky
Rychnov nad Kněžnou	7 315	1 098	401	26	3

Zdroj: Statistická ročenka 2003 a 2004, ČSÚ - 2005

Počet uchazečů o zaměstnání

Popis ukazatele: Uchazečem o zaměstnání může být osoba, která splňuje podmínky způsobilosti vystupovat v pracovně právních vztazích (§ 11 zákoníku práce) a která má trvalý pobyt na území České republiky (v případě cizinců ve smyslu tzv. pobytového zákona č. 326/99 z 30.11.1999, o pobytu cizinců na území ČR a o změně některých zákonů). Ukazatel = celkový počet uchazečů o zaměstnání v Obci III.

Míra registrované nezaměstnanosti v %

Popis ukazatele: Míra registrované nezaměstnanosti vyjadřuje podíl počtu nezaměstnaných registrovaných úřady práce na disponibilní pracovní síle (v procentech), kde číselník a jmenovatel jsou ukazatele konstruované podle následujících algoritmů: Číselník : přesná evidence registrovaných, neumístěných uchazečů o zaměstnání, vedená úřady práce v okrese trvalého bydliště uchazeče. Jmenovatel : počet zaměstnaných v NH s jediným nebo hlavním zaměstnáním podle výsledků výběrového šetření pracovních sil (klouzávkový průměr posledních čtyř čtvrtletí) + počet registrovaných neumístěných uchazečů o zaměstnání ve stejném období (klouzávkový roční průměr).

Tab. 3

<http://www.risy.cz/index.php?pid=202&sid=1912&mid=1029>

Uchazeči o zaměstnání v obcích kraje				
Obce III	Ekonomicky aktivní	Uchazeči o zaměstnání 2001	Uchazeči o zaměstnání 2002	Uchazeči o zaměstnání 2003
Rychnov n. K.	17 148	901 (5,25 %)	1 025 (5,98 %)	1 239 (7,23 %)

Zdroj: Statistická ročenka kraje 2004, ČSÚ - 2005

Tab. 4

Rok	Průměrná měsíční mzda v ČR (Kč)	Průměrná měsíční mzda v RK (Kč)	Nezaměstn. v ČR (%)	Nezaměstn. v RK (%)
2000	12.491	11.874	8,8	5,7
2001	13.393	12.613	8,9	5,25
2002	14.347	13.825	9,8	6
2003	15.361	14.735	10,3	7,25
2004	16.724	15.500	9,5	6,4

Tab. 5

[http://www.czso.cz/xh/edicniplan.nsf/t/3E0049F4BA/\\$File/0117.xls](http://www.czso.cz/xh/edicniplan.nsf/t/3E0049F4BA/$File/0117.xls)

	Praha	ČR	RK
Míra nezaměstnan. (2006)	2,84%	7,43%	6,2%
Průměrný plat (2006)	23.657 Kč	18.918 Kč	16.120 Kč
Vysokošk. vzdělání (2001)	17,2%	8,9%	9,4%

2.2.3 Základní demografické údaje o městě RK

Ve městě žije 11 747 obyvatel a z toho je 6 081 žen a 5 666 mužů. Průměrný věk obyvatel Rychnova nad Kněžnou je 35,7 roků. (Data r. 1999) Město mělo dle statistických údajů z roku 1997 přesně 1 082 domů a 3 624 bytů. (Krám 2006)

SČÍTÁNÍ LIDU, DOMŮ A BYTŮ 2001

<http://www.czso.cz/sldb/sldb2001.nsf/obce/576069?OpenDocument>

Počet obyvatel v RK k 1.3.2001 – celkem: 11 817, z toho 5690 mužů a 6127 žen.

Složení obyvatelstva podle národností:

- česká.....11 157
- slovenská.....160
- polská.....53
- německá.....12
- moravská.....31
- slezská.....2
- romská.....28
- ostatní a nezj.....374

Rozložení obyvatelstva dle náboženského vyznání:

- bez vyznání.....7 509
- věřících celkem.....2 594
- z toho církev římsko-katol.....2 497
- ČBCE.....114
- CČSH.....136
- Ostatní.....227
- Nezjištěno.....1 354

Skladba domovního a bytového fondu:

- Domy úhrnem.....1 661
- Trvale obydlené celk./rodinné...1 454/1 182
- Neobydlené 257
- Byty úhrnem.....4 852
- Trvale obydlené.....4 421
- Neobydlené.....431

Skladba domácností podle počtu dětí:

- Celkem.....3 869
- Z toho s nezaopatřenými dětmi.....1 085
- S jedním dítětem.....665
- Se dvěma dětmi.....312
- Se třemi dětmi.....91
- Se čtyřmi a více dětmi.....17

Počet sňatků ve městě RK za poslední roky 2000/2001 .....124/160.

Počet rozvodů za poslední roky 2000/2001.....25/26.

Počet úmrtí za poslední roky 2000/2001.....103/89.

Počet neúplných rodin s dětmi.....134.

Domácnosti osaměle žijících obyvatel ve věku nad 65 let.....96.

MOS - Městská a obecní statistika (2004)

Tab. 6

1. Domovní fond (<http://www.czso.cz/lexikon/mos.nsf/mos?openform&:576069>)

Domy úhrnem			1649	
z toho domy obydlené			1455	
z úhrnu obydlených domů	rodinné domy		1192	
	bytové domy		213	
	domy podle vlastnictví	soukromých osob		1204
		obce, státu		38
		SBD		61
	domy postavené	do 1919		194
		1920-1945		236
		1946-1980		615
		1981-2001		379

Tab. 7

2. Ekonomicky aktivní podle odvětví

Obyvatelstvo celkem		11736
Ekonomicky aktivní celkem		6184
z toho podle odvětví	zemědělství, lesnictví, rybolov	195
	průmysl	1880
	stavebnictví	485
	obchod, opravy motor. vozidel	541
	doprava, pošty a telekomunikace	347
	veřejná správa, obrana, soc. zabez.	562
	školské, zdravot., veter. a soc. činn.	872

Tab. 8

3. Obyvatelstvo podle stupně vzdělání

Obyvatelstvo 15leté a starší		9656
v tom podle stupně vzdělání	bez vzdělání	20
	základní vč. neukončeného	1848
	vyučení a stř. odborné bez mat.	3415
	úplné střední s maturitou	2775
	vyšší odborné a nástavbové	495
	vysokoškolské	911
	nezjištěné vzdělání	192

Tab. 9

4. Obyvatelstvo podle národnosti

Obyvatelstvo celkem		11736
z toho národnost	česká	11094
	moravská	74
	slezská	4
	slovenská	125
	romská	30
	polská	53
	německá	12
	ukrajinská	13
	vietnamská	22

Tab. 10

5. Obyvatelstvo podle náboženského vyznání

Obyvatelstvo celkem		11736
Věřící		2961
z toho	církev římskokatolická	2420
	církev českosl. husitská	139
	českobratrská církev evangel.	76
	pravoslavná církev	6
	Nábož. společn. Svědk. Jehovovi	17
Bez vyznání		7511
Nezjištěné vyznání		1264

Tab. 11

6. Obyvatelstvo podle ekonomické aktivity

Obyvatelstvo celkem		11736	
Ekonomicky aktivní celkem		6184	
v tom	zaměstnaní	5851	
	z toho	pracuj. důchodci	219
		ženy na mat. dov.	93
	nezaměstnaní	333	
Ekonomicky neaktivní celkem		5383	
z toho	nepracuj. důchodci	2063	
	žáci, studenti, učni	2265	
Osoby s nezjišt. ekonom. aktivitou		169	

Tab. 12

7. Bydlení

Obydlené byty úhrnem		4415
byty podle vybavení	plyn v bytě	359
	vodovod v bytě	4382
	vlastní splachov.záchod	4295
	vlastní koupelna, sprchový kout	4300
	ústřední topení	3571
	etážové topení	118
průměrný počet	osob na byt	2,63
	osob na obytnou místnost 8+m ²	1,03
	obytné plochy na byt	45,82
	obytné plochy na osobu	17,3
	obytných místn. na byt	2,57

Tab. 13

8. Užívání a velikosti bytu

Obydlené byty úhrnem		4415
z toho podle právního důvodu užívání	ve vlastním domě	1166
	v osobním vlastnictví	1354
	nájemní	676
	člena bytového družstva	904
z úhrnu podle počtu obytných místností	1 místnost	854
	2 místnosti	1129
	3 místnosti	1759
	4 místnosti	401
	5+ místností	244

Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky

konané ve dnech 31.5. - 1.6.1996

<http://www.volby.cz/pls/ps1996-win/u5312?xkraj=36&xokres=7>

<http://www.volby.cz/pls/ps1996-win/u5211?xkraj=36&xokres=07>

Tab. 17

Kraj: 36 Východočeský, Okres: 07 Rychnov n.Kněžnou

Okresy			Voliči v sezn.	Vydané obálky	Vol. účasť v %	Odevzd. obálky	Platné hlasý	% plat. hlasů
celk.	zpr.	v %						
148	148	100.00	59 760	49 413	82.69	49 357	49 097	99.47

Počty volebních hlasů pro nejpobulárnější vol. strany a jejich procentuální vyjádření v okrese RK

(zbývající zúčastněné volební strany získaly celkem méně než tisíc volebních preferencí)

Tab. 18

Vol. strana:	Suma hl.:	%
Občanská demokratická strana	14 524	29.58
Česká str.sociál.demokratická	11 426	23.27
Křesť.a dem.unie-Čs.str.lid.	6 098	12.42
Komunistická str.Čech a Moravy	4 975	10.13
Sdruž.pro rep.-Republ.str.Čsl.	4 023	8.19
Občanská demokratická aliance	2 641	5.38
Důchodci za životní jistoty	1 771	3.61
Demokratická unie	1 463	2.98
Svobodní demokraté-LSNS	1 103	2.25

Tab. 19

Obce	Okresy			Voliči v sezn.	Vydané obálky	Vol. účasť v %	Odevzd. obálky	Platné hlasý	% plat. hlasů
	celk.	nezpr.	zpr.						
Rychnov nad Kněžnou	14	0	14	8 636	6 974	80.75	6 965	6 933	99.54

**Volby do Evropského parlamentu konané na území České republiky
ve dnech 11.-12.06.2004**

<http://www.volby.cz/pls/ep2004/ep1311?xjazyk=CZ&xnumnuts=5204>

<http://www.volby.cz/pls/ep2004/ep121?xjazyk=CZ&xnumnuts=5204>

Kraj: Královéhradecký kraj, Okres: Rychnov nad Kněžnou

Tab. 20

Okresy			Počet voličů	Vydané obálky	Účasť v %	Odev- zdané obálky	Platné hlasý celkem
celk.	zpr.	v %					
147	147	100.00	62 903	19 292	30.67	19 239	19 141

Tab. 21

Číslo a název obce	Okresy			Počet voličů	Vydané obálky	Účasť v %	Odev- zdané obálky	Platné hlasý celkem
	celk.	zpr.	v %					
Rychnov nad Kněžnou	14	14	100.00	9 239	2 716	29.40	2 715	2 703

**Volby do Sněmovny lidu Federálního shromáždění konané ve dnech
8. - 9.6.1990 na území České republiky**

<http://www.volby.cz/pls/sl1990/u5211?xkraj=36&xokres=07>

<http://www.volby.cz/pls/sl1990/u5312?xkraj=36&xokres=7>

Kraj: 36 Východočeský, Okres: 07 Rychnov n. Kněžnou

Tab. 22

Okresy			Voliči v sezn.	Vydané obálky	Vol. účasť v %	Odevzd. obálky	Platné hlasý	% plat. hlasů
celk.	zpr.	v %						
154	154	100.00	56 340	55 370	98.28	55 336	54 984	99.36

Počty volebních hlasů pro nejpobulárnější vol. strany a jejich procentuální vyjádření v okrese RK

(zbyvajících zúčastněných volebních stran získaly celkem méně než tisíc volebních preferencí)

Tab. 23

Vol. strana:	Suma hl.:	%
Občanské fórum	28 021	50.96
Křesťanská a demokratická unie	7 680	13.97
Komunistická strana Českoslov.	7 064	12.85
Spojenectví zeměděľ.a venkova	3 512	6.39
Sociální demokracie	2 531	4.60
Strana zelených	2 495	4.54
Čs.strana socialistická	1 438	2.62

Tab. 24

Obce	Okresy			Voliči v sezn.	Vydané obálky	Vol. účast v %	Odevzd. obálky	Platné hlasy	% plat. hlasů
	celk.	nezpr.	zpr.						
Rychnov nad Kněžnou	19	0	19	8 701	8 494	97.62	8 486	8 415	99.16

2.3 Občanský sektor v RK

Tak, jak už bylo v předešlém zmíněno, spolková činnost je nedílnou a velice důležitou součástí utváření občanské společnosti, bez níž by tato nemohla v pravém slova smyslu ani existovat. A pokud jde o spolkové aktivity zakládané a rozvíjené na katastrálním území města Rychnov nad Kněžnou, můžeme jednoznačně říci, že zde mají opravdu dlouhodobou až historickou tradici, která zaznamenala znamenitý rozvoj během pár desítek let svobodné společnosti v meziválečném období a pak, po půlstoletém útlumu od II. světové války a za období totalitního režimu komunistické strany se silným mocenským vlivem Sovětského svazu, znovu viditelně pookřála v polistopadovém období kompletních reforem a počala se opět rozmáhat ve svém působení ve společnosti, čímž spoluvytváří veřejný prostor formovaný veřejnou komunikací o zájmech veřejných a společenských.

Z té široké palety nejrůznějších místních zájmových spolků se chci zaměřit zejména na takové spolky, jejichž současný odkaz čerpá již z I. republikové činnosti a jejichž kontinuita byla do značné míry přerušena desetiletími nesvobody – pokusím se tu tedy o jakýsi nástin zrodu a obnovení přetrvávající existence tří spolků v historickém městě Rychnov nad Kněžnou: tělovýchovného, hasičského a ochotnického spolku.

2.3.1 Zrod a současnost Sokola v RK

Mezi historicky nejvýznamnější české tělovýchovné spolky zcela určitě patří SOKOL, o kterém snad úplně každý zaslechl aspoň něco. A i přes obtížné dějinné okolnosti jeho vzniku a šíření se do venkovských regionů se nakonec podařilo tento založit schválením stanov na valné hromadě dne 31.8.1885 a udržet jej v chodu i v podhorské lokalitě města *Rychnov nad Kněžnou*. Vzhledem k tomu, že se jedná o období konce 19. století, není mnoho zdrojů, z kterých se můžeme o tomto dozvědět další podrobnosti, proto jsem využil služeb Okresního archívu v RK, kde jsem objevil *Kroniku tělocvičné jednoty „Sokol“ v RK*, z níž budu některé pasáže citovat, abych vytvořil určitou představu o vývoji tohoto spolku.

Sokolské heslo praví: „Zrodil jsi se v krásné zemi České, uprostřed dobrého a slavného lidu. Vlast i národ volá tě ku práci, má na to plné právo. Nuže přilož zavčas ruku k dílu, se srdce úzce přimkni se k té hroudě, mysl svoji spoj s myslí celého národa, ať dojdeš tam, kde chce míti Čechyje své bohatýry“. (Kronika 1934)

Vznik Sokola v českých zemích ve druhé polovině 19. století lze přičíst vlivu českých vlastenců, mezi které patřili bezesporu také Tyrš a Fügner. Národ s nadšením sdílel s nimi lásku k rodné řeči, s porozuměním čítal v knihách o slavné historii, která každého Čecha naplňovala hrdostí, otužoval své tělo k boji za národní a politickou svobodu, sokolské bratrství v něm sílilo vědomí lidské rovnosti a spravedlnosti. (Kronika 1934)

*„Žádná, ani ta nejskvělejší minulost,
nýbrž jen zdravá a činná přítomnost
zaručuje národům budoucnost.“*

Dr.Miroslav Tyrš

To vše vyvěralo zákonitě ze situace, jaká nastala ve druhé polovině minulého století v Rakousku-Uhersku, které trpělo domácími krizemi způsobenými politickými a vojenskými neúspěchy. Habsburský absolutismus byl nucen pod silicím tlakem národů povolit otežte a český národ využil této příležitosti k posilování odporu proti němu.

Významný podíl na obrodném národním procesu měly nově zakládané české spolky, jejichž společným cílem byly snahy o posílení vlastenectví, kulturního a společenského života. Mezi těmito spolky zaujímal významné místo první český tělocvičný spolek, který byl založen v Praze z iniciativy dr.M.Tyrše a J. Fügnera 16.února 1862 pod názvem Tělocvičná jednota pražská. Název Sokol byl přijat koncem roku 1864. Jeho národně vyhraněné zaměření, jakož i úsilí o tělesnou a mravní obrodu národa znamenaly pro Čechy organizaci bojovníků za národní práva. Pražský příklad našel pokračovatele na českém venkově, kde byly zakládány další sokolské jednoty. (Kronika 1934)

První venkovská sokolská jednota v Čechách vznikla již v roce 1862 v Jaroměři, následovalo založení jednot ve Dvoře Králové nad Labem (r.1863), v Hořicích (r.1865) a v Hradci Králové (r.1866). Na rozmach sokolského hnutí měl značný vliv nový spolčovací

a shromažďovací zákon z roku 1867, kterým Rakousko-Uhersko zaručovalo svobodu spolčovací, slova, tisku, povolání a stěhování. (Zahradník 1983: 13)

Tím nejmladším ze tří výše zmíněných spolků, na které se zde hodlám soustředit, je právě Sokol, kterýžto v podobě *jednoty sokolské* vznikal taktéž ze skrovných počátků, kdy roku 1884 sestoupilo se několik mladých občanů zvábených ladným obrazem Sokola hradeckého a kosteleckého a zadali o schválení stanov. A posléze, když se přihlásilo 25 členů, byla dne 31. srpna 1885 konána první valná hromada a v ní byli zvoleni první činovníci. (Kronika 1934)

Členové si pořizovali dvou až tříkilové činky, místo žíněnek byly opatřeny slamníky, z gymnasia byl vypůjčen starý kuň, třínohá koza, stojany ke skoku a provazový žebřík; stavitel Pasovský daroval pevný můstek a cvičení dne 5. října v *zimní tělocvičně* na sále u *Zlatého havrana* za přítomnosti 31 borců započalo. Pak bylo cvičeno každého úterka ve dvou čtáčích, jedni od 6 do 7 hodin, druzí od 7 do 8 hodin večer, za krátko však cvičilo se dvakrát a dokonce třikrát v týdnu. Pracováno s nadšením – schválen domácí řád; na hostinec byl dán nápis v slovenských barvách, smluvena spolková hudba, pořádán Tyršův večer a zřízeno kluziště. (Kronika 1934)

Do konce roku měl spolek už 56 členů činných a 30 přispívajících, mezi něž hlásili se i vlastenci z lokalit v okolí. Nejen přispívající, nýbrž i činní platili měsíční příspěvek. Zápisné činilo 1 zl. a příspěvek 20 kr. (r. 1887). A potom už příštího roku nastala starost o tělocvičnu letní. Od obce vyprošeno dříví a od bratrů Vojt. Nováka a Jos. Jaroše povozy, Občan. Záložna dala 100 zl. a zakrátko stála tělocvična v zahradě bratra Ant. Kopeckého při hostinci *U města Prahy*. Vystavěno tam lešení 6m vysoké s příslušným náradím, postavena kolna a cvičiště pískem vyrovnáno – vše nákladem 217 zl. 83 kr. Letní tělocvična byla slavnostně otevřena veřejným cvičením a koncertem dne 6. června 1886. (Svoboda 1924: 364)

Členové pořídili si stejnokroj, kousen výletní prapor a praporečnickem zvolen Fr. Bek. Rovněž tak byl zvolen zábavní výbor, zřízena výletní pokladna a ustanoveno, že polovice výtěžků zábav věnována bude tomuto výletnímu fondu. Ale tu často krásné naděje zklamaly, hned z následujícího věnečku byl schodek. (Svoboda 1924: 365)

Teprve nyní od úřadu vráceny jednotě *stanovy* - nepotvrzené! Zavadou byla sokolovka a trubka náčelnická, které se povolovaly jen spolkům hasičským. Zažádáno tedy o schválení stanov změněných. Roku 1887 jednota si trubku přec opatřila, ačkoli její povolení dosáhla teprve roku 1889, když se dala potvrditi za samostatný spolek. (Kronika 1934)

Je samozřejmě nutné dodat, že v osvobozené vlasti *Sokol* jako spolek ve své činnosti zdárně pokračuje. Koncem roku 1922 mění stanovy podle návrhu *České obce sokolské*. Velikou pozornost věnuje vlastenecké výchově mládeže – pořádá dětské akademie (13. dubna 1920, 15. dubna 1922), tělocvičné besídky dorostu a vánoční besídky žáků a žákyň (1922, 1923). Jednota si taktéž zřídila hudební kroužek, pořádá koncerty a koná pilně členské večírky. (Kronika 1934)

Mimo to byl po válce roku 1919 probuzen a zřízen dámský odbor pro házenou; klub jal se pěstovati i lehkou atletiku. Pořádává zábavné večery a v nádherně vyzdobené dvoraně karneval. Ukazuje se, že o hřiště pečoval *Spolek pro tělesnou výchovu mládeže* a že ho roku 1923 koupil Sokol za štědré podpory spořitelny a jiných korporací. (Svoboda 1924: 366)

Došlo i na kladení základního kamene dnešní sokolovny dne 28.10.1933 a její následné slavnostní otevření dne 29.6.1935 bylo spojeno s oslavami 50 let trvání spolku. Od roku 1936, tj. v době boje za obranu republiky jsou do cvičení stále více zařazovány branné prvky při provádění branných srazů. A posléze ve dnech 5.-6.6.1938 se v RK pořádal velký župní slet s účastí 5 454 cvičenců. Za doby okupace byl Sokol 12.4.1941 Němci zakázán, načež v roce 1943 bylo mnoho vůdčích činovníků Sokola a kantorů místních škol v koncentračním táboře Birkenau umučeno. (Tydlitát 1988: 60)

Krom tohoto již dobře zavedeného spolku v RK působila od roku 1920 Dělnická tělocvičná jednota, avšak byla v roce 1932 z finančních důvodů rozpuštěna. Další tělocvičná jednota byla zorganizována katolickou církví s názvem TJ Orel, jejíž aktivity se rozběhly od roku 1921 až do roku 1942, kdy byla za okupace rovněž zakázána. I tato jednota si postavila tělocvičnu v roce 1929, je to dobře známá budova „Lidového domu“. (Tydlitát 1988: 83)

Sokol je nejstarší tělovýchovnou organizací v České republice, která vznikla již v roce 1862 a brzy se rozšířila do celého světa. Jeho posláním bylo od začátku přispívat k všestrannému rozvoji člověka po stránce tělesné i morální a působit tím na povznesení celé společnosti. Svým vlasteneckým zaměřením měl Sokol silný vliv na formování národního cítění a jeho téměř 140letá historie je odrazem pohnutých událostí v Evropě. (Roubal 2006)

Základní organizační jednotkou Sokola jsou tělocvičné jednoty, které se sdružují do sokolských žup. Ústředím je Česká obec sokolská (dále jen ČOS). Sokolská organizace nabízí všem zájemcům rozsáhlý program pro využití volného času. Umožňuje zvýšení fyzické zdatnosti tělovýchovnou a sportovní činností všestranného a speciálního charakteru, ale také účast na kulturním a společenském životě sokolských jednot. Právě toto spojení je pro Sokol typické.

Program Sokola je otevřený a přístupný všem novým směrům. Již přes sto let se zabývá tím, co se dnes nazývá "sport pro všechny". Tzv. sokolské cvičení probíhá v oddílech všestrannosti, kam docházejí cvičenci bez rozdílu věku a kde se uplatní i méně obratní a zdravotně handicapovaní. Sokolské prostředí působí i na rozvoj kladných morálních vlastností a radost přináší též činnost v kolektivu. Činnost cvičitelů řídí metodicky i organizačně náčelnictva mužů a žen ČOS. Patří sem i rozsáhlý úsek pobytu v přírodě a turistiky, jehož tradice sahají v Sokole až do dvacátých let.

Pohybově nadané jedince sdružuje Sokol ve více než 1800 sportovních oddílech v 60 druzích sportů. Mládež i dospělí zde dostávají možnost účasti na sokolských i veřejných soutěžích a získávají výkonnostní třídy i mistrovské tituly. Již dnes jsou v řadách sokolů také mistři světa a Evropy. O tento úsek se stará odbor sportu ČOS, který také dbá, aby byly metody a formy trenérské práce na výši doby. O výchovu cvičitelů a trenérů pečuje v Sokole Ústřední škola České obce sokolské. O morální působení na cvičence a zájmovou činnost společenskou a kulturní pečují cvičitelé, trenéři a vzdělavatelé. (Roubal 2006)

Sokol usiluje o to, aby se tělovýchova a sport staly součástí životního stylu a každodenní potřebou našich občanů. Chce také zaujmout - po nucené odmlce 40 let - své nezastupitelné postavení v životě národa.

2.3.2 Spolek hasičský od prvopočátků do současnosti

Jedním ze spolků, které se významně zapsaly do období formování meziválečné občanské společnosti, a jsou jedněmi z těch, které neztrácejí na atraktivitě ani v současnosti, je spolek dobrovolných hasičů. Tento spolek je v RK starší než spolky tělovýchovné - počal se utvářet již v roce 1871, po tom, co požáry zničené hodnoty na nemovitostech, zásobách i lidských životech byly stále výstražným znamením a volaly po organizované protipožární službě ve městě.

Proto se po příkladu jiných českých měst sdružilo několik nadšených dobrovolníků a založilo v červenci 1871 Sbor dobrovolných hasičů v Rychnově nad Kněžnou. Prvním velitelem se stal Ignác Havel a jako zakládající člen přistoupil i majitel rychnovského panství hrabě Zdeněk Kolowrat Krakovský a další členové spolků ve městě. A také 47 rychnovských měšťanů, kteří odevzdali do základního jmění sboru 1592 zlatých. (Kronika 1934) (Horný 1992)

Z historických archiválií se dozvídáme, že v roce 1929 Česká zemská hasičská jednota (ČZHJ) měla v té době 143 hasičských žup, tj. celkem 5114 sborů se 162 766 členy. V 1040 ženských odborech pracovalo 6857 členek, 96 jinošských družin sdružovalo 1000 chlapců a děvčat, tj. celkem 170 623 členů. (Horný 1992)

Sbor se úspěšně rozvíjel a dosahoval dobrých výsledků. Došlo ke zdolávání celé řady velkých požárů nejen ve městě, ale i v okolí. Zásahy byly i při povodních na řece Kněžně. Sbor byl postupně vybavován a v roce 1931 byl odhalen a rozvinut sborový prapor a pak roku 1933 byla do užívání předána nová požární zbrojnice postavená na místě starého hasičského skladiště. Roku 1935 – 11.dubna byl na celonárodní úrovni přijat zákon o hasičském příspěvku při požárním pojištění, zároveň se rušily zákony pro jednotlivé země z roku 1884. (Horný 1992)

Rychnov nad Kněžnou se postupně rozrůstal a stále postupující výstavba obytných domů, velkých průmyslových a zemědělských budov kladla v případě požáru vysoké požadavky na rychlost, technické vybavení a odborné provedení zásahu jednotek požární ochrany. Do roku 1970 zajišťovaly na území okresu RK požární ochranu jen jednotky

sboru dobrovolných hasičů. Dne 10. dubna 1969 dospěla Rada okresního národního výboru k názoru, že je nutné ustavit v okrese zásahovou jednotku požárníků z povolání. Dne 1. října 1970 zahájil provoz nový profesionální útvar pod názvem Okresní veřejný požární útvar. Začátky jeho působení byly velice skromné – sloužili pouze 2 na směnu, z nichž jeden zůstával jako koordinátor na stanici a druhý vyjížděl k zásahu se svými kolegy – dobrovolníky. Také technika musela být z počátku půjčena od místních dobrovolných hasičů.

Ani v současné době se profesionální hasiči neobejdou bez pomoci sborů dobrovolných hasičů (SDH). Město Rychnov nad Kněžnou vytvořilo Jednotku sboru dobrovolných hasičů města RK, která má celkem 25 členů a tvoří ji 2 jednotky – SDH Roveň 10 členů a SDH Lipovka 15 členů.

SDH Roveň byl založen v roce 1887 a původně působil v dnešních částech RK (původně obcích) Roveň a Jahodov. Dobrovolnou činností byla vystavěna Hasičská zbrojnice, zakoupeno hasičské vybavení a dvoukolová stříkačka, která byla později vyměněna za čtyřkolovou. Je zajímavé, že při hasičském sboru působil i divadelní spolek, ale samozřejmě hlavní činností sboru byla likvidace požárů, počet zásahů byl cca 6 ročně.

Velice zajímavý je také vývoj za posledních 35 let. V roce 1968-71 byla vystavěna v rámci akce „Z” nová hasičská zbrojnice. Sbor zaznamenával v těchto letech také významné sportovní úspěchy v požárním sportu družstev žen a mužů. Poté následovalo sloučení obce a dalších obcí s městem Rychnov nad Kněžnou. SDH nově fungoval za podpory města, ale činnost sboru se v té době zúžila na několik málo kulturních a sportovních akcí ročně. Po roce 1997 byl požárním řádem města sbor odstaven od oficiálního provádění zásahové činnosti. Sbor tento skutek nezlikvidoval, dále fungoval na zcela dobrovolné (a o to cennější) úrovni občanského sdružení.

Pomoc občanům formou zásahů v té době i nadále probíhala pod hlavičkou SDH, ale ne v souladu se souvisejícími předpisy. V průběhu roku 1999 začali členové SDH výrazněji pracovat na opravách techniky, byly zakoupeny pracovní stejnokroje i nová technika. Začaly probíhat i školení a výcvik tzv. jednotky. Nákupy vybavení byly velmi finančně náročné, a proto se členové účastnili různých brigád např: stavba oplocenek, demolice staré haly, sběry starého železa atd. Velkým problémem také bylo rozdělení

členů SDH na dva tábory, jedni se více či méně podíleli na probíhajících změnách a druzí tuto činnost považovali za zbytečnou a zatěžující pro sbor.

V roce 2002, kdy Českou republiku postihly ničivé povodně, se několik let práce rychle zúročilo. Sbor byl plně funkční připraven k účinné pomoci. Po vyhlášení krizového stavu, za podpory města Rychnov nad Kněžnou a pod záštitou HZS ÚO RK, členové vyrazili na pomoc Praze. Na místě se ihned zapojili do likvidačních prací. Stará technika byla dobře připravena, ale každodenní nápor nevydržela. Jako náhradu bylo rozhodnut urychleně získat motorové kalové čerpadlo. Toto čerpadlo bylo zakoupeno výhradně ze sponzorských darů a bylo nasazeno při tomto zásahu.

Na žádost sboru se Městský úřad v Rychnově nad Kněžnou po konzultaci s HZS ÚO RK rozhodl od 1. 7. 2003 začlenit 10 členů ze SDH Roveň do své výjezdové jednotky sboru dobrovolných hasičů města. Výjezdové družstvo se postupně vybavuje, je prováděno školení, výcvik a práce na vylepšování techniky.

Členové sboru jsou velice aktivní i v ostatních činnostech. Průběžně vylepšili hasičskou zbrojnici, byla zvětšena klubovna a přistavěno venkovní posezení. Velice pozitivní je, že na těchto pracích se také podíleli členové místního fotbalového klubu, který využívá hasičskou zbrojnici i ke své činnosti. SDH pořádá i různé sportovní a kulturní akce nejen pro své členy, ale i pro ostatní místní občany. Již tradičně organizují Dětský den a pout'ový turnaj v malé kopané se členy místního fotbalového klubu.

Stejně jako v ostatních spolecích tohoto zaměření má i zde důležité místo požární sport. Sbor má nejen družstvo mužů a žen, která se pravidelně účastní různých soutěží v požárním útoku, ale od roku 2003 zde také úspěšně funguje oddíl mladých hasičů. Prvním krokem k založení oddílu mladých hasičů byla dne 12. 2. 2003 exkurze u Hasičského záchranného sboru KHK ÚO v Rychnově nad Kněžnou. Zájem o hasičskou činnost byl ze strany dětí tak veliký, že se zanedlouho potom sešli na první schůzce. Postupem času se v oddíle vystřídali nové děti i vedoucí. V současnosti je do činnosti aktivně zapojeno 11 mladých hasičů. Oddíl je zapojen do hry PLAMEN.

SDH má 75 členů, výbor se schází jednou měsíčně a sami členové v současné době velice vítají výrazné zlepšení atmosféry sboru.

Druhým sborem, který je v současné době velice důležitý pro Rychnov na Kněžnou, je SDH Lipovka. Ustavující valná hromada Sboru dobrovolných hasičů v Lipovce se konala 18. srpna 1885. Po proslovu starosty obce p.Jana Čižinského se přihlásilo 22 činných členů. Prvním velitelem byl zvolen pan Josef Dusil, jeho náměstky pan Alois Vaníček a pan Jan Čižinský. Členy se stali např.: pánové František Pavel, Jan Hovorka, František Charvát, František Klapal. Postupem doby přicházeli do sboru další členové. Někteří již v útlém věku, jako Jan Lorenc v 8 letech, František Klapal v 10 letech. V roce 1895 převzala lipovská obec od požární pojišťovny ve Spy pro sbor stříkačku a výzbroj. (Horný 1992)

Až do roku 1898 byl sbor členem župy Albrechtické ve Spy. Opodstatněnost vzniku sboru dokládají dochované písemnosti o požárech. Největší z nich byl asi požár který se stal roku 1898. Ve 1/4 na 12 hod. dopoledne, ve čtvrtek 22.9.1898 vznikl v č.p. 42 patřící Fr. Klapalovi požár. Ten byl způsoben osmiletým hochem Antonínem Klapalem od sirky pohozené do hromady klestí. Takto založený oheň se díky silnému větru, který toho dne vál, rychle rozšířil. Za 1 hod. bylo v plamenech 16 usedlostí. Velkým problémem při hašení požárů byl nedostatek vody v obci. Sbor byl až do vypuknutí války velice aktivní. Konaly se župní sjezdy, okrsková cvičení a hasičské plesy. (Horný 1992)

V období po 2.světové válce až do 60. let činnost sboru stagnovala. V té době byl předsedou sboru p. Slávek Štěpánek, který tuto funkci zastával až do své smrti. Poté bylo zvoleno nové vedení sboru, které změnilo jeho činnost. Požární družstvo se začalo zúčastňovat soutěží v rámci okrsku. V letech 1979-1983 se vždy vracelo s umístěním na prvních místech. V 80. letech probíhala různá školení a v roce 1983-4 získalo 13 členů sboru odznak Vzorného požárníka III.stupně. V roce 1982 byla postavena klubovna v hodnotě 300 tis. Kč. V roce 1986 byly vybudovány garáže pro techniku sboru. Hodnota díla byla 1 700 tis. Kč. (Horný 1992)

Posledních deset let sboru pokračovalo v nastartované činnosti. V roce 1995 toto období začalo vydařenými oslavami 110 výročí SDH Lipovky. O smysluplnosti sboru vypovídá počet zásahů (11 od počátku roku 2007). Zároveň se sbor zúčastňoval v těchto letech také soutěží v požárním sportu. V roce 2000 se začaly těchto soutěží zúčastňovat i ženy. Jejich umístění se stále zlepšovalo. Dnes mají výsledky lepší než muži. Byla

přestavěna kuchyně a byly zahájeny práce na opravě budovy, kterou sbor získal do svého vlastnictví. Sbor dále pořádá tradiční hasičské bály, účastní se na sportovních hrách okrsku a pořádá vždy jednu disciplínu. Od roka 2003 pořádá Sportovní májový pětiboj dvojic pro občany Lipovky, Lokota a Litohrad. V současné době má spolek 41 členů.

Spolky dobrovolných hasičů mají nejenom velkou tradici, ale i v současné době si jejich členové chtějí předávat své zkušenosti, stýkat se, pobavit se i zasoutěžit mezi sebou. Za tímto účelem vzniklo Sdružení za obnovu a zachování historických hasičských tradic, jehož hlavním úkolem je pořádat každoroční setkání členů z různých hasičských spolků na celorepublikových srazech - Hasičských slavnostech. Ty letošní proběhnou v červnu 2007 v Litoměřicích a jejich součástí bude výstava staré i moderní historické techniky, prezentace dobrovolných hasičských sborů a v neposlední řadě slavnostní nástup a průvod hasičů. Je určitě přínosem, když setkávání spolků přesáhne hranice regionů a vyústí v alespoň občasné celorepublikové setkání, které navazuje na prvorepublikovou tradici, kdy měly hasičské sjezdy pro hasiče obrovský význam. Vždyť dobrovolný hasič (jak v minulosti, tak dnes) je člověk, který svou práci vykonává dobrovolně a s láskou, a proto nejvyšší ocenění, které se mu může dát, je věnovat mu úctu a obdiv - čehož se na takových setkání hasičům dostává nemálo. A že tradice jsou opravdu důležité v dnešní době dokládá Hasičské desatero, které se dědí z generace na generaci a kterým se řídí i SDH v Rychnově nad Kněžnou.

Hasičské desatero

1. Nehledej v dobrovolném sboru hasičském ni zisku, ni slávy, nýbrž jen povinnosti bratrské pomoci v neštěstí.
2. Jsi-li hasičským dobrovolníkem, buď jím celou duší a celým tělem, nemáš-li dobré vůle, nejsi dobrovolníkem a jsi dobré věci na obtíž.
3. Buď obětavý a statečný, ale jednej vždy s rozvahou, zbytečně nevydávej se v nebezpečí a dbej v činnosti hasičské svého zdraví.
4. Jsi-li činovníkem, nevypínej se nad jiné, ale pamatuj, že ti, kteří Tě zvolili, očekávají od Tebe činnosti zvýšenou a všechny přednosti těla i duše.
5. Bratry své považuj za rodné, jsi-li vzdělanější, nepohrdej jimi, ale hled' se jich povznést.
6. Pamatuj, že na hasičském dobrovolníku se žádá povaha přímá, šlechetná a vlastenecká, v pospolitém jednání počestná a vlídná.

7. Užitečnost hasičského zřízení dokazuje se lépe skutky než slovy, ale zájmy hasičské dlužno vždy a všude slušným způsobem hájit.
8. Nevyvolávej ve spolku rúznic, sporů a pohoršení, ale přičiň se kvůli dobré věci, abys všeliké neshody přátelským způsobem zamezil nebo usmířil.
9. Máš-li na sobě čestný stejnokroj hasičského dobrovolníka, pamatuj, že nevhodným způsobem a chováním nezpůsobíš hanbu jen sobě, ale zařízení, jehož odznak nosíš.
10. Jsi-li členem hasičské dobrovolnosti, pak se tímto desaterem říd' a pak budeš dobrým hasičským dobrovolníkem.

Obr. 6

Základní právní předpisy:

- zákon č. 133/1985 Sb., o požární ochraně, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 238/2000 Sb., o Hasičském záchranném sboru České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

2.3.3 Dějiny a současnost ochotnictví v RK

Zde je nutné připomenout, že RK se může honosit snad nejstarším venkovským ochotnickým divadlem v Čechách; hrálo se tu česky již od roku 1750, a to představení „Umučení Páně“ (zbytek středověkých mystérií založených na výjevech ze života Ježíšova). O 40 let později se na jevišti ochotníků v RK začaly objevovat první hry světského rázu. Rovněž tak je evidentní, že se už od roku 1779 na jevišti hrávalo mnohem častěji – především za účelem pobavení obecnstva. Dá se říci, že české ochotnické divadlo probouzelo národ k životu skrze užití českého jazyka a jeho obnovu ve veřejném

prostoru, takže ochotnické divadlo sehrálo důležitou úlohu při šíření češtiny (v těchto dobách úřady takovým aktivitám nevěnovaly pozornost); výnosy z představení byly obyčejně předány do (v dnešním jazyce) charitativních organizací na dobročinnost.

Situace té doby byla nelehká, jelikož chyběly české texty, nicméně kolem roku 1810 ochotníkům v RK pomáhal chudý studující Josef Táborský, který psal hry pro místní ochotníky na základě různých událostí v této lokalitě. Pak zhruba kolem roku 1832 nastalo další období popularity dramatu, kdy se zapojili studenti vyšších škol v RK a hrávalo se na náměstí v hostinci „U Slunce“, až do roku 1838, posléze nastala jakási ochablost českých ochotnických aktivit, takže vystupovaly jen německé divadelní společnosti. (Kronika 1902)

Avšak v roce 1848 se situace znovu začala měnit, když místní vysokoškoláci probudili české divadlo v RK k životu. Nejprve bylo zapotřebí sehnat jeviště a provozovnu – hrálo se u Verflů v hostinci „U Havrana“ a to hlavně díla od Klicpery a Tyla. Ale můžeme ještě podotknout, že u obecního stálosti přetrvávala velká záliba v německých hrách, takže tehdejší ochotníci vyhověli a některá představení hráli celý večer v němčině. Divadelnictví nabývalo na popularitě, i přes nevelké výdělky, načež se ke studentům začali přidávat i dobrovolníci z řad občanstva. (Kronika 1902)

Právě v roce 1861 bylo pod svrchovaností a ochranou obecního zastupitelstva vytvořeno *družstvo*, které mělo pečovat o pořádání divadelních představení, vést řádné účty o příjmech a vydání, aby pokud možno bylo co nejvíce odvedeno na dobročinné účely. Od té doby byl řádně vedený seznam všech představení (zasloužil se o to městský radní – hodinář Josef Beera). S přesnou účetní evidencí souvisela i snaha o zřízení vyššího gymnázia v RK, a tak se naplánovalo, že se jedna půlka výtěžku použije na gymnázium a ta druhá na pokrytí divadelních výloh. V tom období měl ochotnický spolek více než 50 činných členů. I ochotníci se stávali záslužnými buditeli národního uvědomění v regionu města – od roku 1861 byly divadelní hry předváděny už jenom česky. (Kronika 1902)

Ochotníci se těšili přízni občanů i pozornosti slavné obce – obec vedla jakousi vrchní správu nad ochotnickou společností a všechny změny děly se pod patronací purkmistrovského úřadu. Rozvíjelo se přátelství a spolupráce s ochotníky z okolních měst a vesnic.

V 70. letech 19. století došlo k jistému úpadku divadelnictví v RK, protože jednak požáry vystrašené obyvatelstvo mělo spíše malý zájem o návštěvu divadelní scény a dalším důvodem bylo také zavedení 8. třídy na rychnovském gymnáziu, což znamenalo, že se prudce snížil nástup nových ochotníků na místní scénu.

A po mnohých obtížích konečně byly v listopadu 1878 stanovy „*Divadelní ochotnické jednoty TYL v Rychnově nad Kněžnou*“ úředně schváleny. Takž posléze byla na 10. února 1879 svolána ustanovující schůze, kde byli zvoleni noví funkcionáři. (Kronika 1902)

Na valné schůzi „Tyla“ 19. září 1880 byl podán návrh, aby se divadelní spolek všemožně zasazoval o získání vlastní samostatné budovy k divadelním účelům. Tento se těšil všeobecnému souhlasu a tak byl ještě doplněn návrhem o založení rezervního fondu spolkového na zřízení budoucího divadla. Bylo schváleno tedy, že z každé divadelní hry bez výjimky se odevzdá 10 % hrubého příjmu do rezervního fondu. (Kronika 1902)

Téhož roku spolková knihovna obsahovala již 256 svazků, z toho 206 tištěných a 50 psaných děl. Ochotníci se opravdu snažili pracovat a přispět rozvoji kumštu celým svým srdcem, proto hned, jak začal vycházet první ročník „*Divadelních listů*“, všichni se přihlásili k odebírání. Rozeběhly se také přípravy na „*župní sjezd jednot ochotnických*“, jež se konal 28. září 1880 v Opočně. (Kronika 1902)

K návrhu o rozvoji divadla se v debatě o pořízení přiměřených prostor připojil velice pečlivý p. prof. Vorlíček a dodal, že by se toho roku (1880) mohla konat první „*Mikulášská zábava*“ a to v místnostech Občanské besedy. Taktéž k připomínce p. prof. Vycpálka přistoupil spolek pro „*Matici divadelní*“ jako člen přispívající s ročním příspěvkem 50 zl. (Kronika 1902)

V roce 1881 by v RK uváděno 14 divadelních her. Neúnavný pořadatel p. prof. Šteflíček našel vydatného pomocníka v horlivém a pro divadlo upřímně zaníceném p. prof. Voborníkovi, který se od prvopočátku stal v jednotě silou nad jiné vynikající a platnou. V řádné valné schůzi téhož roku bylo zmíněno, že by mělo přibýt nových sil v jednotě, a to zejména mužských, ale nezůstalo jen u snahy, energicky byla zjednána náprava stavu, kdy za souhlasu výboru se zavádělo tzv. *deklaratorní cvičení*, jež mělo být

průpravou, brusírnou pro budoucí ochotníky. Páni profesori Vycpálek a Voborník se ochotně stávají horlivými pomocníky p. c.k. školního inspektora Jůzla, který dovoluje, aby tato cvičení se mohla konat v některé školní místnosti.

Vše se vyvíjelo v nejlepší pořádku, jen ta „muzika“ dělala pánům časem obtíže. Proto se pomýšlelo o zřízení ochotnické kapely. Této myšlenky uchopil se p. prof. Vycpálek a zařídil při občanské besedě „hudební odbor“, který spolku Tyl pomohl z nesnází a nadále stal se jeho nejvěrnějším přítelem, zacož, jak zápis o valné schůzi dokládá, „P. Vycpálkovi a spolku hudebnímu provoláno Sláva!“. Téhož roku byl rovněž založen spolek pro vystavění Pelclova domu, k němuž přistoupil i „Tyl“. (Svoboda 1924: 367)

Spolková činnost v roce 1884 byla celkově slabší, ředitelem byl zvolen p. prof. Vycpálek. Bylo uspořádáno pouze 6 divadelních představení z důvodu nedostatku činných členů. Není divu, že se to odrazilo i na spolkových financích a tak je pochopitelný i návrh pana pořadatele, aby členové činní šli zvát na nejbližší představení a přijímali při tom členy činné a přispívající.

Zásluhou pánů prof. Vycpálka, Šteflíka a Procházky byla šťastně uvedena do života nově zřízená „*dramatická škola*“ pro výchovu a péči o řádný dorost. Již ve zprávě z roku 1888 je zmínka o úspěších, které tato škola přinesla, a to i včetně navýšení počtu činných členů ve spolku.

Rok 1896 začal smutně, když hned v lednu „Tyl“ dostal z dosavadních prostor výpověď s tím, že všechny divadelní rekvizity ze sálu a vedlejších prostor musí být do konce března vyklizeny. Spolek by se asi z téhle rány dlouho nevzpamatoval, kdyby se jeho dobrý génius nebyl postaral o skvělou, dlouho očekávanou náhradu. Občanská záložna se usnesla vystavět ze svých kasovních přebytků dům. Bylo tak rozhodnuto i díky snaze několika přímých přátel „Tyla“, kterým se podařilo přesvědčit slavný výbor záložny i k tomu, aby byl vedle domu postaven veliký krásný sál se stálým jevištěm – Pelclovo divadlo.

Družstvu Pelclova domu se podařilo ve sbírkách vybrat obnos 26.858 K 20h jako jistinu pro Občanskou záložnu, s kterou mělo vyjednáno, že se za bezúročné ponechání

sebrané jistiny v Občanské záložně do 31. prosince 1911 v nádvoří Národního domu postaví i Pelclovo divadlo. (Svoboda 1924: 367)

Objekty Národního domu a Pelclova divadla byly dostavěny v roce 1896 stavitelem Plesnivým z Hradce Králové podle plánů Josefa Štaubera, stavitele v Rychnově. Na ochotnících pak zbylo, aby si v něm podle svých představ zřídili jeviště. Vchod do divadelní budovy je z Panské ulice průjezdem Národního domu. Z nádvoří se vejde po několika stupních do vestibulu, z něhož se vlevo vchází do šatny a vpravo k místnosti Občanské besedy.

„Ó, což tu bylo radostného vzrušení, očekávání, touhy!“ Jakoby nové čerstvé mízy nalil do všech žil, tak na všech stranách se počalo horečně pracovat s chutí a energií. A aby Rychnov zatím nebyl bez divadla, byla požádána Řemeslnická beseda o zapůjčení svého jeviště „u Labutě“, kde se odehrávala divadelní představení až do 28. září 1897, kdy se uskutečnilo zahájení divadelní činnosti v novém divadle. (Kronika 1902)

Myšlenky o divadelním ochotnictvu.

(Co je divadelní ochotnictví ? Jaký je jeho význam a úkol ?)

„Divadlo ochotnické je způsob zábavy, který má nad jiné lepší příležitost a možnost nabývatí rázu ušlechtilého, vzdělávacího i výchovného, vůbec užitečného; neboť se stýká s několikerým uměním, s básnictvím, herectvím, hudbou, z části s výtvarným uměním dekorativním, zprostředkuje spojení mezi světem ilusivním, světem krásného zdání a mezi obecnstvem a i k dobru ve společnosti a v životě národním mravně i hmotně přispívati může.“ (Zahradník 1983)

Prospěšnější vždy je, když si ochotník hledá živé vzory svých úloh ve skutečném světě kolem sebe, nebo, když to nelze, jako při úlohách ideálních, když „tvoří ze sebe“. Dělá-li to zdárně, má nepochybný talent dramatický. Ale takových ochotníků je pramálo. Většina se spolehne pouze na dobrou paměť, na vnuknutí, na dar přirozené výmluvnosti, na živý temperament a jde to také nějak. A nelze se s tím nespokojit. Proto se výkony ochotnické jinak celkem posuzují a kritizují, nežli umění skutečných divadel.

Ochotnické divadlo si žádá jiný pohled, nežli například venkovská divadelní společnost. Mezi oběma je veliký rozdíl. Divadelní společnost má za úkol pěstovat umění a

že se mu zcela věnuje, musí z něho také žít. Naopak zase, poněvadž chce z umění žít, musí k němu přinést skutečné vlohy a vnitřní povolání. Otázka živobytí bývá tak obtížná, že se umění odstrčí a místo něho nastoupí obchod. A to se děje i na velkých divadlech. Zde je vidět, že je poměr ochotnictví k umění někdy ideálnější, jelikož je svobodný a nezištný.

Význam venkovských divadelních společností je také v tom, že uspokojují na venkově vrozenou zálibu v dramatickém umění, a tak nahrazují výkony skutečného divadla uměleckého, velkého. Na společnosti se proto musí žádat hotová dovednost a jakési umění už pravé, ryzí. Každý člen má ke svému hereckému stavu mít vlohy. Že tomu tak nebývá, to není pro žádnou společnost omluvou. Kdo nemá vlohy a jde ke společnosti, jedná nepoctivě a nekale a spekuluje na obchod. U ochotníků je tomu všemu jinak. Talentů není nikde a nikdy tolik, aby stačily.

Jaký je prospěch z ochotnického hraní ?

Divadlem se prolíná neohrabanost, nemotornost, směšná plachost a nesmělost, cvičí se duchapřítomnost a přemáháním strachu se budí velmi užitečná - síla sebevědomí. Krása pohybu lidského těla se vyvíjí nejdokonaleji divadlem, když je podporováno předchozím tělocvikem, tancem atd. Napoleon I., když se připravoval k císařské korunovaci, dal se v ušlechtilých imperátorských pohybech cvičit od herce Talmy. Naše Sokolstvo postrádá mnohé pěkné stránky, když se nedoplňuje ochotnickým cvikem. Tělocvik dá pěknou sochu, divadlo tu sochu ožíví a uvede její svaly v pěkný pohyb.

Pochopitelně pak v období před i za I. světové války se ochotnictví příliš nedařilo, až teprve vznik samostatného československého státu se stal mocným podnětem k dalšímu rozvoji ochotnického divadla. Jeho rozmach byl tak rozsáhlý, že již nedařilo udržovat přehled o každém spolku v každé lokalitě. A zde je nutné podotknout, že již v druhé polovině 20. let minulého století nastala vlivem konkurence místního kina vleklá stagnace, která pokračovala samozřejmě i na počátku 30. let meziválečného období tzv. I. republiky.

Třebaže s více jak desetiletým zpožděním oproti ostatním divadelním venkovským ochotnickým spolkům došlo dne 21. listopadu 1930 ke schválení stanov Okresním úřadem v RK pro místní spolek nazvaný „Lidová scéna“. (Svoboda 1924: 367)

Na lepší časy se tak říkajíc počalo blýskat až během velice úspěšného roku 1932 až do nového ochromení práce, jehož příčinou byly události let 1938 a 1939. Jednalo se o divadelní ochotnické aktivity pořádané místními osvětovými komisemi, jež se na přelomu 20. a 30. let v soudním okrese Rychnovska podílely 42 % na všech aktivitách toho druhu v dané oblasti. Taktéž je zde možné doplnit, že ochotnické aktivity pořádané místními osvětovými komisemi spolu s divadelní produkcí ochotnických spolků zahrnují asi dvě třetiny veškeré ochotnické práce, která se realizuje na Rychnovsku, zbytek činností toho druhu se odehrává mezi tzv. „*divadelními odbory*“ různých tělovýchovných, hasičských, školských a církevních organizací (včetně divadelních spolků dělnických), jež se v období I. republiky objevovaly jak houby po dešti.

Za okupace Československa za II. světové války došlo k určitému útlumu divadelní ochotnické činnosti (byly rozpuštěny tělovýchovné jednoty Sokol a Orel), ale na množství představení tyto události velký vliv neměly. Omezení zasáhla spíše oblast dramaturgické tvorby a jejího výběru, neboť byla průběžně prováděna cenzura protektorátním ministerstvem lidové osvěty.

Podle dostupných zdrojů v Okresním archivu je zde možné shrnout, že počátky divadelnictví v RK se datují od poloviny 18. století a že se tehdejší dramatická tematika týkala hlavně oblasti náboženské. Později se začala prosazovat světská tematika, především o soukenících a jejich životě, angažovali se rychnovští literáti (Sdružení zpěváků, atd.). Potom přicházely na scénu skupiny nazývané Kocourkovští učitelé s vysokými límci, převážně byli zastoupeni absolventy rychnovského gymnázia (Doušky 1936 atd.).

2.4 Výzkumná část

2.4.1 Dotazníkové šetření v RK

DOTAZNÍK

	<u>Kladná odpověď</u>
1.1.1 Zajímáte se o veřejný život ?	81 x
1.1.2 Jak se zapojujete do veřejného života ?	54 x
- většinou na sportovních akcích	
- kulturní akce	
- polit. angažovanost	
1.2.1 Jaké jsou ve městě podle vás tradice ?	62 x
- aspoň nějaká znalost	
1.2.2 Jaký k nim máte vztah ?	52 x
1.2.3 Jak hodnotíte vztahy ve městě ?	31 x
1.2.4 Jak se setkáváte s jinými lidmi ?	
- pohostinská zařízení:	53 x
- veřejný prostor (ulice):	35 x
- sport. aktivity:	14 x
- kulturní akce:	13 x
- v domácnosti:	10 x
- při nákupech:	9 x
- v zaměstnání:	8 x
- v hromadné dopravě:	6 x

1.2.5 Jsou to lidé z nějaké konkrétní skupiny ?	
- referenční skupina:	24 x
- sportovci:	7 x
- mladší lidé:	6 x
- stejného etnika:	1 x
- nezatížení minulostí	1 x
1.2.6 Jaký máte vztah k jiným skupinám spoluobčanů ?	
▪ Negativní vztah k:	
- romské etnikum:	21 x
- neonacistické skupiny:	2 x
1.2.7 K čemu máte v bydlišti averzi ?	
- etnicky a kulturně orientované odpovědi:	32 x
- sousedské a mezilidské vztahy:	23 x
- k lhostejnosti:	8 x
- k nepořádku, smogu a neřádu:	7 x
- k místní politice a zastupitelům:	6 x
- k úrovni veřejných služeb:	4 x
- k rasismu:	1 x
1.2.8 Máte vztahy se sousedními obcemi a jaké ?	49 x
- rivalita, společenské akce	
1.2.9 Jak se setkáváte se sousedy ?	
- na ulici, (na zahrádce):	44 x
- v prostorách obytného domu:	22 x
- na návštěvě u známých:	13 x
- v pohostinství:	12 x
- v hromadné dopravě:	5 x
- při sportu:	4 x
- při nákupech:	3 x

1.2.10 Jaká jsou témata vašich rozhovorů ?

- všeobecná (počasí):	51 x
- místní zprávy:	16 x
- přátelé a sousedé:	14 x
- rodina:	12 x
- zaměstnání:	11 x
- škola:	9 x
- intimnosti:	7 x
- záliby:	6 x
- rozličné a ostatní:	6 x
- sport:	4 x
- TV zprávy:	4 x
- zdraví:	3 x
- děti:	2 x
- domácí zvířata:	2 x
- oděvy:	2 x
- kultura:	2 x
- hudba:	2 x
- nepořádek:	2 x

1.3.1 Nejste-li členem nějakého spolku, proč ?

- nezájem, málo času	39x
- bez reakce	24x

1.3.2 Jste-li členem nějakého spolku, jakého ?

- sportovní:	19 x
- hasiči:	7 x
- neformální komunity:	6 x
- společenské spolky:	5 x

1.3.2 Jaké máte pro to důvody ?

- zájem o sport:	24 x
- komunikace a nacházení konsensu:	9 x
- charitativní sklony:	3 x

1.3.3 Co vám to přináší ?

- relaxaci:	21 x
- seberealizaci:	13 x
- přátelství:	6 x
- informovanost:	3 x

1.3.4 Kolik členů dochází do spolku ?

• do 5 členů:	4 x
• 10 – 15 členů:	10 x
• 16 – 25 členů:	5 x
• 30 – 50 členů:	7 x
• 100 – 120 členů:	3 x
• asi 500 členů:	1 x

1.3.5 Jak hodnotíte vztahy ve spolku ?

- dobré:	19 x
- vynikající:	7 x
- špatné:	4 x

1.3.6 Jak se setkáváte s členy spolku ?

- na sportovních akcích:	17 x
- schůzky:	15 x
- společenské akce:	11 x

1.3.7 Jaká jsou témata vašich rozhovorů ve spolku ?

- různá:	15 x
- sportovní:	11 x
- komunitní aktivity:	9 x
- rodina:	4 x

1.3.8 Jaké jsou podle vás tradice ve spolku ?

- tematicky různá setkání (oslavy):	8 x
- dobrovolná veřejně prospěšná manuální práce:	3 x

1.3.9 Jaký k nim máte vztah ?

- ve výše zmíněných případech: dobrý

1.3.10 Kolik hodin týdně věnujete spolku ?

- 1 hodinu: 4 x
- 2 hodiny: 7 x
- 4 hodiny: 10 x
- 1 –2 dny: 7 x

1.4.1 Navazujete na činnosti spolku z minulosti ? 13 x

1.4.2 Znáte nějaké spolky z období mezi světovými válkami ?

- Sokol: 11 x
- Skaut: 3 x
- hasiči: 2 x
- divadelní: 1 x
- charita: 1 x
- Červený kříž: 1 x

1.4.3 Sympatizujete s nějakým spolkem a proč ?

- Sokol: 7 x
- Skaut: 3 x
- hasiči: 2 x
- Pionýr: 2 x
- Junák: 1 x
- TJ Start: 1 x
- Červený kříž: 1 x
- divadelní klub: 1 x
- charitativní organizace: 1 x

2.4.2 Vyhodnocení dotazníku

Na zhotovení výzkumu, jež si neklade za cíl zcela realisticky s vysokou mírou reprezentativity prozkoumat veřejné mínění a povědomí místních lidí o spolkové činnosti, tradicích a angažovanosti na veřejném nepolitickém společenském dění, jsem zvolil dotazníkovou metodu v podobě jednoduchého dotazníku, který jsem rozdál k vyplnění obyvatelům RK. Asi 50 % kopií buď nebylo navráceno, nebo s nepoužitelnými odpověďmi, proto jsem pro zjednodušení využil rovnou stovku kopií, takže jednotlivé výsledky jsou vyjádřeny v procentních bodech.

Tento dotazník je založený většinou na otevřených otázkách, které jsou poměrně jednoduše formulované tak, aby nepůsobily příliš sugestivně, ale stejně tak, aby umožnily vytvoření jakéhosi úsudku o stavu vyšetřované tematiky. Tento výzkum nijak složitě nekvantifikuji, jedná se o kvalitativní pojetí výzkumu, i sama orientace otázek směřuje k vyšetření vztahu mezi soukromým a veřejným životem, což také souvisí s mou snahou prozkoumat *obnovování občanské společnosti v lokalitě RK*. Jednotlivé položky proto seskupuji do kategoriických skupin, které se pokouším určitým ilustrativním způsobem interpretovat a následně vložit do širšího kontextu nahlížení a taktéž posouzení společnosti v dané lokalitě s vyjádřením svého odhadu o úrovni přibližování se k tomu, co v moderní sociologii chápeme jako optimální společenskou formu – nazývanou *občanská společnost*.

Dotazník je nenápadně rozdělen do 4 částí, které se různým způsobem dotazují na výše zmíněné aspekty. V první části se snažím zjistit *postoj občana k veřejnému životu*. Ve druhé části se dotazy týkají problematiky *mezilidských vztahů v bydlišti*. Třetí část se zaměřuje na *oblast účasti na spolkových aktivitách*. Čtvrtá část se zabývá *historií spolkaření* a sympatiemi k němu.

Při vyhodnocování tohoto dotazníku jsem postupoval tak, že jsem ponechal otázky s původním číslováním jakoby v levém sloupci a pod téměř každou otázkou jsem vypsál rozložení jednotlivých odpovědí respondenta do schematických kategorií vystihujících širší záběr reakcí na konkrétní dotazy. A pak ve sloupci napravo jsou uvedeny součty četností jakoby kladných odpovědí, pakliže není v konkrétní otázce naznačeno jinak, i když v některých otázkách jsou vyjádřeny přímo sumarizace rozličných forem odpovědí. Takže je dobře patrný rozdíl mezi tematickým typem nejfrekventovanější odpovědi a těch méně

se vyskytujících. Avšak v dotazu číslo „1.2.6“ jsem se soustředil dle druhu charakteristiky odpovědí právě na vystižení negativních reakcí, jež mně zde připadly zajímavější. U některých otázek se mi jevílo jako užitečné poskytnout široce pojatý přehled kategorií získaných reakcí, ale v několika málo jiných případech se domnívám, že je pro mé účely postačující uplatnit jistou schematickou sumarizaci právě kladných reakcí oslovených respondentů.

Ze sumarizovaných výsledků četností kladných odpovědí se v případě první části ukazuje, že více jak polovina dotázaných se alespoň zajímá, nebo i zapojuje do veřejného života. Ve druhé části se dozvídáme, že opět více jak polovina respondentů má alespoň nějakou znalost místních tradic a rovněž má k nim kladný vztah. Avšak hodnocení vztahů ve městě vychází zcela jinak, zde už jen necelá třetina si myslí, že jsou dobré. Jinak je tomu u otázky, která se táže na způsob setkávání, kde více jak polovina sděluje, že v pohostinství a rovněž tak třetina naznačuje, že spíše na veřejném prostranství. Můžeme říci, že zhruba čtvrtina se setkává převážně s osobami, které bychom zařadili do jejich referenční skupiny.

Nicméně je zřejmé, že skoro čtvrtina respondentů vyjadřuje přímo negativní vztah k osobám, které řadí do romského etnika či mezi vyznavače neonacistických ideologií. Pak v otázce tážající se na averze v bydlišti jsme se dověděli, že asi třetina odpovědí zmiňuje tematiku orientovanou buď etnicky, nebo kulturně; v tom samém směru nám téměř čtvrtina reakcí naznačuje potíže v sousedských či mezilidských vztazích. Potom nám pomalu polovina dotázaných mluví o vztazích mezi obcemi, které se na bázi jakési rivality rozvíjí během společenských akcí. Na dotaz „Jak se setkáváte se sousedy?“ více jak dvě pětiny říkají, že ponejvíce se takové odehraje někde na ulici či při zahrádkaření a více jak pětina odpovídajících taktéž připustí, že i v prostorech obytného domu. A co se týče tématu konverzací, okolo poloviny respondentů napsalo, že se jedná o všeobecná témata (většinou o počasí), jenom asi jedna šestina hovoří o zprávách z lokality, a tak obdobně, druhá šestina o přátelích a sousedech.

Dále i ve třetí části vidíme, že některé otázky dotázaný proškrtne či nechává nevyplněné; pomalu dvě pětiny jich potvrdilo, že nejsou členem žádného spolku hlavně z důvodu nedostatku času či prostě nezájmu o věc. Ale jen skoro takové množství respondentů vyplnilo, že je členem nějakého spolku, kde asi dvě pětiny jmenovaly právě

sportovní spolky a zbytek uvedl hasičské, jakési neformální skupiny či různé společenské skupiny. V případě dotazu na důvody k členství a jeho individuální přínos se více jak pětina shodla na zájmu o sport a relaxaci a také přibližně desetina na mezilidskou komunikaci a seberealizaci. Vše nasvědčuje tomu, že nejfrekventovanější jsou spolky o 10 – 15 členech.

Zhruba dvě pětiny si myslí, že vztahy ve spolku jsou aspoň dobré. Přes dvě pětiny členů spolku se setkává na nejrůznějších sportovních akcích, schůzkách či společenských akcích. Skoro dvě pětiny odpovídajících přiznalo, že ta nejčastější témata jsou blíže neurčena, pak zase sportovní a komunitní aktivity. Když se budeme ptát na tradice ve spolku, asi tak každý desátý nám sdělí, že se to týká tematicky různých setkání či oslav. Pakliže se chceme podívat na názor oslovených na vztah ke spolkům, zjistíme, že se vesměs shodli na pozitivním posouzení, a vedle toho se jako nejčtenější odpověď na počet hodin strávených ve spolku za týden vyskytuje právě čtyřhodinová reakce.

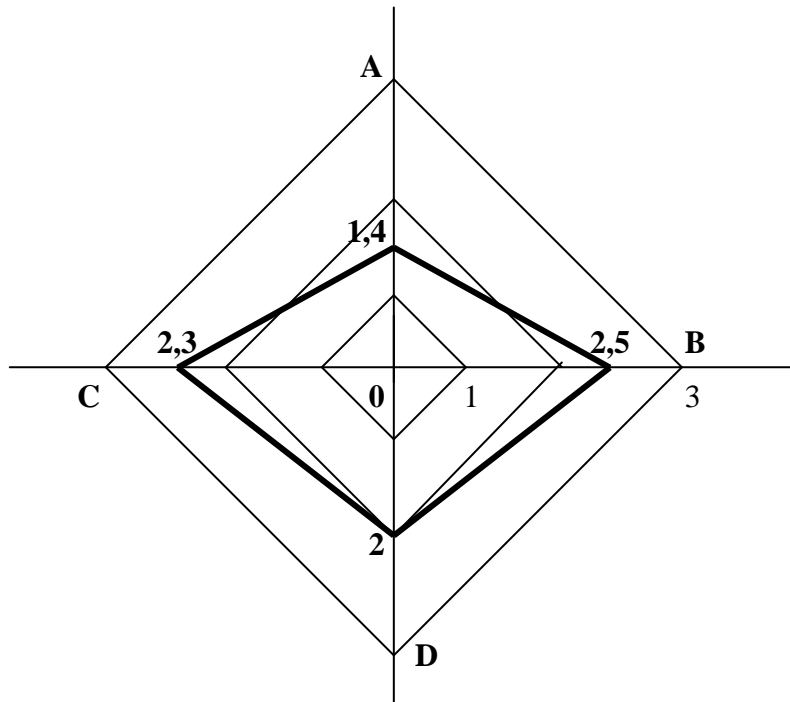
Ve čtvrté kapitole se táží, zda-li dnešní moderní období spolků navazuje na tradice z minulosti – pouze trochu více než desetina dotázaných odpověděla kladně a podobně je tomu v případě povědomí o spolku Sokol v meziválečném období a ještě nižší je počet projevených sympatií se spolkem Sokol atd.

Tato stručně popisná podkapitola „*Vyhodnocení dotazníku*“ by měla spolu s dalšími částmi mé diplomové práce vytvořit jakýsi empirický základ pro posouzení společnosti ve zkoumané oblasti a rovněž tak pro stanovení technického odhadu o stavu občanské společnosti tehdy (mezi oběma válkami) a teď po tzv. „sametové revoluci“, třebaže je docela pochopitelné, že jak *prvorepublikový*, tak i *současný reformní* vývoj společnosti v podstatě určitým způsobem čerpá a zároveň navazuje na desetiletí specifického socio-kulturního a politického charakteru předešlých období, tedy v prvním případě to znamená silný vliv toho, co představovala rakousko-uherská monarchie, stejně jako v druhém případě následky nepopiratelného ovlivnění totalitním režimem komunistické strany. To vše se chystám dále rozebrat a synteticky zpracovat v kapitole „*Závěr*“.

2.4.3 Analytický diagram čtyř dimenzí OS (Diamant)

2.4.3.1 Diamant soudobé společnosti RK

Obr. 7

Analýze čtyř dimenzí OS (Vajdová 2005):

- A. Struktura:
apolitické aktivity, přispívání charitě, členství v NNO, komunikace mezi organizacemi.
- B. Vnější prostředí:
svobodná práva, politické strany, zákonnost, decentralizace, sociální sféra, negramotnost.
- C. Hodnoty:
demokratické NNO, vlády, firmy a jejich účetnictví; diskriminační síly, rovnost pohlaví, chudoba.
- D. Vliv na:
veřejnou politiku, rozpočet, lidská práva, kontrola státu a firem, řešení sociálních problémů.

Přehled indikátorů a popis bodového hodnocení – soudobé společnosti RK

Body 0-3:

A. Struktura:

A.1 Zájem o veřejný život:	3
A.2 Zapojení do veř. života:	2
A.3 Členství v NNO.....	1
A.4 Přispívání charitě	1
<u>A.5 Komunikace mezi organ. ....</u>	<u>0</u>
Prostý aritmetický průměr	1,4

B. Prostředí:

B.1 Svobodná práva.....	3
B.2 Politické strany	2
B.3 Zákonnost.....	2
B.4 Decentralizace	2
B.5 Sociální sféra.....	3
<u>B.6 Edukační gramotnost.....</u>	<u>3</u>
Prostý aritmetický průměr	2,5

C. Hodnoty:

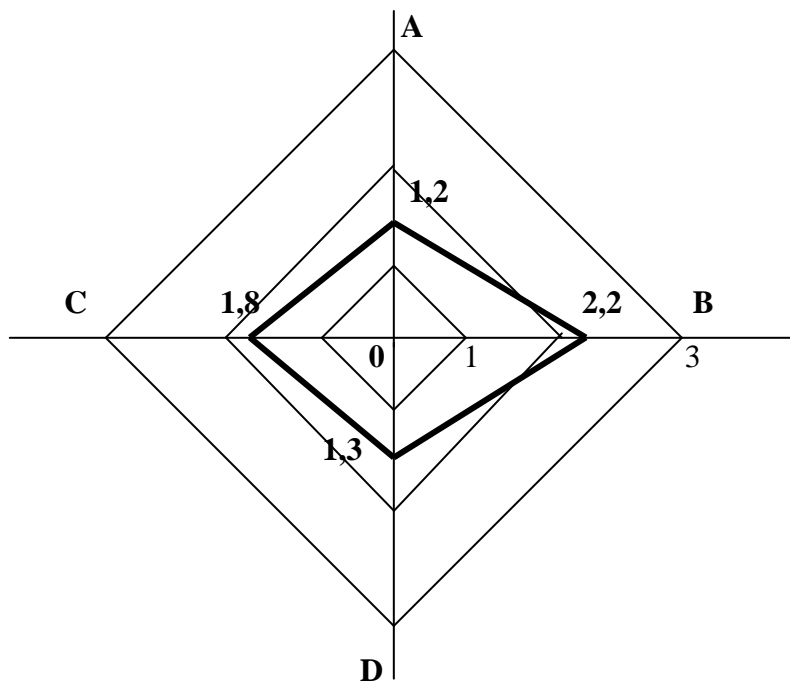
C.1 Demokr. NNO, vlády, firmy a jejich účet.....	2
C.2 Diskriminační síly	2
C.3 Rovnost pohlaví	2
<u>C.4 Hmotné zabezpečení .....</u>	<u>3</u>
Prostý aritmetický průměr	2,3

D. Vliv

D.1 Veřejnou politiku, rozpočet	1
D.2 Lidská práva.....	2
D.3 Kontrola státu a firem	2
D.4 Řešení sociálních problémů	3
Prostý aritmetický průměr	2,0

2.4.3.2 Diamant meziválečné společnosti v RK

Obr. 8

„Absolutní znalost neexistuje. Každá informace je neúplná. Musíme k ní přistupovat pokorně.“ (J. Bronowski, THE ASCENT OF MAN)

Přehled indikátorů a popis bodového hodnocení – meziválečné společnosti v Rychnově nad Kněžnou

Body 0-3:

A. Struktura:

A.1 Zájem o veřejný život:	3
A.2 Zapojení do veř. života:	2
A.3 Členství v NNO.....	1
A.4 Přispívání charitě	0
<u>A.5 Komunikace mezi organ. ....</u>	<u>0</u>
Prostý aritmetický průměr	1,2

B. Prostředí:

B.1 Svobodná práva.....	3
B.2 Politické strany.....	2
B.3 Zákonnost.....	2
B.4 Decentralizace	3
B.5 Sociální sféra.....	1
<u>B.6 Edukační gramotnost.....</u>	<u>2</u>
Prostý aritmetický průměr	2,2

C. Hodnoty:

C.1 Demokr. NNO, vlády, firmy a jejich účet.....	2
C.2 Diskriminační síly	2
C.3 Rovnost pohlaví	1
<u>C.4 Hmotné zabezpečení .....</u>	<u>2</u>
Prostý aritmetický průměr	1,8

D. <u>Vliv</u>	
D.1 Veřejnou politiku, rozpočet	1
D.2 Lidská práva.....	2
D.3 Kontrola státu a firem	1
<u>D.4 Řešení sociálních problémů .....</u>	<u>1</u>
Prostý aritmetický průměr	1,3

2.4.4 Srovnávací vyhodnocení obou diagramů „Diamant“

Každá z těchto čtyř dimenzí označených „A-B-C-D“ se dále dělí na soubor subdimenzí, jež se zde pro účely mého výzkumu zobrazují do bodových indikátorů a ty jsou pak určující pro následné vypracování názorného diagramu sestaveného ze sebraných dat v dotazníkovém šetření a rovněž tak s využitím základní všeobecných a zkušenostních znalostí oborově, anebo demograficky vztažených.

Vybrané oblasti občanského sektoru vhodné pro vytvoření jednotlivých znázorňujících indikátorů použitelných do čtyřdimenzionální analýzy občanské společnosti vyjádřené v sociologii již osvědčeným diagramem nazývaným „*diamant*“ (Diamanty v mém provedení jsou vyhotoveny níže popsáním způsobem.) budou procentuálně rozřazeny do čtyř kategorických skupin podle následujícího klíče:

- 0 – 10 % =) 0 bodů
- 11- 40 % =) 1 b.
- 41- 75 % =) 2 b.
- 76-100% =) 3 b.

Srovnávací analýzu občanské společnosti jsem uskutečnil skrze výběr vhodných indikátorů a jejich rozdělení do čtyř dimenzí, z nichž se každá skládá pouze z několika specifických indikátorů, načež jsem tyto oklasifikoval hodnocením 0 – 3 body a pak vypočítal prostý aritmetický průměr hodnocení za danou dimenzi. Potom jsem výsledek vyznačil na příslušné ose diagramu a vytyčené body na každé ose tučně propojil – tím vznikl obrys lichoběžníka ilustrativně charakterizujícího principiální stav občanské společnosti v dané lokalitě a období.

Je určitě nezbytné dodat, že zdaleka ne všechny údaje nejprve klasifikované a posléze vkládané do diagramu byly získány z ryze empiricky založených zdrojů, avšak nedomnívám se, že i takto zhotovený cvičný výzkum by nesplňoval ani tu nejnižší vypovídací úroveň, přestože i jeho reprezentativita je jenom velice omezená.

Když použijeme srovnávacího náhledu na oba diagramy (každý je z jiného dějinného období), nutně musíme dojít k závěru, že oba diagramy jsou obzvláště zploštělé právě v dimenzi „*Struktura*“, která se soustředí na indikátory reprezentující tyto oblasti: apolitické občanské aktivity, různé formy přispívání charitě, členství v NNO, komunikace mezi organizacemi. Bohužel je zapotřebí podotknout, že oba diagramy vystihují výraznou nepravidelnost v této dimenzi utváření občanské společnosti ve srovnání s ostatními třemi dimenzemi a dokonce, jak je nápadně zřejmé z obou sociologických diamantů, i dobově-pokrokový posun v této dimenzi se jeví spíše jen minimální oproti dalším třem dimenzím.

ZÁVĚR

„Lidé se více podobají své době než svým otcům.“
(arabské přísloví)

„Být demokratem, znamená nemít strach.“
(István Bibó)

„Lid, jenž jistoty nemá, se rozštěpí v mínění různá.“
(Vergilius)

Přes výše zmíněná přísloví se chci dostat k závěrečné kapitole, kde se hodlám pokusit o vlastní stručnou a přehlednou syntézu analytického soupisu souvisejících aspektů a mého výzkumného šetření za účelem vytvoření jakési hypotézy o stavu současné společnosti v dané lokalitě mého zájmu z hlediska završení mého záměru - zmapovat a určitým způsobem komparatisticky evaluovat obnovování občanské společnosti v Rychnově nad Kněžnou.

A protože tematicky se tato diplomová práce zabývá problematikou obnovování občanské společnosti, je nutné si uvědomit, že obnova jako taková tkví v znovu uvedení do života toho, co se nějak vytratilo, co už zaniklo, ale taktéž existovalo. Neboť už v minulosti bylo řečeno, že *„Budoucnost není pokračováním přítomnosti, ale její součástí.“* (A. Tarkovskij: Stalker); můžeme zde rovněž dovodit, že každá přítomnost se, chtě nechtě, nakonec stává minulostí, jež nám vlastně vytváří příčinný základ pro vznik další více či méně určité přítomnosti a tak dále.

Z toho pravděpodobně můžeme usoudit, že i celé prvorepublikové období mezi světovými válkami, které neskrytě oslavovalo kulturu českého národa s veškerým svým příznačným rozkvětem „spolkaření“, mimo jiné obsahovalo i typické znaky obnovování toho, co chápeme jako občanská společnost ve své prvotní podobě - tedy toho, čím se občanská svébytnost vyznačuje. A taktéž můžeme určitě připustit, že tu jde vlastně o historické a kulturní dědictví už z období středověku a éry rakousko-uherské monarchie, která sice „češství“ přímo nepodporovala, ale jakési zárodky lidových nevládních zájmových struktur umožňovala a v nějaké podobě nechávala existovat.

Ačkoliv je mi jasné, že česká prvorepubliková společnost se docela dost lišila od té dnešní, polistopadové, v podstatě ve všech směrech, ať už v historicko-politických,

ekonomických či kulturně-společenských aspektech, zajímalo mě, jak by dopadlo srovnání obou období obnovování občanské společnosti v jedné a té samé české lokalitě – v tomto případě tedy v historickém venkovském městečku na severovýchodě Čech, pod Orlickými horami, s názvem Rychnov nad Kněžnou, když použiji shodnou moderní metodu pro obě dějinná období.

Jak je výše znázorněno v obou sociologických diamantech (podkapitola 2.4.3) a taktéž popsáno v textu podkapitoly „2.4.4“, je zcela patrné, že zejména dimenze „Struktura“ je soustavně nedostatečně rozvíjena, avšak i tato zřejmě zaznamenává jistý modifikovaný pokrokový vývoj, ale rovněž tak se dá z diamantů vyčíst, že v dalších třech analytických dimenzích došlo k významnému nárůstovému postupu.

Nicméně, když vezmeme v potaz i bezesporu velmi důležité historické a geopolitické souvztažnosti vývoje naší české společnosti, je pochopitelné, že vliv faktorů individualismu a soutěživosti je jistě ve hře o to více, jestliže národní pospolitost není „posílena“ z vnějšku, jakoby nepřátelskou hrozbou z venčí, což ve svém důsledku ekonomickým subjektům (i nestáním neziskovým) přináší menší ochotu spolupracovat nebo až dokonce nepřináší ani „chut“ komunikovat mezi sebou vůbec, a to nejen v otázkách rozvojových plánů ve snaze o nějakou oborovou koordinaci (provázání do tzv. oborových střech), ale ani v úsilí o získávání vždy spíše velice omezených existenčních zdrojů na provoz další činnosti.

Leccos nám může naznačit i procentuální vývoj dobrovolné voličské účasti ve volebním okrsku RK u svobodných demokratických voleb národní či nadnárodní úrovně v po listopadovém reformním období. Tyto statistické údaje jsou uvedeny v tabulkách v podkapitole „2.2.4“ a volně navazují na ostatní demografické údaje v předcházejících částech. Jsou tam v tabulkách přehledně zpracovány i místní voličské preference zúčastněných politických stran. Když budeme zjednodušeně a ilustrativně rekapitulovat výše zmíněné volby, dostaneme se k závěru, že zájem veřejnosti v dané lokalitě o politiku postupně klesá, ale stále přetrvává na poměrně značně vysoké úrovni, tj. v roce 1990 se zúčastnilo asi 98 % oprávněných voličů, v roce 1996 to bylo asi 82 % a vloni už jen asi 68 %, zatímco ve volbách do EU v roce 2004 odvolilo pouze kolem 30 % oprávněných voličů.

Třebaže tento druh hodnotícího vyvozování není schopen se docela zbavit subjektivně založeného ovlivnění, přeci jenom vychází ze všeobecně pojatého naukově znalostního vztahového rámce empiricky a historicky zakotveného, který je do určité míry doplněn heuristickým přístupem, a tak v souhrnu vzato tyto nám nakonec umožňují se dopracovat k závěrům, jež je možné použít i k určitému technickému zilustrování společenského problému či dilematu.

Jako závěrečné shrnutí mého výzkumného úkolu chci říci, že obnovování občanské společnosti v lokalitě Rychnov nad Kněžnou probíhá i v moderním polistopadovém období, třebaže se jedná spíše o rozdílný proces, ve srovnání s meziválečným obdobím, založený na jiných hnacích principech než tomu bylo tehdy, když hlavním motivem k veřejné společenské aktivitě byla touha po národní a demokratické svébytnosti s vyjádřením přirozeného práva na politicko-spoločenské sebeurčení. Soudobý reformní vývoj společnosti je více orientován na industriálně postmodernistické a globalizací vtiskované hodnoty do norem sociálních institucí, a to samozřejmě přináší odlišné sociální zájmy a životní přístupy dnešního obyvatelstva daného města.

V závěru je důležité zdůraznit, že se českým neziskovým organizacím (i nestátním) se vstupem do Evropské unie bezpochyby otevírají nové možnosti, jak se mohou alespoň nějakou měrou podílet na přípravě a realizaci evropských politik. Je však nutné, aby své „evropanství“ nespojovaly pouze s možností čerpání prostředků ze strukturálních fondů, nýbrž aby se aktivně podílely na spoluutváření evropských politik aplikací moderních fund-raisingových metod a tím samozřejmě i prakticky přispívaly k vytváření prostředí pro další rozvoj naší země a společnosti.

Tato diplomová práce rovněž ukazuje možnost užití principů standardizace a racionalizace při provádění analýz a různých druhů hodnocení v oblasti života společnosti nazývané občanský sektor, jež zahrnuje zejména nestátní neziskové organizace.

Myslím si, že stanovené cíle práce byly splněny v kapitolách 1 a 2, a zároveň se domnívám, že po předešlé sumarizaci a zhodnocení došlo oproti původně stanoveným cílům i k určitému překročení vytčeného záměru.

POUŽITÉ ZDROJE A LITERATURA

- 1) AMATÉRSKÉ DIVADLO NA RYCHNOVSKU, (1983), Okresní kulturní středisko v Rychnově nad Kněžnou.
- 2) ANDERLE, Petr (2002): *Útržky z historie občanské společnosti*. Občanské noviny, č. 49, 2.12.2002.
- 3) BERÁNKOVÁ, Jana a kol. (1994): *130 let českého dobrovolného hasičstva*. Praha: Fire edit.
- 4) DISMAN, Miroslav (2006): *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha, Karolinum.
- 5) DOHNALOVÁ, Marie (2004): *Antropologie občanské společnosti*. Brno : Akademické nakladatelství CERM.
- 6) DOHNALOVÁ, Marie - MALINA, Jaroslav - MÜLLER, Karel (2003): *Občanská společnost: Minulost - současnost - budoucnost*. Brno : Akademické nakladatelství CERM.
- 7) DOHNALOVÁ, Marie - MALINA, Jaroslav (2006): *Slovník – antropologie občanské společnosti*. Brno : Akademické nakladatelství CERM.
- 8) DVOŘÁK, Stanislav, ed. (1969): *Vývoj obecního zřízení a poměry obyvatelstva v Rychnově nad Kněžnou*. In: ORLICKÉ HORY A PODORLICKO, sv.2., MOH v Rychnově nad Kněžnou.
- 9) GELLNER, Ernest (1996): *Podmínky svobody. Občanská společnost a její rivalové*. London: Hamish Hamilton.
- 10) HABERMAS, Jürgen (2000): *Strukturální přeměna veřejnosti*. Praha: Filosofia.
- 11) HAVEL, Václav (1999): *Myšlenky Václava Havla a koncept občanské společnosti*. USA, Projev na Macalester College, Minneapolis/St.Paul, 26. dubna.
- 12) HENDL, Jan (2005): *Kvalitativní výzkum*. Praha, Portál.
- 13) HORNÝ, Josef a kol. (1992): *Příspěvky k dějinám požární ochrany okresu Rychnov nad Kněžnou*. Praha: Floripress.
- 14) HRUBEC, Marek, ed., (2004): *Demokracie, veřejnost a občanská společnost*. Praha: Filozofický ústav AV ČR.
- 15) JIZBA, Jiří (1937): *Místopis a veřejná správa kostelecka a rychnovska*. Vamberk: Knihtiskárna Jar. Čermáka.
- 16) KELLER, Jan (2000): *Beztrždní (občanská) společnost*. Právo, Salon, 30. 11., s. 4.

- 17) KOČNAROVÁ, Hana - STRÁŽNICKÁ, Alena - JUZA, Josef (1977): *720 let města Rychnova nad Kněžnou v datech*. Nový Bydžov: Východočeské tiskárny.
- 18) KRÁM, Josef (2006): *Průvodce Rychnovem nad Kněžnou*, 11.a 12. vydání DVD.
- 19) KRONIKA TĚLOCVIČNÉ JEDNOTY SOKOL V RYCHNOVĚ NAD KNĚŽNOU, kronika (1934), Státní okresní archiv - Rychnov nad Kněžnou.
- 20) MACÁKOVÁ, Libuše (1995): *Mikroekonomie - základní kurs*. 4. vyd. Slaný: Melandrium.
- 21) MÜLLER, Karel (2001): *Koncept občanské společnosti: konceptualizace, dilemata a nebezpečí*. Politologická revue, 1, červen.
- 22) MÜLLER, Karel – SKOVAJSA, Marek (2000): *Občanská společnost*. Sociologický časopis, roč. 40, č. 5, s. 575–586.
- 23) MÜLLER JR., Karel (2003): *Češi a občanská společnost : Pojem, problémy, východiska*. 2. vyd. Praha : TRITON.
- 24) PAMÁTNÍK DIVADLA A OCHOTNICKÉ JEDNOTY TYL, kronika (1902), Státní okresní archiv - Rychnov nad Kněžnou.
- 25) PETRÁŠ, Oldřich (1958): *Rychnov nad Kněžnou*. Hradec Králové: Krajský dům osvěty, Jiskra.
- 26) ROUBAL, Bohumír (2006): *Pocta zakladatelům*. Sokol –časopis, měs.08-09, s.3-4.
- 27) SVOBODA, Antonín (1924): *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. Rychnov n.K.: Tisk. K. Rathouského.
- 28) TAYLOR, Charles, ed., (1995): *Invokinkg Civil Society*. In: *Philosophical Arguments*. Cambridge, Mass., Harvard University Press.
- 29) TYDLITÁT, Jan a kol. (1988): *Historie města Rychnova nad Kněžnou v datech*. Turnov: Severografia.
- 30) TYDLITÁT, Jan a kol. (1988): *Rychnovské pohledy*. Turnov: Severografia.
- 31) VAJDOVÁ, Tereza (2005): *Česká občanská společnost 2004: Po patnácti letech rozvoje*. Brno : Akademické nakladatelství CERM.
- 32) VALACH, Milan (2001): *Proč potřebujeme občanskou společnost*. Listy, č.2, s. 69.
- 33) VELKÝ SOCIOLOGICKÝ SLOVNÍK, Karolinum, Praha 1996.
- 34) VÝZNAMNÉ OSOBNOSTI OKRESU RYCHNOV NAD KNĚŽNOU, vydaly Státní okresní archiv a Okresní úřad, Rychnov nad Kněžnou 1994, 2. vydání 2001.
- 35) ZAHRADNÍK, Zdeněk (1983): *Divadlo Podorlicka*. Okresní kulturní středisko v Rychnově nad Kněžnou, Východočeské tiskárny.

SEZNAM ZKRATEK

a.s.	akciová společnost
atd.	a tak dále
celk.	celkem
c.k.	císařská kancelář
CSI	Civil Society Index
CVVM	Centrum pro výzkum veřejného mínění
č.	číslo
ČNR	Česká národní rada
ČOS	Česká obec sokolská
ČR	Česká republika
ČSAD	Československá autobusová doprava
ČSČK	Československý červený kříž
ČSFR	Československá federativní republika
ČSR	Československá republika
ČSSD	Česká strana sociálně demokratická
ČSÚ	Český statistický úřad
ČZHJ	Česká zemská hasičská jednota
DEU	Demokratická unie
ed.	editor, editoři
EU	Evropská unie
FAB	Továrna na železné zboží Fáborský – Šeda (od roku 1911)
FHS	Fakulta humanitních studií
hl.	volební hlasy
HDP	hrubý domácí produkt
HZS	Hasičský záchranný sbor
kap.	kapitola
Kč	koruna česká
KDU-ČSL	Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová
KHK	Královéhradecký kraj
kr.	krejcar
KSČM	Komunistická strana Čech a Moravy
SD-LSNS	Svobodní demokraté - Liberální strana národně sociální
MF ČR	Ministerstvo financí České republiky
MěstNV	Městský národní výbor
MOH	Muzeum Orlických hor
MÚ	městský úřad
např.	například
nezpr.	nezpracováno
NM	Národní muzeum
NNO	nestátní nezisková organizace
n.p.	národní podnik
NROS	Nadace rozvoje občanské společnosti
Obr.	obrázek
ODA	Občanská demokratická aliance
ODS	Občanská demokratická strana
OS	občanská společnost
p.	pan
plat.hlasů	platných volebních hlasů

%	procentní část
PS PČR	Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky
q.	metrický cent (50 kg)
r.	rok
roč.	ročník
RK	Rychnov nad Kněžnou
s.	strana, strany
Sb.	sbírka
SDH	sbor dobrovolných hasičů
SPR-RSČ	Sdružení pro republiku – Republikánská strana Československa
sezn.	seznam
SLDB	sčítání lidu, domů a bytů
SOA	Státní okresní archiv
SPŠ	střední průmyslová škola
s.r.o.	společnost s ručením omezeným
sv.	svazek
STEM	Středisko empirických výzkumů
str.	stránka, strana
Tab.	tabulka
tis.	tisíc
TJ	tělovýchovná jednota
TV	televize
tzv.	tak zvaný
ÚO	územní odbor
US-DEU	Unie svobody-Demokratická unie
UK	Univerzita Karlova
vol.	volební, voličů
VOŠ	vyšší odborná škola
vyd.	vydání
zl.	zlatáky
zpr.	zpracovaných
ZŠ	základní škola

PŘÍLOHY

Seznam příloh

1. Dotazník
2. Tabulky – Populační vývoj v RK od roku 1989-2005

DOTAZNÍK

- 1.1.1 Zajímáte se o veřejný život ?
- 1.1.2 Jak se zapojujete do veřejného života ?

- 1.2.1 Jaké jsou ve městě podle vás tradice ?
- 1.2.2 Jaký k nim máte vztah ?
- 1.2.3 Jak hodnotíte vztahy ve městě ?
- 1.2.4 Jak se setkáváte s jinými lidmi ?
- 1.2.5 Jsou to lidé z nějaké konkrétní skupiny ?
- 1.2.6 Jaký máte vztah k jiným skupinám spoluobčanů ?
- 1.2.7 K čemu máte v bydlišti averzi ?
- 1.2.8 Máte vztahy se sousedními obcemi a jaké ?
- 1.2.9 Jak se setkáváte se sousedy ?
- 1.2.10 Jaká jsou témata vašich rozhovorů ?

- 1.3.1 Nejste-li členem nějakého spolku, proč ?
- 1.3.2 Jste-li členem nějakého spolku, jakého ?
- 1.3.3 Jaké máte pro to důvody ?
- 1.3.4 Co vám to přináší ?
- 1.3.5 Kolik členů dochází do spolku ?
- 1.3.6 Jak hodnotíte vztahy ve spolku ?
- 1.3.7 Jak se setkáváte s členy spolku ?
- 1.3.8 Jaká jsou témata vašich rozhovorů ve spolku ?
- 1.3.9 Jaké jsou podle vás tradice ve spolku ?
- 1.3.10 Jaký k nim máte vztah ?
- 1.3.11 Kolik hodin týdně věnujete spolku ?
- 1.4.1 Navazujete na činnosti spolku z minulosti ?
- 1.4.2 Znáte nějaké spolky z období mezi světovými válkami ?
- 1.4.3 Sympatizujete s nějakým spolkem a proč ?

Populační vývoj v RK od roku 1989-2005

Rok	Střední stav	Sňatky	Rozvody	Narození			Živě narození				Potraty	
				Births			Live births				Abortions	
	obyvatelstva			celkem	živě	mrtvě	v manželství ⁽⁴⁾	mimo manželství ⁽⁴⁾	v ústavech	do 2500 g ⁽⁵⁾	celkem	UPT ⁽⁶⁾
	Mid-year				Live		Legitimate	Illegitimate		Under		Induced
Year	population	Marriages	Divorces	Total	births	Stillbirths	births	births	In institutions	2,500 g	Total	abortions
1989	11 798	92	39	176	174	2	166	10	.	7	171	155
1990	12 380	127	38	189	188	1	173	16	.	7	175	152
1991	11 568	87	42	196	195	1	182	14	.	11	157	138
1992	11 520	87	33	152	151	1	141	10	.	6	120	109
1993	11 709	91	56	156	156	-	140	16	.	3	89	82
1994	11 773	75	42	131	131	-	115	16	.	5	94	84
1995	11 663	65	49	130	130	-	119	11	.	3	73	62
1996	11 687	73	43	123	123	-	111	12	.	3	59	50
1997	11 702	71	51	151	151	-	134	17	.	10	48	40
1998	11 682	83	45	103	103	-	83	20	.	4	78	63
1999	11 670	66	38	94	94	-	76	18	.	1	57	44
2000	11 701	64	35	117	117	-	105	12	.	3	52	38
2001	11 728	81	35	139	139	-	118	21	.	6	64	47
2002	11 789	78	41	111	111	-	88	23	.	9	54	42
2003	11 732	55	40	123	122	1	99	23	.	5	61	52
2004	11 643	62	51	123	123	-	93	30	.	10	70	53
2005	11 657	66	36	112	112	-	82	30	.	4	63	51

Zemřelí			Přirozený	Stěhování			Celkový	Stav	Rok
<i>Deaths</i>			přírůstek	<i>Migration</i>			přírůstek	31.12.	
celkem	do 1 roku			přistě-	vystě-	přírůstek			
	<i>Under 1 year</i>			hovalí	hovalí	stěhov.			
	celkem	do 28 dnů							
		<i>Neonatal</i>	<i>Natural</i>			<i>Net</i>	<i>Total</i>	<i>Population,</i>	
<i>Total</i>	<i>Total</i>	<i>deaths</i>	<i>increase</i>	<i>Immigrants</i>	<i>Emigrants</i>	<i>migration</i>	<i>increase</i>	<i>31 Dec</i>	<i>Year</i>
114	3	2	60	620	269	351	411	12 164	1989
129	4	2	59	509	308	201	260	12 424	1990
107	-	-	88	220	320	-100	-12	11 510	1991
108	1	-	43	271	292	-21	22	11 532	1992
104	1	-	52	413	270	143	195	11 727	1993
111	-	-	20	217	267	-50	-30	11 697	1994
118	-	-	12	192	240	-48	-36	11 661	1995
89	-	-	34	247	248	-1	33	11 692	1996
95	1	1	56	205	289	-84	-28	11 664	1997
94	-	-	9	277	331	-54	-45	11 619	1998
87	-	-	7	320	247	73	80	11 699	1999
103	-	-	14	260	298	-38	-24	11 675	2000
90	-	-	49	325	263	62	111	11 831	2001
85	-	-	26	261	328	-67	-41	11 790	2002
89	-	-	33	222	350	-128	-95	11 695	2003
90	-	-	33	228	316	-88	-55	11 640	2004
96	-	-	16	291	275	16	32	11 672	2005

O AUTOROVI

Mikuláš Havran se narodil v roce 1969 v Chlumci nad Cidlinou, okres Hradec Králové. Po základní škole zakončené v Benešově pokračoval na SPŠ stavební v Mělníku, kde odmaturoval v roce 1988. Po několikaleté stáži v anglicky mluvících zemích nastoupil v roce 1995 na SPŠ v Praze jako učitel angličtiny. Po přestěhování do severovýchodních Čech začal vysokoškolská studia na čtyřletém bakalářském programu Hospodářská politika a správa na Fakultě ekonomicko-správní Univerzity Pardubice, který v roce 2004 ukončil získáním bakalářského diplomu. Téhož roku pokračoval v navazujícím studiu v programu Sociální politika a sociální práce na katedře Občanského sektoru Fakulty humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze. V současnosti žije s rodinou a vyučuje angličtinu na střední odborné škole v Orlickohoří.

E-mail: mikulas.havran@tiscali.cz

SLOVNÍK NEJDŮLEŽITĚJŠÍCH JMEN A POJMŮ

Demografie – věda zabývající se reprodukcí obyvatelstva (natalita, mortalita, sňatečnost, rozvodovost, potratovost, apod.)

Dobrovolník – „člověk, který bez nároku na finanční odměnu poskytuje svůj čas, energii, vědomosti a dovednosti ve prospěch ostatních lidí či společnosti“ (Dohnalová: 2004, s. 135).

Hegel, Georg Wilhelm Friedrich (1770-1831) – německý filozof, představitel německé klasické filozofie. Pracoval na celkovém dialektickém pojetí světa, dějin, přírody a myšlení. Zabýval se dějinami filozofie, estetikou, dějinami práva apod. Občanskou společnost definoval jako ekonomické prolínání v rámci nepoliticky strukturované sféry, která současně není sférou rodiny.

Charita – „tradičnější pojmenování dárcovství a dobročinnosti zdůrazňující pomoc bližnímu a pomoc v nouzi. V běžném pojetí se snaží zmírňovat současné utrpení, bídu a nouzi lidí“ (Dohnalová: 2004, s. 140).

Lidská práva – práva, která vyplývají z lidské přirozenosti a z principů humanity. V užším smyslu jsou to práva, která náležejí člověku nezávisle na jeho příslušnosti k určitému státu, v širším smyslu zahrnují i práva občanská. Vypracování myšlenky lidských práv je svázáno především s novověkou teorií přirozeného práva, podle kterého se lidé rodí rovnoprávní a svobodní, mají právo na život a na majetek.

Literární veřejnost – zárodečná forma politicky činné veřejnosti (dosud v nepolitické podobě), která se institucionalizuje v kavárnách, salonech a stolních společnostech. Umění veřejného rozvažování se učí v komunikaci s dvorsko-šlechtickou společností.¹

Locke, John (1632-1704) – „anglický empirický filozof, teoretik státu a práva. V pojetí státu vycházel z teorie společenské smlouvy a přirozeného práva“ (Dohnalová: 2004, s. 144).

---

¹ HABERMAS, Jürgen. *Strukturální přeměna veřejnosti*. 1. vyd. Praha : Filosofia, 2000. s. 90-91.

Montesquieu, Charles-Louis de Secondat, baron de la Brède et de Montesquieu (1689-1755) – francouzský filozof, sociální myslitel, historik a spisovatel, představitel francouzského osvícenství. Za základní politickou hodnotu považovat občanskou svobodu, která má být zajištěna rozdělením moci na tři nezávislé složky, moc zákonodárnou, výkonnou a soudní.

Nestátní nezisková organizace (NNO) – „termín, používaný k postižení různých druhů dobročinných, sociálních, občanských a jiných neziskových organizací“ (Dohnalová: 2004, s. 146).

Občanská společnost – „...společnost lidí, kteří jsou si rovni před zákonem; termín občanská společnost se ve společenských vědách pod vlivem přirozeněprávních teorií objevuje od 18. století. Tradičně bývá tento pojem ztotožňován s vládou práva, kdy občané dodržují abstraktní pravidla při střetávání každodenních zájmů...; na Západě je dnes všeobecně považována za záruku svobody a demokracie... Její členové se vyznačují nejen občanským partnerstvím, ale také rozvinutými obchodními dovednostmi. Mezi její hlavní formy se většinou řadí politická veřejnost a tržní hospodářství. Občanská společnost není pouhou společností občanů, není ani protikladem národní společnosti. Vzniká v procesu modernizace a označuje společenské a ekonomické uspořádání, zásady a instituce mimo rámec státu. Je sférou společenské autonomní samoorganizace mimo sféru politické moci. Občanská společnost stojí v distinkci vůči státu, to znamená, že má mimopolitický status, má nicméně politickou relevanci. Zájmy a priority vycházející z prostředí občanské společnosti jsou pro politickou sféru normativní, závazné. Žádná vláda nemůže v demokraciích vládnout střednědobě v rozporu s veřejným míněním, od kterého požadujeme nezávislost, které se vytváří v mimopolitické občanské společnosti, tedy mimo sféru politické moci a nemělo by být politickou mocí zprostředkováno“ (Dohnalová: 2004, s. 147).

Občanský sektor (třetí, neziskový) – prostor mezi státem, státními institucemi, trhem, ziskovými soukromými společnostmi a jednotlivými občany nebo skupinami občanů, prostor mezi občanem nebo rodinou a společností. Představuje formy činností, které většinou mohou fungovat nezávisle na státu a jeho mocenských orgánech. „Tvoří ho neziskové organizace, které jsou formou dobrovolného sdružování občanů sdílejících společné hodnoty a ochotných spolupracovat na společném díle“. „Občanský sektor je

institucionalizovaným vyjádřením života občanské společnosti“ (Potůček in Dohnalová: 2003, s. 57).

Okupace – násilný čin státu nebo entity, která se proti vůli jiného státu nebo entity zmocní a obsadí jeho/její území pomocí armády – jedná se o válečný akt. Okupující klika téměř vždy ustanoví orgán, spravující okupované území (okupační správu nebo kolaborační vládu). Okupace může být dočasná (např. 2. světová válka) nebo trvalá (např. Pobaltské země, které byly v roce 1940 začleněny do SSSR).²

Politický okres – nejnižší složka státní (zeměpanské) správy, jejíž základy byly založeny dubnovou ústavou (také Pillersdorfova ústava – první rakouská ústava z 25.4.1848), císařským nařízením z 26.6.1849 o základech nové správní organizace (podle něj začaly nové politické úřady působit od 1.1.1850) a prozatímním říšským zákonem o obcích ze 17.3.1849. V Čechách tak bylo vytvořeno 79 okresů, na Moravě 25 a ve Slezsku 7. V sídle každého okresu bylo zřízeno okresní hejtmanství jako politický úřad I. instance (1850-1855 se užíval také název podkrajský úřad). V čele okresních úřadů stáli okresní hejtmané, kteří měli dbát např. o vyhlásování a provádění zákonů, bezpečnost a veřejný pořádek, do jejich působnosti také patřila např. evidence obyvatelstva, vedení matrik, záležitosti pasové, živnostenské a obchodní, dohled nad cizinci a jejich evidence, zdravotní správa, dohled nad správou obecní, církevní, školskou, nad spolky, tiskem atd.

Politický spolek – spolek vykonávající „vliv v oboru zákonodárství či veřejné správy“ (Dusil – Kliment in Dohnalová: 2004, s. 59).

Právní stát – pojem vyjadřuje vztah státu a práva: stát je vázán právem. Základním východiskem právního státu je svoboda individua, neboť funkcí právního státu je garantovat svobodu. Právo je prostředek donucení, ale současně klade meze donucení, protože ho aplikuje pouze v určitých, předem stanovených případech. Současně vylučuje donucení, které se o právo neopírá.

První republika – označení pro Československo v období od jeho vzniku v roce 1918 do Mnichovské dohody roku 1938; následující období až do okupace zbytku republiky se

---

² <http://cs.wikipedia.org/wiki/Okupace>

označuje jako Druhá republika. Toto názvosloví bylo odvozeno z Francie, kde jsou republiky číslovány od Velké francouzské revoluce. Prvním československým prezidentem byl Tomáš Garrigue Masaryk, prvním premiérem Karel Kramář.³

Rakousko-Uhersko – státní útvar existující mezi lety 1867-1918, vzniklý po prohrané rakousko-pruské válce z roku 1866 přeměnou rakouského císařství (Habsburské monarchie) v unii dvou státních celků – Předlitavska (Čechy, Království Dalmatské, Halič, Dolní Rakousy, Horní Rakousy, Vévodství Bukovinské, Korutanské, Kraňské, Salzburské, Slezské, Štýrské, Markrabství Moravské, Tyrolsko a Přímoří) a Zalitavska (Království Uherské, Chorvatsko-slavonské a Rijeka). Pod společnou správu obou částí spadala Bosna a Hercegovina. Oba celky byly spojeny osobou panovníka z Habsbursko-Lotrinské dynastie, společným ministerstvem zahraničí, války, financí a účetním dvorem. Společné úřady nesly označení c. a k. (císařský a královský). Každý z celků měl svůj parlament (říšská rada a uherský sněm) a vládu. V obou částech monarchie zůstaly zachovány dosavadní historické státoprávní jednotky – korunní země s autonomními zemskými sněmy.⁴

Sametová revoluce – označuje období změn v Československu mezi 17. listopadem a 29. prosincem 1989, kdy rozpad bývalého sovětského bloku umožnil první kroky k nové demokracii.⁵

Sčítání lidu (census, cenzus, populační census, soupis obyvatelstva) – zjišťuje údaje o stavu obyvatelstva k určitému okamžiku. Jedná se o úplné šetření na celém území daného státu. Sčítání patří k nejstarším statistickým akcím: na našem území se soupisy obyvatel nebo jejich vybraných skupin uskutečnily již ve středověku. V historii byly prováděny především k vojenským a daňovým účelům. Zdokonalení soupisů souviselo s nástupem absolutismu a rozvojem státního aparátu. Od roku 1869 začíná období tzv. „moderních sčítání“, která dodržují zásady vytyčené mezinárodními statistickými kongresy a která probíhají na základě zákonné normy.⁶

---

³ http://cs.wikipedia.org/wiki/Prvn%C3%AD_republika

⁴ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Rakousko-Uhersko>

⁵ http://cs.wikipedia.org/wiki/Sametov%C3%A1_revoluce

⁶ <http://www.czso.cz/sldb/sldb.nsf/i/home>

Sdružení (také občanské sdružení) – právnická osoba vzniklá na základě zákona č. 83/1990 Sb. o sdružování občanů. Občané mají právo svobodně se sdružovat a zakládat spolky, společnosti, svazy, hnutí, kluby a jiná občanská sdružení, jakož i odborové organizace. Uvedený zákon se nevztahuje na sdružování občanů v politických stranách a hnutích, k výdělečné činnosti, v církvích a náboženských společnostech.

Soudní okres – 12.5.1855 došlo k reformě správy, která zavedla podrobnější dělení politických okresů na menší soudní okresy jako výsledek tlaku bachovského absolutismu, který kladl větší důraz na policejní funkci státu. Spojením soudnictví a správy tak zahájily činnost nově zřízené smíšené okresní úřady (v Čechách 208, na Moravě 76 a ve Slezsku 22). Nový typ okresního úřadu byl vytvořen v každém sídle okresního soudu a každý soudní okres se stal okresem politickým. V čele smíšených okresů byli okresní představení, působnost úřadů se dělila na působnost v politické správě, v soudních záležitostech a v záležitostech berních a pokladních. Pravomoc okresních představených se v podstatě kryla s pravomocí bývalých okresních hejtmanů, ale přibyla pravomoc soudní.

Spolek – v rakouském zákonodárství: „*dobrovolné, trvalé spojení se několika osob v organismus, samostatnou osobnost reprezentující, k dosažení některého účelu životního*“ (Dusil – Kliment in Dohnalová: 2004, s. 54). Nově vzniklá Československá republika převzala veškerou rakousko-uherskou legislativu, včetně spolkového zákona. Dle spolkového práva z roku 1875 označuje uherská vláda spolky jako „*soukromá, dobrovolná a trvalá sdružení lidí, kteří chtějí dosáhnout určitého společného cíle. Členství ve spolku je dobrovolné, ekonomické zájmy zpravidla nejsou prvořadé. Jejich samotná činnost je většinou postavená na sebeorganizaci a samofinancování*“ (Dohnalová: 2004, s. 55). Československé právo později definuje spolek následovně: „*Spolky jest rozuměti jen organisace dobrovolné, tj. jen ty, jejich vznik, účel, zařízení, členství i dobrovolný zánik jest přenechán (arci v rámci právního řádu) volné dispositi subjektu práva spolkového*“ (Dusil in Dohnalová: 2004, s. 58).

Sudety – (německy Sudetenland) je označení pro pohraniční oblasti Česka, ve kterých převažovalo německé obyvatelstvo. Dříve slovo Sudety (německy Sudeten) označovalo i Krkonošsko-jesenickou subprovincii.⁷

---

⁷ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Sudety>

Trh – „je oblast ekonomiky, ve které dochází k výměně činností mezi jednotlivými ekonomickými subjekty prostřednictvím směny zboží. Směnu zprostředkovávají peníze“.⁸
Trh je jedna ze dvou hlavních forem občanské společnosti.

Tocqueville, Alexis de (1805-1859) – francouzský historik, sociálně politický myslitel, politik, člen francouzské akademie, zastánce demokracie. 1831-1832 podniknul cestu po Spojených státech, zaměřenou na studium amerického trestního práva a vězeňského systému, jejímž výsledkem je dvoudílný spis *Demokracie v Americe*.

Veřejné mínění (novodobé) – mínění veřejnosti, které je produktem reflexe, je veřejností vypracováno v diskusích a debatách a vyjadřuje aktivně zformovaný konsensus.

Veřejnost (moderní) – jedna z klíčových forem moderní občanské společnosti, vytvářející se v procesu modernizace, v níž dochází k vytváření veřejného mínění. Sekularizovaný a metapolitický prostor s mimopolitickým statutem, legitimizující politickou moc a demokratický stát, kterému poskytuje ospravedlnění a důvěryhodnost.

Veřejný prostor – „společný prostor, v němž se členové společnosti setkávají prostřednictvím širokého okruhu médií, tj. tisku, televize, novin, nebo také tváří v tvář, aby si mohli vyměňovat názory o tématech vzbuzujících obecný zájem“ (Müller, s. 49).

---

⁸ MACÁKOVÁ, Libuše. *Mikroekonomie - základní kurs*. 4. vyd. Slaný : Melandrium, nakladatelství & vydavatelství, 1995. 283 s.

REJSTŘÍK

Alexander, 16
angažovanost, 71, 76
archiv, 29, 30, 59, 70, 89, 91
církev, 17, 21, 46, 48, 70, 95
Červený kříž, 75
české země, 43
Československo, 100
češství, 85
demokracie, 12, 13, 17, 23, 25, 53, 88, 94, 98
divadelní, 30, 59, 65-70, 75
divadlo, 64-69, 88-89
dobrovolníci, 65
dobrovolnictví, 5, 21, 25
dobrovolnické organizace, 8
Dohnalová, 0, 10, 11, 13, 18, 88, 98, 99, 100, 102
ekonomika, 26
Gellner, 25, 26, 88
hasiči, 60, 73, 75
Havel, 13, 14, 19, 59, 88
Hegel, 16, 18, 98
charita, 22, 65, 73, 75, 98
instituce, 11, 15, 17, 18, 99
I. republika, 8, 39, 78, 85, 100
Keller, 17, 88
knihovna, 66
kolowratský, 30
komunitní, 74, 78
kostel, 30, 31, 36, 41- 43, 56, 88
krize, 55
kronika, 55-57, 59, 65, 66, 68, 89
muzeum, 90
Müller, 11, 12, 15, 16, 17, 89, 103, 104
náboženský, 8, 10, 11, 27, 39, 46, 48, 70, 102, 105
náboženství, 39
nezaměstnanost, 4, 44
neziskové organizace, 11, 99
NNO, 23, 79, 80, 82, 84, 90, 99
občanský, 3, 5, 7, 8, 9, 11, 14, 15, 17, 18, 22, 24, 27, 54, 99
občanský sektor, 3, 5, 8, 9, 11, 17, 54, 99
občanská společnost, 3, 5, 8, 10 – 18, 24, 76, 85, 88 – 90, 99
obnovování občanské společnosti, 5, 7, 9, 13, 24, 76, 85, 86
ochotníci, 32, 65, 66
ochotnický spolek, 65
ochotnictví, 3, 64, 68, 69
organizace, 8, 11, 12, 13, 17, 18, 22, 23, 25, 27, 58, 75, 79, 84, 90, 99, 100, 102
politický spolek, 100
politické strany, 14, 16, 23, 79, 80, 82
poslanecká sněmovna, 91
právo, 29- 31, 55, 88, 98, 100, 102
První republika, 8, 39, 78, 85, 100
Rakousko, 5, 19, 35, 39, 56, 78, 85, 101, 102
respondent, 24, 26, 76, 77
režim, 12, 24, 54, 78
rodina, 73, 74

RK, 3, 4, 22, 33, 34, 38, 39, 40, 45 – 47, 50, 51, 53, 54, 57, 59, 60, 61, 64 – 66, 69 – 71, 76, 79 – 81, 86, 91, 92, 95
Rychnov nad Kněžnou, 3, 5, 7, 22, 29, 30, 32, 35, 36, 38, 40 – 43, 50, 52 – 54, 59 – 61, 86, 88, 89, 91
sčítání lidu, 34, 39, 46, 91, 101
sdržení, 8, 10 - 12, 14, 18, 22, 24, 27, 36, 60, 63, 70, 91, 102
sektor, 3, 5, 8 – 12, 17, 20, 23, 54, 83, 97, 99
služby, 11, 33
Sokol, 3, 18, 33, 34, 54 - 58, 69, 70, 75, 78, 89, 90
soukromí, 13
spolčování, 20, 22
sokolské jednoty, 55
společnost, 4, 7, 19 – 23, 27, 28, 36, 42, 43, 54, 58, 59, 65, 68, 69, 78 – 84, 86, 87, 91, 98, 100 - 103
spolek, 3, 14, 21, 33, 55 - 60, 63, 65 - 67, 69, 100, 102
spolek hasičský, 3, 59
spolkaření, 21, 76, 85
spolková činnost, 21, 54
spolkové aktivity, 54
spolkový život, 5, 14, 21
sportovní spolky, 105
státní moc, 11, 20
strana, 50 – 53, 90, 91
svoboda, 17, 89, 100
Svoboda, 31, 33 - 35, 40, 56, 57, 67 - 69
systém, 5, 10, 12, 14, 37, 64, 103
Taylor, 11, 18, 89, 105
tělocvičná jednota, 53, 55, 57, 58, 89
Tocqueville, 19, 103
tradice, 5, 12, 21, 22, 39, 58, 63, 71, 74, 78, 93, 94
trh, 10, 15 – 19, 24, 30, 99, 103
třetí sektor, 10, 11
Vajdová, 22, 24, 25, 27, 28, 79, 88
válka, 5, 22, 37, 75, 78, 85, 94, 100
vědomí, 13, 19, 21, 35, 55, 69, 76, 78
veřejné mínění, 18, 76, 103, 105
veřejné rozvažování, 20
veřejnost, 15, 18 – 20, 22, 86, 88, 98, 99, 103, 105
veřejný život, 5, 71, 80, 82, 93
volby, 4, 30, 50 - 52, 86
vyznání, 4, 34, 39, 46, 48
zájem, 12, 13, 18, 27, 42, 58, 61, 66, 73, 80, 82, 86, 103
zámek, 30, 34
zaměstnanost, 8, 44, 104
zastupitelstvo, 31
archiv, 23
zemský, 21, 30, 31, 101
život, 8, 10 – 15, 21, 22, 27, 35, 37, 51, 55, 58, 59, 64, 65, 67, 68, 70, 76, 77, 85, 100, 102, 105